

26 Jaunā Gaīta

325

VASARA 2026

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 325
SUMMER 2026

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-in-Chief –

Juris Žagarinš
Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
<juris.zagarins@gmail.com>

Art Editor –

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor –

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Business Manager –

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Donations to support *Jaunā Gaita*
are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

71. GADAGĀJUMS 325. NUMURS – VASARA S A T U R S

D Z E J A

- 2 Dagnija Dreika 12 Aija Rozena
5 Aivars Krūkliņš 16 Kristers Bērzs
9 Dita Putniņa

P R O Z A

- 20 Andra Manfelde. Vijolniece Lida Rubene
22 Ēriks Kūlis. Vīrs ar trijām dzīvībām
27 Elīna Kokareviča. Meitenes
30 Linda Tīmane. Māsa
34 Gvido Drage & Tatjana Zaharova. Čigāns
37 Uldis Ozolants. Gaisa skūpstis vakuumā
42 Evelīna Stiene. Paldies par rūpēm . . .
46 Lelde Logina. Palīgā!
49 Līga Rimša. Mīlulis

T U L K O J U M I

- 53 Antāns Jonīns (tulk. Jānis Elsbergs)
56 Marija Malinovska (tulk. Dainis Deigelis)
60 Romāns Mihailovs (tulk. Sergejs Moreino)

A T M I Ņ A S

- 69 Maija Migla Streiča. Vecomāti govš sabadīja

V Ē S T U R E

- 72 Jānis Zālītis. Par Putlosu, Zēdelgemu un „Zilo lakatiņu”

T E Ā T R I S

- 75 Atis Rozentāls. Ar skatu uz pasaules dramaturģiju

M Ā K S L A

- 81 Linda Treija: Jānis Sanders

G R Ā M A T A S

- 85 Viesturs Vecgrāvis: Valters Nollendorfs. *Piezīmes. Rūgtā Maize*
86 Eva Mārtuža: Evija Martukāne. *Četrdesmi burkas gūrķu*
un Roalds Dobrvenskis. *Manas demences hronika*
90 Lāsma Gaitniece: Linda Nemiera. *Aizliegtais grāmatu klubs*
91 Marika Aņisko: Arno Jundze. *Es nemiršu nekad*
un *Kārļa grāmata*
94 Kristīne Ilziņa: Inga Žolūde. *Tēvs*
95 Kristaps Vecgrāvis: Eriks Naivo. *Ideālā pilsēta*
97 Jānis Zālītis: Pauls Daija. *Apgaismības starpnieki . . .*

I N M E M O R I A M

- 99 Lilija Berzinska 1978-2026

Uz vāka: Jānis Sanders. *Trīs šķūņi*. Fragments. e/a

JG pateicas par labvēļu atbalstu!

LATVIJAS LITERATŪRAS GADA BALVAS (2026) SPECIĀLBALVA – RAKSTU KRĀJUMAM KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI *JAUNĀ GAITA*

Skat. Sandras Ratnieces rakstu 100. lpp.

Balvas saņēmēji Sandra Ratniece, Valters Nollendorfs un Lalita Muižniece

Foto: Jūlija Dibovska

DAGNIJA DREIKA

Vis neiespējamais

Jau dzīve ielogota dažos sējumos.
Cits nekas nepaliks. Tik vārdi.
Ko knābā putni tajos aizbirušos sējumos?
Vairs nezinu, kas, cik un kāpēc pārdots,
Kas atkal nokavēts un nepagūts,
Kur palicis tas varamais un ejamais,
Kas bija vērtīgāks par visu?

Ir tas, kas nekad nevarēja būt.
Un notiek jau. Jo pārkārtojies visums.

Facecijas*

1
Es neteikšu, kas nebija, kas bija.
Pat neprasu, lai kāds man pasaka ko citu.
Tāds nieku gabals – tā ir tikai facecija,
Lai ko kāds narciss mums vēl nodarītu.
Kāds runcis atkal mūsu dobē kašā.
Kas ir tur, to pēc smakas iztālēm jau jutām.
Es neizdabāšu. Nevienam pašam.
Lai ko kāds dienderētājs icecerējis būtu.

2
Šai bruņinieku romānā vairs tikai daudzpunkti,
Ar citām pieturzīmēm diezgan skopi.
Es lasu aizgūtnēm un tāpat smejos:
Tur dienderi un iztapoņi, jūgu lopi.
Un arī dažas jautājuma zīmes ir.
Ja papētītu sīkāk – kā ar mikroskopu,
Tad redzētu, ka vēl būs noklusētā slāņi
Un arī pateiktais, ko nedrīkstēja.
Vairs atmiņā tik gadusimtu mija
Un pulksteņi kā zila porcelāna sejas.

Tas kaķis maisā, ko man dzīve dod, ir jāņem,
Jo cita nebūs. Tā ir viena liela facecija.

*Facecija – jocīgs renesanses laika pastāstiņš. – Aut. piez.

Dzejniece, rakstniece, tulkotāja Dagnija Dreika dzimusi 1951. gadā. Publicēties sākusi ap 1969. gadu, pirmo dzejoļu krājumu izdevusi 1971. gadā. Ir Rakstnieku savienības, Autoru apvienības un Žurnālistu savienības biedre, Rīgas Latviešu biedrības literatūras komisijas vadītāja, Itas Kozakevičas nacionālo kultūru savienības valdes locekle un daudzu grāmatu autore. Viņas dzeja tulkota daudzās mēlēs.

Citāts vai ne

„Nekā rūgtāka nav par saldāko sāpi,”
teica kāds dzejnieks, kuru es mīlu un cienu.
Es ticu, ka tā. Ka nav it nekā,
kas sūrāks būtu par sāpi – to vienu.
„Tā ir tiesa,” es teicu un paklanījos.
Glūži kā bildē – ar gaišām bizītēm, šleifi
matos, kniksējot jau nezkuro reizi
brūnganā krēslā, tēlu un pulksteņu procesijā.
Bet varbūt tomēr es kaut ko sapratu greizi?
Un viss nemaz nebija tā, kā bija,
mans kolumbiešu līdzinieks Leon de Greif?

Tā grāmata

Tā liesmu atblāzma vēl palikusi
tai pļavā. Saulgriežos un nekuriēnē.
Vēls izmisums, tāls sauciens. Klusums.
Un zirgi aizauļoja paņēmiēnā vienā.
Man šķīta – izsmelts viss un pasacīts.
Bet uguns izdzīvoja. Tagad ganās melna ķēve
un kumeļš rauds, bet bars ir projām,
Tas neatgrieziesies, jo laiks jau cits.
Tā grāmata, ko rakstīju par tevi,
Ir aizvērta un ciet. Es ļoti atvainojos.

Lietus uzraksti

1

Aizdejoja tas Šopēna valsis
vai varbūt vesela dzīve
skumju maigajās balsīs.
Kur esi, tur esi un paliec,
smaidīgā ķekatu maska
filmas melnajā negatīvā.
Kāds armijnieka formā, ar kasku,
cits aiz atmiņas sienas kā stikla.
Kontūras vieglas, caurspīdīgas
kā aprises smidzinošā lietū,
izsmērētas un miklas.

Aizdejoja tas Šopēna valsis.
Vai varbūt vesela dzīve.

2

Lietus ierobijis uzrakstu „tev te būs”.
Tas, kas bijis, ir izbijis. Tas, kā nav,
nebūs. Man žēl. Un pat ļoti. Mūsu,
kādi bijām. Neatgriezti neko, sebu, sebu –
par vēlū, jau nodzisušas tās ainas,
akmenī cirstie vārdi „tev nebūs”.
Jā, nesasaiste. Ne mans gājiens, ne tavš.
Netiekam tālāk. Bēdīgi, protams.
Spēlīte nevedas, noteikumi mainās.
Nav vairs norāžu, sapraššanās zīmju.
Tās visas ir prom. Jo aizskalotas.

Pasāžas

1

Vētras vaimanas – itin kā fons –
brāzieni savā ritmā un taktī.
Atkārtoti vienu un to pašu
kāds salūzīgs gramofons,
spoku pāri dejo pa jumtu,
grabinās visu šo elles nakti.
Rausta slēgus pilnīgi aptracis vējš,
nenorimstas – gaudo un brēc,
nav neviena, kas šim varētu ierādīt
viņa vietu. Ne jau nu mēs –
iztraucētie naktsputni pazarēs.

2

Cik nenovēršami viss notiek,
norisinās negrozāmi. Neapanāk nenieka
nedz ietekmes, nedz varas.
Prot jaunums tikai vienu – ieļauties.

Un sevi sargāt. Tam ir rokas garas.
Tas citiem acīs baksta savu sagrozīto tāmi,
sak, esmu apdalīts, man vienmēr mazāk ticis
no tā, ko kāroju, un vainīgs ir kāds cits.
Tur nevar līdzēt, nedz ko glābt.
Kam mūžam nepieticis,
tam arī nepietiks, lai ko vēl grābtu.

Dūmu horeogrāfijas

1

Tas viss jau ir bijis. Līganie, lokanie aplī,
mīglainais zaļums fonā un debess, kas saplīst.
Un būs vēl. Gaisma tumstoša, drūma.
Ēnu figūras, apjomi, riņķojoši dūmi
vai mākoņu apveidi, gredzeni sudrabortie.
Tie nezina paši, uz kuriem vajag doties.
Vai arī labāk palikt uz vietas. Un iemiesoties.

2

Un atkal ir. Un savijas un vijas.
Kā simfonijas senaizmirstas melodijas.
Tas dūmu balets. Nenotverams brīnums.
Un atkal dejo. Augšup vien
tās gaisīgās un caurspīdīgās balerīnas
kā dzīvju spirāles. Kā saules pavedieni.

Vēju kartes

1

Saukt vēju vārdā – paklau, vežģer,
tavs rudens gāju ceļā aizlido
ar dzērvēm un ar zosīm. Sarmas režģi
uz lapām brūnajām un zariem,
un strūklojošais sudrabs kokos
no spoža misiņa un zaļa vara
zem debešiem. Uz ziemas pusi aizskan
tas saucieni. Atbilde tik nopūta, kas gara, gara.

2

Kad vēji ceļo, tiem ir savas kartes.
Un arī mums ar tām tiešs sakars.
Klāt sniegs un sals. Un velk no visiem stūriem,
Dej sniegoņi un sniegones pa gaisu.
Lai ko mēs teiktu, viss ir kā pret mūri.
Nekas nav paturams šai caurā maisā.
Es gaidu vakareni jau kopš marta,
Bet pūš tik tukšais, sausais mākarš.

Ne tu, ne es

1

Šī ziema ķēmīgā ar ērmu karnevāliem
Tik apnikusi jau, ka pašiem sevis žēl.
Bet gājiens turpinās. Iet arvien tālāk.
Daudz kas ir nokavēts, tas cits – par vēlu.
Kūst skaistie ledus cietokšņi un miglā bālā
Ar dubļiem jaucas smalkie sarmas raksti,
Jau gana vējots, līts un snigts.
Bet visam apakšā ir rēķins – smalks un strikts.
Es atvadots no jūsu cunftes, āksti.
Jo nebūs glābiņa no blēžu godības kā likts.

2

Vārds – tas ir viss. Ja dots, tad paliks,
Kur bijis, vai mēs turam to vai ne.
Tavs, manējais. Lai ko un kā vēl saliks
Pa vietām liktenis. Un mājvieta, kam vārdā
Nebūtne.
Viss bijis Vārds. Un būs. To neatsaukt.
Vairs ne, lai ko un kam es teiktu.
No augstumiem jau baltas sodu kvītis nes,
Par pārējo nav liecību. Tik atliek tālāk braukt
Pa savu maršrutu vēl nepabeigto,
Kur citas neesības, vairs ne tu, ne es.

Portretijas

1

Aiz vienas galerijas cita. Gatves, avēnijas.
Tām gala nav. Tik pavedieni.
Un piņķeri, kas mezglojas un nerisinās.
Tur valstis, pilsētas un ciemi – Portretijas.
Es redzu sejas – tās, kas bija, bet vairs nepastāv.
Tik vien kā bildēs, atmiņās un filmu lentēs,
Kur pierasts augšāmcelties, kaulēties ar nāvi
Un nekur neaiziet. Tie kadri tālāk tinas
Un aizzib arvien ātrāk, taču atgriezīsies.
Kā viss, jebkas. Rit stundas. Gadi mijas
Un portretējas – jau bez kāda sentimenta.

2

Viss ripā sagājis – šai asiņainā pilnmēnesī.
Kūst bezaprišu mākoņi un glezno akvareļus.
Tas profils iezīmējas atkal – tavs vai arī ne?
Un otrs – tas, ko tikai iedomājies esi.
Mēs acināti – viesojamies tagadnē un pagātnē,

Kur dzīvo atklejoņi, priekšteči un veļi,
Un katrs pretī nāk ar savu pakotni,
Ko it kā pazīstam, bet kam nav vietas te.
Brūk jumti, satrup sienas, nobrūk sijas.
Un tad vēl arka – vārti, kas uz nākotni.
Kas tālāk? Vēl un atkal – Portretijas.

Encores

1

Vēl – cik daudzsološs vārds. Tinas dzija,
Spolējas, šķetinās, nav tai gala, tik sākums.
Mežģi pa vidu. Pa mezglam, kur pavediens trūcis.
Tālāk un augstāk, varbūt līdz pašai smailei.
Vēl un vēl – atkārtojas un saistās kā litānijā,
Kur viss tik skaisti un mierinoši, ka bail,
Jo nevar tā mūžam turpināties. Un nākamais
Salikums būs par to, ko katrs sējis, ko plūcis.

2

Vēlības allaž. Neredzami zvēri nerimstas tumsu lakt.
Slepus nāk gaisma, patlaban tā vēl ir tālu.
To var nojaust, ne saskatīt. Taču – tā noteikti ir.
Kaut kur tur. Es to zinu, lai gan acis vēl neatšķir.
Vēl mazliet, tikai nedaudz, viens spriedis vai takts.
Pērkoni visaplīk, zibeņu atspīdumi cirtēs,
Devītais vilnis nāk un vēl negrasās plakt,
Nomaldās stars, laizot akmeni, rūsu un mālu.
Pieminekļus un kapu plāksnes. Pēc hiacintēm ož nakts.

AIVARS KRŪKLIŅŠ

CEĻŠ BEZ KRUSTCELĒM

No Staigātāja piezīmēm

...

Pirms došanās ceļā
ierunāju automātiskajā atbildētājā:
– Piedošanu,
kādu laiku nebūšu pieejams.
Nezinu, kur atradīšos
un kad atkal parādīšos.
Tik lūdzu neuzskatīt mani par
bezvēsts pazudušo.
... Drīzāk otrādi.

...

Cerēju, ka jūra
sagaidīs ar ceļavēju un sauli.
Jau pacēlu savas saules buras, bet
šoreiz pretvējš,
šācīdams – neskrien!
Šeit tu neko vairs nevari nokavēt,
šis taču ir tavs krasts!

Tiešām, vai tad man kā trūkst?
Viss vajadzīgais ir līdzi,
arī laiks.
Tagad galvenais – to nesasteigt.

Virziens ir tikai viens – uz priekšu.
Pazust nav jābaidās,
esmu taču savā krastā.
Un liedags ir ceļš
bez krustcelēm.

...

legriežos kādā sētā pēc ūdens.
Atceros, reiz esmu te jau bijis.
It kā nekas nav mainījies...
Bet varbūt to vienkārti nepamanu,
jo reizē ar mani.
ir mainījies viss.

Arī saimnieks mani atceras.
– Ā, Staigātājs!

Aivars Krūkliņš (1957). Dzīvoju Carnikavā.
Izglītība – augstākā, būvinženieris. Literārā
akadēmija 2010.g. pie Ronalda Brieža un Amandas
Aizpurietes. Vairāki dzejas krājumi. Krājums
Uzklausījums (2015) – Aizpurietes redakcijā.
Pēdējais krājums *Vēstījums par ķēniņu Zālamānu*
(2023), Anitas Rupeikas-Bidiņas redakcijā.

Teksti ir emocionāli, liriski un filozofiski iespaidi,
kas radušies, vienatnē ejot pārgājienos gar jūru
Latvijā. Tie apvienoti un sakārtoti it kā vienā
ceļojumā, sākot no došanās ceļā līdz pārnākšanai.

... ..

Apkārtne kā izmirusi.
Lai gan nē, smilgas un grīši taču aug,
un priedes aiz kāpām zaļo,
un, rau – arī kāds putns virs jūras...
Lido uz krastu!
Kaija?
Vai tomēr dūja?
Oļīvkokus gan te neatrast.
Un nevajag arī!
Noplūkšu tai kādu kāpu kviesi.
Lai aiznes ziņu tiem, kas aiz apvāršņa,
ka gaidām viņus
atgriežamies.

...

Jūra beidzot iešalcas,
un tālu selgā parādās bura.
Bet varbūt otrādi?... Nezinu,
cēloņi un sekas te nav nošķirami.

Tikmēr laiva
turpina tai vien zināmo ceļu.
Izskatās pēc dzīvas būtnes,
radītas dzīvei uz jūras.
Nevar ne uzlidot, ne ienirt,
tādēļ iemācījusies mainīt halzes,
lai vējš to neizmet krastā,
un sekot gājputniem,
lai ziemās neiesaltu ledū.
Pārtiek no Saules un zvaigžņu gaismas.
Patī vairoties nespēj.
Tikai reizēm
atdzimt atmiņās un sapņos.

...

Liedags pilns izskaloziem kokiem,
reiz augušiem upes krastos,
tie ledos nobertzti balti kā kauli.
Vienā iegriezta sirds
ar nesalasāmiem vārdiem.
Izskatās nocirsts.
Būs nācis no upes iztekas.
Varbūt viņiem tur..
vienkārt pietrūka jūras?

...

Vējš paātrina visas norises.
Vējš paātrina pašu laiku –
vienas stundas vietā
tu nodzīvo divas vai trīs.
Dzīvojot vējā, mūžs būtu īss.
Bet mūžus taču nemēro
ar laika daudzumu!

Vējš prasa uzmanību,
jāskatās, lai tevi nenolauž,
neuznes sēklī, neizmet krastā.
Vējš prasa izlemt, kas esi –
sēkla, balons, iepirkumu maisiņš?
Vai varbūt tā jahta,
kas pirmīt iepeldēja saulrietā
un pazuda ...
Bet tikai līdz rītam,
ceru.

Tos, kam buras,
pazudināt var
vienīgi bezvējš.

...

Akmeņi...
Viens akmens pavisam īpašs –
iegrimis smiltīs,
klāts svēdrām un rētām,
ar iedobi dūres lielumā.
No kādas sirds,
kas nav ļāvusies pārakmeņoties.

... ..

Mazirbes baznīcā esmu pirmo reizi.
Durvis plaši atvērtas,
bet iekšā nevienas dvēseles.
... Nē, viena tomēr ir,
un turklāt nemirstīga,
lidinās virs tukšajiem soliem
tauriņa veidolā.

...

Pirms doties tālāk,
piepildu blašķi no baznīcas akas.
Nu visu turpmāko ceļu
veldzēšos ar svētīto ūdeni.
Vien jāatceras pēdējo malku
atstāt ieraugam,
lai arī vēlāk pielietais
taptu svētīts.
Baznīcas konfesija nav svarīga.

...

Vakarā nonāku citā dievnamā.
Esmu jau reiz te nakšņojis,
pelni uz altāra vēl silti,
cauri plūst vesela upe svētītā ūdens,
joms nodalīts eglēm un izklāts ar sūnām,
egļu galotnes rāda
uz tempļa vissvētāko vietu.

Reiz atvedīšu šurp vēl kādu.
Kurš tas būs, vēl nezinu,
un, kur šī vieta atrodas,
tagad neteikšu.

... ..

Apmetni iekārtoju starp kāpām.
Te esmu pasargāts
gan no dzestrā vakara vēja,
gan nelūgtiem skatieniem,
gan tā, par ko pat nenojaušu.
Esmu apmierināts ar sevi,
iekārtoties man sanācis labi,
un galvenais – nevienam neko
neatņemot.

...

Laužu zarus iekuram,
bet zari nepadodas.
Un tā tam jābūt,
nodzīvot dzīvi jūras krastā
var tikai sīkstie.

...

Irdenajās smiltīs
negāžas ne krūze, ne pudele.
Kad atgriezīšos mājās un klāšu viesību
galdu,
nobēršu to biežā kārtā ar kāpu smiltīm,
saspraudīšu tur visas sakrātās sveces
un iedegšu, nebīdamies notecināt galdautu.
Tas būs viegli izdarāms.
Grūtāk izvēlēties,
kurus aicināt
un kurus nē.

...

Jūra mierīgi viļņojas,
bet ik pa brīdim
krastam piezogas bangas.
Tas laikam no tā,
ka kaut kas notiek aiz apvāršņa.

Vai tiešām viss svarīgais
vienmēr notiek
tikai aiz apvāršņa?

...

Saule laižas uz rietu.
Zvanu bērniņas draugam.
– Sveiks! Ko dari?
– Vēroju saullēktu, – viņš atbild.

... Tai naktī
man rādījās skumji sapņi.

...

Mākoņi sārtajā saulrietā
sarindojušies pie apvāršņa
kā mūžīgi klīstoša rēgu karavāna.
Neviens nezina, no kurienes tā nāk
un kurp dodas,
tikai liek aizdomāties,
no kurienes nākam
un kurp ejam mēs paši.

...

Esmu iekārtojies pie uguns
un vērpju pavadienā domas.
Pēkšņi manā priekšā
no debesīm nolaižas zirneklītis.
... Kas gan to lai zina,
no kuras zvaigznes viņš ieradies ...

...

Satumst.
Selgā parādās jahta,
laikam pamana manu ugunsroku
un uzspīdina ar starmeti.
Atbildot iededzu un izslēdzu luksturīti.
Viņi pamirkšķina preti.
Morzes ābeci nezinu,
bet mēs saprotamies,
jo raidām viens otram
sirdspukstu ritmā –
tuk–tuk,... tuk–tuk,...
līdz jahta pārtop gaisa kuģī,
tad mākslīgajā Zemes pavadonī
un visbeidzot, mirguļojošā zvaigznītē.

...

Sēžu pie ugunsruka
un dūņoju dziesmiņu
par mazo putniņu kolibrī
un mūžīgās jaunības salu Bimini.
Un viens tāds tiešām atlido,
nolaižas uz zāles stiebra,
klausās manī...
un es atceros kādu citu dziesmu –
par ziedošām smilgām
un smilšaino krastu.
Un mums abiem ir skaidrs,
ka ne uz kādu Bimini nedosimies,
jo no visiem pasaules krastiem
šis ir vienīgais,
kurā nav žēl arī novecot.

...

Vakars turpinās.
Kaut kur atskan vēl kāda
sen dziedāta melodija.
Atpazīstu... savu balsi!
Bet neesmu pārsteigts –
tās ir atmiņas,
tik tālas,
kā no iepriekšējām dzīvēm.
Tūlīt sekos piedziedājums,
un man piebalsosiet arī jūs.
Krēslā ap ugunskuru jau atauts
jūsu sejas.

...

No rīta – migla.
Laiski viļņojas jūra,
gluži kā tuksnesis,
tikai ātrāk.

Bet man
nekādas steigas,
nekur nav jāpaspēj,
līdz vakaram nekur nav jānonāk,
es šajā krastā –
vienmēr esmu Klāt.

...

Liedaga smiltīs dīvaini iemītas pēdas.
Gājuši divi – viņš un viņa.
Mēģinu atdarināt –
viens, div`, trīs... viens, div`, trīs...
Tas taču valsis!
Tiešām, vakar saulriets bija tik skaists,
un tad vēl mēnesnīca jūrā...

...

Svētīga bija šī īsā nakts
Libiešu krastā!
Tagad vairs nebūs žēl,
ka mums nav nevienas salas,
jo turpmāk zināšu, ka vismaz ir krasts,
ķur Saule jūrā gan noriet, gan aust.
Žēl tikai, ka nezināju to agrāk!
Būtu staigājis ar augstāk paceltu galvu,
drošāk skatījies svešiniekiem acīs
un varbūt pat sacerējis
kādu tautas dziesmu.

... ..

Pēc atgriešanās
jūra mani vēl ilgi neapklust,
sargādama no tukšiem vārdiem.

Tikai reizēm
iztēlē atgriežas brīdis,
kad vējš bija pamiris kā vētras acī,
kad nemanīja ne cilvēkus, ne kuģus,
pat ne lidmašīnas vai putnus.
Vien priedes kāpās zaļoja
un steidzās ieaugt
dziļāk.

Dita Putniņa

viņa olnīcas zīdains ar maigu ādu
skaistule mammas lepnums
izspļauta tēva meita kuru nepazīst
atmiņu klade
vilciens kas atiet iesēsties grūti
sliedes un garāmģājējs
govju slaucēja pagāna brūte
grāmatvede sev un bērniem
rēķini piedot nozīme atzīt
viņa izplauts celiņš nokaisīts grantī
lutina bundžiņa alus
viņa džips un samazgu spainis
smaržūdens zīmētas uzacis
viņa origami
asinsvadu mandala krūtīs
zamšādas kurpes ar sāli
viņa zāļu skapītis cirks un karnevāls
ja kādam grūti
viņas spārni rokturi nes pilnus maxima maisus
jūtas paslēptas desā un maizē

* * *

grūti audzināma audzināta ne par mata tiesu labāka
mazliet cita gadsimta stirna
p a s aka par sievieti

tu nedrīksti būt pārlietu gudra
sievietēm piestāv būt muļķīgām
atturīgas manieres un svārki kas iespīlēti gurnos
jau kuru reizi pierāda ka esi griboša suņa sugas meitene
ja tu būsi pārāk tieša tas nepiestāvēs tāpat kā asinsarkana lūpkrāsa
lai gan dēļ vīrieša drīksti
ja vienkārši tāpat tad tavu vārdu var aizstāt ar dzīvnieka liķa apzīmējumu
ja tu teiksi nē tad speciāli kaitini pretējo dzimumu
vispār tev jābūt pelnrušķītes tēlam
(tas nekas, ka viņš neatminas tavu seju viņam taču ir karpīte)
kas ikdienā pelna maizi un ir stipra lai mājasdarbos izturētu spriedzi
jo kliegt tev nepiestāv un dusmoties nav sievišķīgi
tu drīksti izpaust emocijas jo tas moderni psihoterapeita kabinetā
jo mājās vajag atvērtu smaīdu un gaisu un glāstošas koptas rokas
citādāi vīram būs grūti ar piekusušu kleperi dzīvoklī
kur pakavi klauvē kā kulaki krūtīs dvēseles nostūrīšos
un neaizmirsti nepazaudēt viņu

Esmu piedzīmusi Saldū un bērniību piedzīvojusi Kurzemē. Garšo šokolādes brūkleņu saldējums, garšo āboli, patīk lasīt dzērvenes purvā un patīk lasīt grāmatas.

Cienu cilvēkos cilvēcīgumu.

neaizmirsti smaidīt bet ne izaicinoši
katru dienu viņu gaidīt
neesi par resnu kā brūnaļa mājlops kas dod pienu
vai attālo zemju lielākais sauszemes dzīvnieks
nedrīksti būt kārna jo vīrietis nav suns uz kauliem neskatās
trenē presīti un krūtis kā jaunavai
svētā marija lai paliek
gultā vajag laimi

nav ieteicams pelnīt vairāk nekā viņam
vai daudz mazāk tad saģādāsi finansiālas raizes

un meitenīt meitenīt neaizmirsti
tu princese skaistā kleitiņā sabiedrībā
tas nekas ka ikdienā tu strādā divpadsmit algotas stundas
tad divas mājas uzkopšanai
bet divas sevis savākšanai – sagrašanās atpakaļ čupā
bērniem jāvelta laiks cik nepieciešams
mīļotajam arī tāpat
meitenīt tev jābūt piezemētai naivai praktiskai latviešu sievietei
ar dupsi kā dženerai lopesai un glīti izķemmētos zaros lai mirdz kronis
kad skaiti vai pietiks naudas cigaretēm un maizei
nav smuki pīpēt bet ok var ja neviens neredz un neaizmirsti sevi vainot par savu atkarību un
savām asariņām un to ka dari sev pāri
mācies bērniņ tā izskatās moderna laime
ja tev nesanāk tad esi neizdevusies
tevi var dēvēt kā aklo dunduru ar piebildi feministe
kura nav fiziski stipra lai liktu bruģi
ja neizturēsi normālu laulības dzīvi un aiziesi tad tu būsi vientuļā māte vai baigā princese
meitenīt ja tevi pametīs tad nespēji pildīt likumus sievietēm
arī tad iespēja ka tevi sauks vārdā kā apzīmē dzīvnieku mirstīgās atliekas

* * *

īsti vīrieši neraud
viņi ceļ mājas
klusē un nes karaļvalsti uz pleciem
klusē un aizmirst runāt
runāt aizmirst just
īsti vīrieši dzer šņabi viskiju alu džonīti
uztin zālīti
īsti vīrieši iet karā un neбайдās
vīrieši no tērauda stikla
sagriež manas ledus vēnas
un es sniegu
man uz ādas ir krusa
ir krusti
vīrieši aizmiguši

* * *

iedomājies ka esi vissliktākais cilvēks uz zemes
bet esi vienīgais kam viņš tic
kā to var izturēt

iedomājies ka valda vasara
viņš atnes leduspuķu pilnus logus

iedomājies ka visa pasaule sasalusi sāls stabā
viņš nomazgā sauli
ieliek tev plaukstās lai deg

iedomājies nav neviena cita
kas noturēs viņa ziemu dzīvu

iedomājies ka esi vāze
izdzīvo ilgāk par karu redzējušiem

iedomājies ka esi cirka akrobāte
staigā pa virvi ar aizsietām acīm paceltu galvu
bet nākotnē prasi kas par gadu dienu
kādā laikā var dabūt miegu

iedomājies ka neviens tev nesaka kā
tu tik un tā audz

sniegpulkstenīte stulbā
ko tu ziedi
tieši tad kad auksts

iedomājies ka esi vissliktākais cilvēks uz zemes
esi vienīgais kam viņš tic
kā to var izturēt

* * *

viņš atlido ar papīra lidmašīnu
bez atpakaļbiļetes
ārzemnieks kuģo pa mani asinsvadiem
it kā es būtu jūra
no rokas uz otru
tur airus atklājot salas
viņam patīk ātri braukt
no ostas uz ostu
ar motociklu sirdī
piestāj it kā būtu nokāpis no balta zirga

viņš manā galvā
dzied dziesmas valodā
kuru nezinu
es tikai māju ar galvu
tulkoju google
izdomāju viņu par zvejnieku saukt
kas manu sirdi kaut ar tīklu
nes krastā

pierakstu viņa lidmašīnu pilnu ar tinti
viņš mātās runāt valodā kuru nenojauta
es nēsāju viņa džinsus un čemodānus kabatās
ceru ka viņš to dzird

* * *

istabā par maz vietas
labie cilvēki viens otru līmē
aiz tapetēm aiz sienas aiz dzīvokļa durvīm
labie cilvēki viens otru nedzird gadiem ilgi
paslēpjās aiz desas aiz maizes
aiz ekrāna bildes
aiz grīdas līstes

labie cilvēki viens otru nepazīst
izauguši viens otram garām
takas ir aizas

mīļie mīļie cilvēki viens otra sapņos
neklauvē nebungā
ne maigi ne aizlauztiem spārniem

mīļie cilvēki
aizmirsuši kādā valodā runāt
akvārijā asaras raksta vārdus
es neprotu elpot zem ūdens

Aija Rozena

Visums / Pārkrautā skapjaugša

Pārkrautā skapjaugša –
iekšējā telpa, kurā atmiņas
pārtop par vielu.

* * *

visums,
iespraucies stūrī aiz pārkrautās skapjaugšas,
(kā tur gan varējis ietilpt?)
vēro kā draudzes gans,
atlaižot grēksūdzi.

es nespēju piedot,
es – nē.

esmu kā nezīļāts īkšķis
visuma aizvērtā mutē –
un nespēju piedot,
es – nē.

bet mani stindzina bailes,
sajūtot māti.

patveros palagos, spilvenos,
Tēvreizes pusvārdos,
elpoju ārpus –
ar mirušās garu kā visuma zīme,
tai piederīgs astotnieks,
izspurdzot logā kā negribēts nodoms –
zilganā bezdelīga:

„jau septīto reizi –
kā uzbriestot abra,
kā uzrūgstot iejavs –
kā uzblīstot pelēka maize.

bet jumtā jau lidinās badīga ēna –
žirgta un slaika ir draudzene Kaija,
drīz raudzīsies mājā
kā purvāja skatiens.”

bet visums, izspurstot,
kārtains un netīri tumšpelēks
(kā paviršam aitkopim, nekārsta vilna) –
plandoties, vandoties,

Aija Rozena (1958) – juriste un dzejniece. Latvijas Rakstnieku savienības Literārās akadēmijas Dzejas meistardarbnīcu absolvente. Raksta dzeju kopš 2018. gada, pievērsoties atmiņas telpai, bērnības pieredzes slāņiem un iekšējās kosmogonijas tēliem. Publikācijas žurnālos *Jaunā Gaita*, *konTEKSTS*, *LA Kultūrziņas* u.c.

plivinās iekšpus un ārpus,
iekšpus un ārpus
(it kā māja celta tam vienam,
bez simtgadu akmeņu stutēm,
bez dakstiņu smaguma jumtam).

un top tāds –
aiz septiņu paroju,
aizslēgtu durvju mākonī
iešifrēts klusums
(lai izmanīgs haosa hakeris
neizzog laikam ne klusuma sekundi).

tas vērpjas un ritinās –
bārkstains un apljiem,
kā neona cirkulis,
cirkulārs,
pašrakstošs seismogrāfs,
uzmanot plātnēs
ik gaišsārtu spraugu,
ik pieriesto rievu,
ik kukurzni.

līdz spraucoties –
vicinot gļotainu gaiteņu,
sienu un šķērssienu
toņos un pustoņos,
auglības dievietes klēpī
ir sagaidīts.

un visums sāk zumēt –
kā spietojot bites ap māti:
strops sastindzis nevērīgs,
bet bites ir modras
kā kaķeņu ķekars
ap pienā sliksstošu mazuli.

dziļdziļi zem izbrīnā
izplestās zilītes
manī plūst visums.

esmu es pati
un reizē visuma substance –
redzu ar visuma acim,
esmu visuma pelēkās acis –
vērojošs Viņš.

un prasīgās dievietes klēpis,
auglīgās sekundes,
auglības sekundants
kā pacietīgs visuma biteniēks,
mudinot paslinkos tranus –
ik iekarot,
ik iztukšot spējīgā ciltstēva šūnu,
ik sporu,
ik vērtīgo puteksni,
pilienu.

un vaina,
(kas nepieder tēvam),
izzog no klusuma
nepāra sekundes –
bailes,
ka nespēšu piedzimt.

es palieku visuma receklī:
aizvērta acs.

tev pateicos, Kungs!

* * *

vārds putekļo mantās
uz aizslēgtā altāra.

„tavs prāts, lai notiek,” tu lemsi –
kad atvērt,
kad izspraukties,
tev uzticos, Kungs.

irst visums –
kā bērņībā,
lecot pa ciņiem
ar krustmāti steidzot,
pirms negaiss tikt mājup.

un apiņi dvako kā alus,
pirms sācies:
teic krustmāte, šķendējot –
purvājs to pārpilns.

purvs šūpojas,
uzblīst kā paisums,
kā bēgumā,
un visuma laikrādis
pazaudē laiku.

šai vietā un plīsumā,
spirāles liekumā,
sāk zaroties Piena ceļš –
izklaidus plēnot.

laiks,
ačgārns kā spoguļraksts
kolhoza zīmogā,
ar sovjeta laiviņu
vizina dienu.

es sērkoku bānītī
braucu pie mammas
un iemācos boksterēt:
Zi-lu-pe-s sta-ci-ja –
man pieci vien gadi.

no plīts riņķiem
noņemtā bukstiņa biezputra
drīz sarūgst kā pilnpiens,
kad iztrūcies pērkona.

to krustmāte maisa
ar eglītes mieturi,
un smaržo pēc mājām
un sakulta sviesta.

te pazib kā zibsnis –
kā izlāde spērienā,
irst visumā mirklis –
īss mirklis,
kad pārtapt.

tas sairst kā lapas,
kas senslāvu valodā
ir sakrautas maisā
un pārtvertas pagrabā,
un baidās no grēksūdzes
vietējā retrītā.

es pieslēdzu durvis
kā aizslēgtā Anglijā,
un nolauzto atslēgu
izmetu slīksnājā.

un vectēva vestē
un svētdienu kaklautā,
vēl adītās zeķēs,
kas vecmamma krājumā,
es iespraucos pats
savā pārkrautā skapjaugšā:

„tavs prāts, lai notiek,“ tu lemsi –
kad atvērt,
kad izspraukties.
tev uzticos, Kungs!

* * *

laiks pārplīst –
kā aizlienēts krusttēva zābaks,
tas kājās man pirmoreiz,
kad pustumsā uzglūn
tam kūtsmēslu dakša.

uz plīts virsmas
cepinās cukura bietes,
un garo kā kodīga brandvīna mute –
bet būs arī cukurs:
teic krusttēvs,
kā sarājojot sutīgo pustumsu,
viņš uzstēllē dakti,
lai aizdegtu lākturi.

es tupu zem galda
ar atvērtu grāmatu –
vēl neprotu lasīt.

kur kavējas pēriens?

bet vaina –
tā iegulstas valgana plakstiņā,
un velkas,
un ložņā,
kur tuvējā purvājā
sāk sidrabot vērdiņš,
drīz uzsvempjas pičpaunā
un, piebāžot skapjus un lādes,
un pagulti ar iešķeltu mēli,
kuļ pārkrautā skapjaugšā.

kā debesu duršļāgs,
tur vētījot,
sijā ar bīdeļu miltiem –
kā cukurs,
kā pelni,
kā saldenais klīsteris
vaina kā līme –
vien aizķep un aizdrivē,
nelāpot pušumu.

līdz attāla gaisma –
kā sveču,
kā lāktura,
kā brūnaļas gremojot siltenā dvaša –
sāk ceļu no sētas
caur mežu pa taciņu,
uz vietu,
kur krusttēvs tin
izdegto dakti.

un sprigans kā kumeļš,
laiks,
apāvies pakavā,
ar kalēja rokām
ceļ mani pret debesīm –
es tētiņa meitiņa,
tētiņa Putnotais.

bet, izbirstot cukurs
pa Tiepeles logu,
tik skaisti un viegli
sāk virpuļot lejup –
īsts sniegpārslu lietus:
māj brālis ar roku,
un, ieigrābjot atkal,
viņš iztukšo maisu.

es tupu zem galda
ar atvērtu grāmatu –
vēl neprotu lasīt.

bet brālis sviež šķīvi
pret pilsmuižas sienu,
un ķīselis notek
kā sarkanās lāses.

kā norītas asaras,
nepelnīts brāziens
sāk asiņot
lejkannas zilganais snīpis,
un pēriens tup kaktā
kā iešvīkāts klusums.

un, aizblarkšķot mopēds,
prom vizina viņus.

es palieku viena –
vien krusttēvs un krustmāte.

un pirmajai lellei
es izpētu iekšpusi –
ar izrautu sirdi
tā nečīkstēs:
mamma!

un tupu zem galda
ar atvērtu grāmatu –
kur kavējas pēriens?

te tumīga pustumsa,
apkampjot apņem –
kā alkas,
kā čalas,
kā nerimis nemiers.

viss aizgalds,
pilns brīnumu:
tie rukšķina,
kladzina,
čāpstina,
ieblēj.

teļš,
iekāries brūnaļas
pilnajā zīdeklī,
to rietinot,
staipa
un alkaini izsūc.

pat pērklis,
kur purpinot perēja cekule,
nav palicis tukšā –
tur gozējas padēklis.

ir kājās man
aizlienēts krusttēva zābaks.

tu sagaidi, Kungs.

Kristers Bērzs (1998) – Pirmais radošuma impulss dzejas virzienā radās skatoties Mārtiņa Vilsona Čaka dzejas izrādī. Es dzeju uztveru un izmantoju kā pašterapiju, rakstu tikai tad, kad nevar nerakstīt. Naktīs, kad domas ir tuvu, bet miegs tālu, kā arī rītos, kad, sapinoties ar emocijām, īpaši smaga šķiet sega.

2007. – 2011. Aģents KĀPĒC Latvijas radio, Diānas Sproģes projektā - radio enciklopēdija bērniem „Kāpēc Tāpēc”.

No 2017.gada janvāra līdz 2018. gada novembrim Latvijas simtgades spēles vidusskolēniem „Faktu mednieki” LR1 vadītājs.

No 2018.gada novembra līdz šim brīdim valdes loceklis / projektu vadītājs pasākumu organizēšanas kompānijā SIA „Line Up Projects”.

Kristers Bērzs

* * *

Turi mani rokās savās
Kā kafijas krūzi mīļāko
Lietus lāses mūs pārklās
Nešķaidot kafiju tumšāko

Cerībā, ka nākotnē tuvākā
Mūsu ceļi tomēr savijas
Esmu gatavs palikt te
Uz sētas staba atstāta kafijas krūzīte

* * *

Kā ūdens pile no lāstekas
Tu man aizkriti aiz apkakles
Es nopurinājos kā suns
Kas negribīgi aizvilks uz dušu
Taču pavisam drīz jau biju apburts
Skatoties uz Tavu melno skropstu tušu

Kā ūdens pile no lāstekas
No ledainas Tu kļuvi silta
It kā..
Kā maigs glāsts uz muguras
Kā silta asara uz vaiga
It kā mēs atrastos ārpus laika

Gaistošs bija siltums Tavs
Kā gājputni rudenī katrā
Tu aizlidoji

Zem lāstekas katras
Stāvu tagad es
Ceru, ka pile kāda
Aizkritīs man aiz apkakles

* * *

Varam pozitīvisma enerģijā starot
Atkal rīts un nav jāiet karot
Var mierā barot kanālmalā pīles
Un apspriest apkārtējo dzīves

Šodien ir perfekta diena
Tukšumam pēdas dzīt
It kā bezgalīgi grimt un grimt
Bet nekad līdz galam nenoslīkt

Šķietami lietus nekad nespēj rimt
Ja tā būtu tikai šodiena, kas jāatgūst
Bet tukšums ar dienu katru smagāks kļūst
To paliek grūtāk un grūtāk paskaidrot

Dzirdējis esmu „visādi notikt varot”
Un tā es te spriedelēju naktī vēsā
Pavadīt dzīvi vētrā uz gaismu cerot
Vai palikt tumsā nekustīgi guļot

* * *

Nokaltis koks purva zaļumā
Es starp jums visiem stāvu
Mana stumbra tukšumā
Katrs kliedziens atbalsojas tālu

Purva zaļumā nokaltis koks
Paslēpies tepat acu priekšā
Mizas caurumā paveras logs
Neskaties tajā iekšā
Nav Tev jāuzņemas šis slogs

* * *

Uz negaisa mākoņiem
Kā spogulī skatos
Tu kā balta mākoņa maliņa
Starp melno mākoņu blāķiem

Kā saules stars šķeļot ūdens piles
Pāradīji man, ka arī lietus laikā mēs varam
būt krāšņi

Bet tāpat man ir bail
Man bail Tevi saukt tuvāk
Ir tik daudz peļķes kurās vari iekāpt
Un Tev taču nav gumijas zābaku
Un kā lai parādu Tev gaismu savu
Ja slēpjas tā no manis paša

Tas nav Tavs vai pasaules darbs
Šos mākoņus izklienēt
Darbību ir jāsāk man pašam
Lai iegrieztu vēju sev labvēlīgu

Vai Tu būtu gatava šeit būt
Arī ja nevaru solīt,
Ka klimatu savu kontrolēt spēju
Mākoņi aizķeras aiz manis kā aiz kalnu
grēdas

Ja pelēkums būs daudz
Mūsu upē būs pārāk daudz krāces
Vai atcerēsies mani,
Kad uz ādas Tavas kritīs lietus lāses?

* * *

Nelieciet manā palātā nevienu
Es te nebūšu uz ilgu laiku
Tas viss esot ārstējams
Ar medicīnu mūsdienu

Nelieciet manā palātā nevienu
Nav mērķis strīdēties ik dienu
Ar vīriem baltā halātā
Bet manī neklausās kad saku

Nelieciet manā palātā nevienu
Tas neesot kā infekcija
No tevis nevar pielipt citiem
Tā man pasniedza manu slēdzienu

Nelieciet manā palātā nevienu
Arī tie, kas nāk ar sveci, tumsā apmaldās
Noslikt var pat straumē pazīstamā
Es tomēr drošāk jūtos vientulībā

Nelieciet manā palātā nevienu
Kaut alkstu noķert kādu skatienu
Satikt patiesu sarunu biedru
Sajust maiguma pilnu pieskārienu

Nelieciet manā palātā nevienu
Pāri ielai ir būdiņa pelēka
Kompānijai es izvēlos tās sienu
Mēs labi saprotam viens otru
Tā arī nezina vai sagaidīs rītdienu

* * *

Tik koši negērbties
Atbilstoši izteikties
Un varam būt droši
Emocijas ir pārejoši

Nogurdinoši

Tas ir tik sasadīti nogurdinoši
Eksistēt pasaulē, kura tik ļoti skrien
Man zem kājām ir dubļi
Velku gumijniekus, man ir pakal jābrien

Laiks tāpat kā cilvēki skrien
Man arī vajadzētu tālāk iet
Bet diezgan smagi esmu iestidzis
Un ilgojos pēc Tevis es arvien

Ilgoties pēc kā nebijuša ir līdzīgi
Kā ilgoties pēc tā, kas vairs nevar būt
Nostalgija un nākotnes fantāzijas
Šodien puķu stendā pamaniju frēzijas

Dubļos uz vietas stāvot viegli var nogrimt
Bet es nevaru tik ātri uz priekšu skriet
Man tomēr vajag to romantisko balansu
Starp dubļiem un lielpilsētas asfaltu

* * *

Nakts caur pusvirus logu
Iezogas istabā manā
Man vienmēr šķiet,
Ka naktī laiks skrien lēnāk
Domas kā vējš aiz loga svilpo
Un gribot negribot tās ved pie Tevis

Tavi vārdi kā vīnstīgas ap mani vijas
Gribu dzirdēt domas Tavas par visu
Pat ja laika mums tam nemaz nav
Klausos Tevī skaistajās acīs pazūdot
Šis laika sprīdis ar Tevi ir gaisma
Gribu to noķert burciņā un iezīmot

Gaisma, kas apsedz kā pleds
Un pat naktī šajā ir siltāk
Es gribu šeit palikt
Vēl pavisam nedaudz ilgāk

* * *

Vakar nedega dārza lampiņas
Es naktī stāvēju pie loga
Un nevarēju saprast
Kāpēc ir tik ļoti tumšs

Viena lietaina diena
Un lampiņu gaisma
Vairs ejot gulēt nepavada

Tik sasodīti viegli pierast
Pie ārēja gaismas avota
Kas acu priekšā

Man arī lietaina nedēļa
Tāpat dārzā apstājos
Un nevarēju saprast
Kāpēc ir tik ļoti tumšs

* * *

Uz manas mīļākās tējas krūzes
Ir seja, kas ir tik līdzīga Tavai
Katru rītu, kad metu citronu tējā
Es pasmaidu, jo atkal satiekamies

Es gribēju Tev šodien uzrakstīt
Parādīt krūzītes dubultnieci
Pastāstīt kā mēs jau kādu laiku
Ik rītu brokastojam kopā

Es gribēju šodien uzrakstīt Tev
Tas viss sākas ar nodomiem labiem
Bet sapratu, man rakstīt par Tevi
Ir vieglāk mums abiem

* * *

Man šķiet, mūsu šķiltavām
Drīz beigsies šķidrums.
Šodien vēl piešķīlu
Liesmā bija tāds jūtams vājums.

Man šķiet mūsu šķiltavām
Drīz beigsies šķidrums.
Es vairs negaidu, ka liesma parādīsies,
Tā vairs nav silta, tā tagad asi dzeļ.

Man šķiet, mūsu šķiltavām
Pavisam drīz beigsies šķidrums.
Spēju atcerēties liesmas sprakstoņu,
Bet pašu liesmu iedomāties vairs nevaru.

Mūsu šķiltavām šķidrums jau
Patiesībā kādu laiku ir beidzies.
Mans ikšķis ir pavisam jēls
Tomēr centos tās piešķilt līdz pēdējam.

Jānis Sanders. *Mierīgs ūdens ap salu. (Calm Island Waters) Fragments. e/a, 122×152 cm*
Skat. Lindas Treijas rakstu 81. lpp.

Andra Manfelde

VIJOLNIECE LIDA RUBENE

Es nolaidusi vijoles lociņu stāvu un klausos. Manis spēlētā mūzika pārtapusi citā. Dunoņā, šalkoņā, un reizumis – rēkās. Kad ledi rumbā gāžas un pie krastiem krakšķ, tad viena skaņa, kad vasaras sākums kā sareibis ploštnieks ar jasmīnzariem aiz auss – tad cita – silta un tumīga. Es – bronzas lieciniece, te nolikta ārpus laika redzu to, kam cilvēks kustībā un nodomā aizsteidzas garām. Lec zivis izliekušās kā sudraba zobentiņi aprīļa saulē. Svēteļi ar sarkaniem knābjiem izrauj pa kādai no rituma. Ūdens kūp. Omulīgās pīles slīd no viena upeszaļu kumšņa uz citu. Vasaras lietavās upe kā palos, tādās reizēs straume gāžas tā, ka ar putām un burbuļiem varētu noklāt teju visus patīltes lokus. Piepeši sametas pretvējš no jūras puses un uzdzien ūdenskrituma radītos burbuļus augšup. It kā tur zālēs kāda nāra blēņotos ziepjūdenī pūsdama. Pīlēni noveļas pa rumbu uz leju, bet tiem nekā – uzceļas spārnos, noskurinās un atkal slīd rītmumā.

Es stāvu mūžībā kā bronzas durvis divām atslēgu acīm un kā tālskatī redzu precīzi un tālu. Lūk, kailā peldētāja gluži kā Afrodīte izceļas no putām un noliek savu augumu uz akmens, lai upe pulē, kā reiz tēlniece manējo. Es redzu augustu, kad puīšeļu nodegušie siltbrūnie stāvi kā aplami vardulēni krīt ūdenskrituma mutuļos, te uz galvas, te sāniem, te kūleņos. Es skatos vēl tālāk. Kā bezprāši atsperas ķēdē un karājas ūdenī, kā meitene cerēdamās lec upē ar Jāņu vainagu galvā, kā puisis met zalkti augšup pa rumbu, lai tam virpulī nav jāaiziet bojā. Man gads vai gadu desmits – viss viens. Esošais bijušo pagrūž skatienam kā kāršu namiņu un dienas aiz dienām atklājas manām acīm. Lūk, novembra tumsā malu zvejnieki karājas tais pašās, dolomītā iestiprinātajās ķēdēs, un bāž maisos lokanus, mēness gaismā dzalstīgus nēģus. Redzu pirms pāris gadu simteņiem virs pašas rumbas saceltās koka stānes, tur liecas vīri celdami laukā brangus lašus. Un sensenus kanāla racējus redzu, kā tie

Andra Manfelde ir divdesmit grāmatu autore. Pēdējais romāns *Kosmonauta iela* tika nominēts LALIGABA, šobrīd viņa raksta distopisku romānu *Ādama sakne*, bet grāmata par Līviju Rezevsku tiek gatavota izdošanai.

„Man ar Līviju ir daudz kopīga – ne tikai dzimtā pilsēta Kuldīga un vārda diena 27. februārī, bet arī tēlniecība. Es gan akmeņus esmu nomainījusi pret ‘vieglāku’ materiālu – vārdiem. Līvijas Rezevskas, kurai šogad apritētu simts, mūža devums manī vieš apbrīnu, jo kas gan būtu Ventas rumba bez skulptūru dārza blakus? Esmu uzrakstījusi desmit ‘skulptūru stāstus’. Kukažiņa, Suitenes, vijolniece Lida un citi tēli stāsta ne tikai par savu tapšanu, bet kā ‘mūžeņi’ (Teodora Zaļkalna formulējums) arī par to, ko tie redz – pilsētvidi, pilsētniekus, iespējams, mani un jūs. Publikācijai piedāvāju pirmo skulptūru stāstnieci – Rezevskas diplomdarba varoni Līdu Rubeni.”

ar cirtņiem pūlas dauzīdami dolomīta plāksnes mazākos gabalos, lai upes ceļš iet apkārt kritumam un skat... Vai tur jau aizlien lēnīgs kuģels uz jūras galu? Nē, tas tik miglas vāls vai varbūt hercoga Jēkaba vīzija kas man, bronzas vijolniecei, tapusi redzama.

Ja esi ievaidots mūžībā, tad laiku var šķirstīt kā grāmatu – te uz vienu gadsimteni, te otru. Te zēna portrets, te meitenes. Un tā, kas mani te ielikusi, tās seju es saskatu vislabāk. Apaļu, tiešu skatu. Pūkainām, baltām cirtām. Reizē apņēmīgi klusa un tāda, kas

mīl smieties. Viņas rokas... Uz tām būs Dievs ar īpašu vēribu raudzījies un varbūt pat sildījis savās. Jo kā gan citādi, viņa tā būtu mācējusi. Radīt mani tik nekustīgu, bet tomēr tik dzīvu. Un nu es liecinu par to, ko redzēju pašu pirmo, kad vēl biju mīksts māls, kam tikko veidotas acis.

--

Līvija ieslēgusies darbnīcā, pie diplomdarba vēl pulka ko darīt. Daudz pētījusi un daudz domājusi. Grieķu kariatīdēm apgērba krokas bagātīgas, tomēr ne plāpīgas. Viņas vijolieci arī tā būs! Taisīs kā kolonnu, lai arī piecdesmito sākumā tāds stils nav modē. Sociālais reālisms pagēr, lai būtu detaļas, lai krekliem atloki, kurpēm šņores, vijolnieci – krādzīņš. Bet tas taču lieki! Aiz lietu gūzmas zūd galvenais. Vijolniece Lida koncertos nēsā īsus svārkus, tomēr tas šajā darbā neder. Lai stāv skulptūra gariem svārkkiem taisna un stalta kā kolonna! Naturālisma pavadā Līvija neies, lai arī beigās var iznākt, ka komisija viņas veikumu augstu nevērtēs. Jo vai tad trauksme raksturo dzīvību? Kustība nav tā, kas izsaka mūžību! Jā, sākotnēji viņa centās dinamiskāk taisīt. Bet, likās, kaut kas tajā rosībā zūd.

Tad nāk profesors Zaļkalns: „padomājiet, varbūt vajag mierīgāk!”

Kā? Vai statisku? Nekustīgu? „Mūženis, jā, jā – mūženis. Vajag, lai mākslā to var just.”

Līvijai top viena skice, otra, trešā. Viena figūra, otra... Kam tik daudz? Kurša biedriem šķiet, ka lieka laika un spēku tērēšana, bet Zaļkants strupi attaisno: „tā vajag.” Jā, vajag. Līvijai jātiek tuvāk tam, ko viņa redzēja. Viņa piever acis un atcerēdamās atkārtoti tā pārdzīvodama vēlreiz. Lida pēc skaņdarba pēdējiem akordiem mēdz lēnīgi nolaist roku ar vijoles lociņu. Stāv stalta un klusa pavadīdama pašas radīto skanējumu. Līvijai vajag, lai tas, ko vairs nespēlē, kas jau izskanējis, bet vēl nav pametis dvēseles, kļūst dzirdams. Pēdējais akords, kurš vibrē telpā un atmiņā. Tāpēc viegli šis darbs neiznāk, jācinās, lai to piepildīto klusumu un paveiktā darba gandarījumu spētu notvert un citiem nodot tālāk.

Ja viņa par ko iedegusies, apstāties nevar. Tā tas ir tagad un tā būs visu dzīvi. Visu dzīvi? Tā taču tik bezgalīga liekas, ja vēl nav notē-

rēts pat gadsimta ceturksnis. Mūžība? Liels vārds, bet klātbūtne pazemīga, pat ikdienišķa. Arī šeit, šajā darbnīcā – mūžība. Kad Līvija strādā, laiks vairs nevalda. Viņa neskaita stundas, tās kļūst ātras un reizē to nav. Tikai spēku izsīkumā samierinās atstāt iesākto, lai ar rīta gaismu turpinātu. Jā, nu jā, ja vien modelis – Lida atnāks, bet daudzo koncertu dēļ, bieži vien Lidas vietā nāk zīmīte.

„Cienījamā Rezevska! Tieši šodien...” Un Līvija, cerot uz citu tikšanās reizi, turpina darboties pēc atmiņas un vērojuma. Katru trešo dienu iet pie mātes ar dzērveņu turzu uz slimnīcu. Mammai kustēties uz stingrāko noliegts, jo ar radioaktīva rādija gabalu uz vēdera, nekādu kustību! Ļaundabība ir smags vārds. Vēl smagāks par metālu, kas spiež vēderu un cīnās ar sāpju sakni. Bet mamma sēž kā modele, klausīga un rimta. Vai nav savādi? Līvija aptvērusi rokturi pirms ieiet palātā, sastingst. Kā es tā starp divām nekustībām šaudos? Vienu man no dzīves pilnības noskatītu ar veidošanas steku no māliem jāieceļ mūžībā, bet otru – jāizrauj no mūžības upes, kur kā Mozus grozs šūpojas slimības gulta. Nē, ne jau ar dzērveņu turzu tas paveicams. Tev jau, mamm, tik knapi pāri sešdesmit, tev vēl jāpieredz tas, ko es savā dzīvē paveikšu. Vai tad man vienai nāksies priecāties? Tev taču jāredz, vai man iznāks! Tev mana Vijolniece būs jāaprauga.

Vēl Līvijai māls nav pārtapis par tēlu, kad mammu laiž mājās un tad jau varēs skatīt, ko meita kā tēlniece varējusi. Viņa neko neiebilst pret meitas izvēli. Tāpat arī tēvs ne. Viņu dzimtā pieņemts, ja kādam ko vajag – tā visi bez apspriešanas metas līdzēt. Tikai kaimiņi brīnās. Vai tas maz esot sieviešu darbs – akmens, bronza, metāls, māls, ģipsis. Pašām koki jānaglo, kas formu satver, tie kalti... Vai tā būtu sieviešiem jālaužas? Ne viņa viena tāda. Kursā meitenes vairākas. Latvijā spēcīgas tēlnieces nevar uz pirkstiem saskaitīt. Ēvī, Dāvidova... Un vēlāk vēl. Dumpe... It kā pēc kara un izsūtīšanām, vajadzētu kaut kam tumšam spītēt. Ne tikai viru vietā stāties un zirgus dzīt, bet, lūk, arī nebities no tā, ka sievietes rokas par vājām, lai cilvēka būtību tēlā notvertu. Viņa var, jo viņai vajag.

Līvijai veidošanas steks kā pašas pirksti. To arī meistars Zaļkants uzsver – drikst tikai ar smalku steku! Reiz, kad postaments bija pār-

mēru nokaltis, lai ātri atšķeltu cietās malas, viņa, tāpat kā citi, ņēma palīgos zāģi. Piepeši ierodas meistars, uzmet skatu, nesaka neko, bet viņa nosarkst. Tāpēc tagad pie diplomdarba tikai ar steku. Aiz māliem karkarss kā kauli, lielās masas labi saliktas, pamazām jau iznāk – tuvāk tai mūzikai, kas cilvēku ausīm laikā un telpā sen kā prom. Un tagad acis. It kā skatās, bet nesaredz. Jo ārpasaule nerunā ar to, kas pavērsies sevī, pat ja acis neaizver plaksti. Tā tas cilvēka dabā iekārtots, ka viena maņa dominē pāri visām. Līvija vēl tagad prastu Šopēnu un Mēnesnīcas sonāti. Bet pilnībā piederēt mūzikai neiznāk. Klausīties un saprast – jā. Varbūt tāpēc, ka Līvijas uzdevums ir redzēt un dot?

Vijolniece domīgi veras tālumā, bet skatās sevī. Mūzika ir beigusies, tomēr klātesoša. Vēl pie vijoles jāstrādā un acīm. Tāpēc jāaizslēdz durvis. Lai netraucē ziņkārīgie ar muļķīgiem vaicājumiem. Un ko tu taisi? Kad būs gatavs? Vai galvu pa kreisi vairāk nevajadzēja? Un ko tu ar to gribējusi teikt? Viņai netiek atbildēt, iznāk taisnoties un paskaidrot. Ne tikai lieks vārds, pat skatiens, iztraucē viņas saskari ar to, kas citam māls, bet Līvijai noslēpums. Ko viņa noredzējusi dzīvē un caur šo skulptūru citiem dos tālāk. Jā, lai viņas Vijolniece Lida stāsta pati. Bez vārdiem un bez kustības.

Te kāds piekļauvē. Pēc brīža jau skaļāk dauza durvis. Viņa sastingst gluži kā pašas veidotā Lida un izliekas, ka darbnīcā neviena nav. Tikai viņas skulptūra, mālu vanna, ar slapjām lupatām nosegtie kursabiedru darbi, vēl putekļu smarža no ģipšiem. Klauvētājs noklūsis, laikam būs prom. Līvija aizturētu elpu uz pirkstgaliem pielavās pie durvīm un skatās atslēgas caurumā, varbūt redzēs, kurš tas bijis. Pretī Zalkalna zilā acs.

Zila, zila debess, ejiet paši prasīt, ko Lida redz, kad skatās.

Ēriks Kūlis

VĪRS AR TRIJĀM DZĪVĪBĀM

Pēteris Platacis, stūrainis kā skapis, varēja atļauties pasaulē raudzīties ar vērtējošu skatienu, jo savā dzīvē bija izbaudījis visu, kas cilvēka spēkos. Piedzimis Otrā pasaules kara pirmajā rudenī un pēdējā redzējies abu okupācijas armiju karavīrus. Gan tos, kas tualeti ierīkoja bēgļu atstātas mājas viesistabas stūrī, gan tos, kas, zemnieku sētā zaga vistas. Pēckara gados Pēcītis baudīja lielāko gardumu – samitrinātas rupjmaizes „ķieģeliša” šķēli ar uzkaisītu cukuru, baidījās no izvešanas uz Sibīriju, bet bērnu dārzā bija spiests skaitīt dzejoli par karsti mīļoto Staļinu, kaut gan mamma mājās viņu dēvēja par cilvēkēdāju. Tētis, latviešu leģionārs, jau atradās krievu filtrācijas nometnē un viņš nedabūja cukurmaizi.

Šodien, pēc gadu desmitiem, kad Pēteris jau bija kļuvis par tēvu diviem dēliem un vec-tēvs viņu dēliem, Pēteri Plataci bija pārņēmusi vēlēšanās „paošņāt” trešo pasaules karu Ukrainā, kur iebruka tie, kas zaga tualetes podus. Uzticīgā sieva Elza patlaban bija aizņemta ar dārzeņu konservēšanu un ābolu zaptes vārīšanu, paziņoja, lai Pēčus „nemasoties pa kājām”, bet abi dēli studēja ārzemēs.

– Labi, netraucēšu tevi, – Pēteris paziņoja un devās tikties ar automehāniķi Juzi, kas patlaban gatavojas jau trešo reizi vest uz Ukrainu dzērājšoferiem konfiscētos vāgus.

Izdzirdis Platača kunga vēlmi, Ārcībalds Juzefs iesaucās: – Veco zēn, vai esi safāzējies? Neesi pietiekami teļukā skatījies, ka krievi bombardē Ukrainas pilsētas? Tavā vecumā rullēt tādu gaisa gabalu, pirmkārt, ir nogurdinoši, otrkārt, tur ir bīstami, krievu droņi Ukrainā lido bariem, kā sūdu mušas, spēj tik šķaidīt.

– Juzi, māte mani agrā bērnībā dienā vai naktī veda uz bumbu patvertni! Esmu šo piedzīvojis vairāk par tevi! Un nebraukšu tukšām rokām, šo to esmu iekrājis, rau, ņem

Ēriks Kūlis (1941) ir vairāku stāstu, stāstu krājumu, romānu un bērnu pasaku grāmatu autors. Strādājis Liepājas laikrakstā *Komunisti*, vēlāk – *Kurzemes Vārds*. [<literatura.lv>]

Skat. arī viņa stāstus „Mūža loms” *JG308* (pavasaris 2022), un

„Lai viss būtu, kā pie cilvēkiem” *JG310* (rudens 2022)

konverti, tur ir trīs tūkstoši, nopērc ukraiņu karavīriem vajadzīgas lietas. Pats teici, ka vēl ir nedēļa laika.

– Dullis, kas dulls... – Juzis, paņēmis aploksni, noteica un, pārļaidis vērtējošu skatienu Pētera augumam, piebilda, – labs ir, ņemu tevi līdz, bet provē tik čīkstēt garajā ceļā.

– Lai taviem bērniem bagāti vecāki! – Pēteris pateicībā viņam novēlēja.

– Senks! Tādu sakāmo dzirdu pirmo reizi, – Juzis apgalvoja. – Bet tagad klausies, kas jāņem līdz!

Un uzskaitīja visu– sākot ar presēto nūdeļu paciņām, kūpinātu desu, dienišķajām medikamentu tabletēm, beidzot ar termosu un termoforu jo četrdesmit automašīnu garā kolonna neapstāšoties katru reiz, kad senioram gribēšoties izčurāties.

– Kāpēc termoforu?– Pēteris brīnījās.

– Gumija nespiež ribas un neplīst. – Skanēja paskaidrojums.

– Vai miegā neklie dziesmas? – Juzis beidzot noprasija.

– Par ko mani uzskati? – Mazliet aizskarts, Pēteris noprasija.

– Čomakam viens tāds līdzbraucējs gadījās. Edžus, pēc tūkstoš kilometru pie barankas pēdējiem spēkiem stūrēja, lai tiktu līdz kempingam, te kabīnē blakus sēdošais iebaurojas: „Uzkodās! Velc krastā!” Edžus tā sarāvās, ka gandrīz iestūrēja grāvī...

– Man braucot, gribas dziedāt, tu tak zini, ka trīsdesmit gadu kori nav bērnu spēle,- Pēteris palepojās

– Okei, ja pa ceļam uzziņģēsi, neprasišu naudu benzīnam.. – Nākošo trešdienu četros no rīta gaidīšu servisā, rullēsim uz Lucku, kur kravu pārņems Ukrainas armija.

... Nedēja vilkās lēni, kā auksta sēņu zupa, vienīgais darbs, ko Pēteris veica, bija zvans vecākajam dēlam Mikum, kurš kops bērniņas sapņoja par astronomiju, un patlaban zinības studēja Anglijā, un paziņoja, ka dodas mazā ekskursijā uz Ukrainu.

– Dadī, tu esi nepārspējams, Ukrainā taču iebrukuši krievu okupanti!

– Es esmu tēvs, nevis dadī! – Seniors aizrādīja, kaut gan zināja, ko šis vārds angļu valodā nozīmē.

– Super! Lūdzu, izdari vienu svētīgu darbu, veco zēn! – Miks paziņoja, un tēvam bija jādomā, ka ātri gan tas palaidnis Anglijā iemācījies runāt rotaļīgi ironiskā tonī.

– Varbūt nosūtīt Ukrainas prezidentam sveicienu no tevis? – Pēteris jautāja.

– No kura laika esi kļuvis tik ironisks? – Miks brīnījās.

– Saki, kas tev padomā, razbainiek!

– Okei, tēvs, nopērc klaiņu Latvijas lauku rupjmaizes un aizved uz hospitāli Luckā Ļesjai Cibai kā sirsniņu sveicienu no manis.

– Tai studentei, kas aizpagājušo gadu bija atspērusies pie tevis un Elza nezināja, kādus gardumus celt galdā?

– Jā, bet tagad viņa ir daktere. Toreiz pats dzirdēji, kādas slavas dziesmas viņa veltīja maizītei, ko varot ēst bez sviesta! – Miks teica.

– Polšs no tevis, zvaigžņu pētniek? – Pēteris paziņoja.

– Un aliņš otrā rītā! – Miks apsolīja.

– Kā lai miesīgam dēlam neizpalīdz? Daktere vecumdienās allaž var noderēt.

– Tātad sarunāts? – Vecākais dēls noprasīja īsta biržas māklera tonī.

– Kad tevi esmu piekrāpis? – tēvs gandrīz vai jutās aizvainots.

– Nekad. Tu esi labākais dadī pasaulē!

– Taisnība senajai parunai– kas taupa žagarus, tas sabojā bērnu! – Pēteris norūca, lai Miks viņa balsi nesaklausītu savīļņojumu.

– Ko jūs abi čabināt, kā tirgus sievas? Dod man klausuli!– Elza, izņemdamā telefonu vīram no rokas:– Labdien, puikiņ! Kā klājas? Ja esi iecerējis nākošo mēnesi mūs apciemot, kā pagājušo nedēļu solīji, sagatavoju tev ziemai nepieciešamo. Uzadīju tev vilnas zeķes un džemperu no alpakas vilnas, tuvojās auksts laiks – Viņa nobēra vienā elpas vilcienā.

– Paldies mammu, bet šajās salās Golfa straume rūpējas, lai ziema būtu mērena, – Miks skaidroja.

– Nerunā pretī, pati filmā redzēju, kādas Anglijā ziemas! – Plataces kundze aizrādīja.

– Okei, okei, mammuķīt, paklausīšu. Grozišos observatorijā saģērbies kā Latvijas lauku sētā tirot aizputinātās takas.

– Puikiņ, jūs abi ar Ļešu varētu Ziemassvētkos mūs apciemot, – sieva mainīja tematu.

– Mammu, neticu, vai tagad, kara laikā, viņu laidīs atvaļinājumā. Ievainotos hospitālī vedot iekša dienu un nakti, ķirurgiem darba pietiek. Tu dzirdēji mūsu sarunu, paps apsolīja manai meitenei aizvest sveicienu no Latvijas.

– Dzirdēju, dzirdēju, kā runājāt par dzeršanu! – māte aizrādīja.

– Vai mans mazais brazers¹ no Vācijas jums abiem dod kādu ziņu? – Arī Miks mainīja tematu.

¹ brālis (angļu val.)

– Viņam arī nav laika, esot kļuvis par Ai Ti Ti konsultantu kādā firmā, – Elza Platace neizdibināmā balss noskaņā sacīja, jo vīrs ar zīmēm rādīja, ka mobilais vēl vajadzīgs viņam, – rūpējies par savu zvaigzni! Attā, dēls!

Atdevusi telefonu vīram, mulsi sacīja: – Nez vai abi mūsu puikiņi vispār kaut kad atgriezīsies mājās...

– Gan uz vecumu viņi tur nevienam vairs nebūs vajadzīgi – Pēteris bija pārliecināts.

– Neticu. Kāpēc no Čikāgas piecīšu grupas neviens nav atgriezies? – sieva jautāja, – domāju, ka vecus kokus var pārstādīt, bet nez vai tie iesakņosies Latvijas augsnē, tajos ir pārāk daudz citas zemes sula...

Pēteris paraustīja plecus, jo ilgajos kopdzīves gados biju guvis atziņu, ka jāļauj sievietei pateikt pēdējo vārdu, lai abi baidītu sirdsmieru. Viņš paņēma cepuri un sacīja, ka dosies meklēt brūnu, kārdinošu un smaržīgu lauku rupjmaizes klaipu.

– Tālu nav jāiet, tepat skārņos ir stends, kur Asna firma tirgo šo maizi.

– Gaļas skārņos maizi? – Vīrs brīnījās, jo nebija ievērojis tādu stendu.

– Tagad skārņos var nopirkt ne vien sienas, bet arī rokas pulksteņus un kabatas nažus, nav par ko brīnīties, – sieva atteica un piebilda: – Ilgi nekļaiņo, drīz būs gatava frika-deļu zupa!

Lai nu ko, bet pusdienu nokavēšana šajā ģimenē tika uzskatīta gandrīz vai par nepiedodamu pārkāpumu, it sevišķi no tās dienas, kad abiem vairs nebija jāierodas ikdienas darbā.

Nonācis lielajā hallē, lai ietaupītu laiku, viņš devās pa centrālo eju. Asna firma nebija ieraugāma un Pēteris izsoļoja uz sānu eju un pirmais, kas dūrās acīs, bija izkārtne Asna Maize. Tās priekšā pienu un biezpiena vitrina nobālēja.

– Lūdzu, dodiet man pašu lielāko un izteiksmīgāko maizes klaipu, – Pēteris Platača kungs sacīja, pēc sena ieraduma apaļīgo pārdevēju skatienā novērtējis.

– Ar lielāko prieku! – sārtaidze pārdevēja, precību gados, nocēla no plaukta iespaidīgu klaipu.

– Tas ceļos uz ārzemēm, – maksājot par pirkumu, viņš paskaidroja.

– Jūs neesat pirmais, kas arī tādēļ iegādājas. Šī maizīte mūsu tautiešiem ārzemēs ir svētā vakarēdiena vietā, kā gabaliņš no dzimtenes... – sieviete bija pārliecināta.

Nesot dižo pirkumu uz mājām, viņš vairākas reizes pacēla klaipu pie deguna un ieelpoja raksturīgo īstā maizes krāsni ceptās garozas smaržu.

– Varu piedāvāt kabatas nazi! – Piedāvāja kāds iereibis vīrs.

– Paldies, cienītais, man pašam ir! – Pēteris lepmi atbildēja.

...Naktī uz trešdienu viņš vēra acis gandrīz ik pēc stundas, bet pustrijos cēlās, lai zvanītu Juzim, jo jaunajiem miegs ir apskaužami ciets. Un nebija arī pārsteigts, ka Elza jau piecēlusies, lai uzvāritu viņam kafiju un saceptu siermaizītes.

– Ceļam ēdamais un termoss ar kafiju tavā mugursomā, mīlais. Zāļu kastīte katram gadījumam ir somas kreisajā kabatiņā, – viņa paziņoja, sniedzama vīram parasto rīta buču, kā vienmēr. Arī tad, kad līdz pusnaktij savā istabā bija spēlējis zolīti un dzēris alu ar bijušajiem darba biedriem.

– Esi uzmanīgs, Pēter! – Viņa sacīja, kad dažus kumosus steigā bija uzkodis un cēlās no galda, lai ģērbtos. Pie ārdurvīm Elza vēl piekodināja, lai Ukraina ļoti uzmanītos no mīnu laukiem, it kā viņš dotos uzbrukumā okupantiem.

– Būs viss okei! – Pēteris apgalvoja un noskūpstīja Elžuku uz atvadām, un devās uz pirmo rīta tramvaju, lai veiktu dažas pieturas līdz Juža autoservisam.

– Nu, volontier, neesi pārdomājis? – viņš jautāja, nopētījis Pēteri no galvas līdz kājām un arī nešļavu ar maizes klaipu.

– Vai tu taisies vest uz fronti kājniemu mīnu? – Juzis interesējās.

– Maizīte, ko man nāksies no tevis sargāt, lai pa ceļam netiec klāt! – viņš centās runāt nopietni.

– Pagaidīšu, kad sāksi šņākuļot, – šoferis nosmēja un kļuvis nopietns, teica: – Rāpies iekšā!

Iesvempies Juža septiņvietīgajā amerikāņu dodžā, kam salons piekrauts ar datoru kastēm, pārtikas iesaiņojumiem, iegrozījās sēdekļi ērtāk, jo nāksies tajā pavadīt vismaz tūkstoš kilometrus.

Apskatījies, kur Pēteris noliek mugursomu un maizes klaipu, šoferis aizgāja pie automašīnu kolonnas un kādu brīdi bija dzirdami viņa strupie rīkojumi. Tad dodža īpašnieks nosēdās pie stūres un teica: – Aiziet tā kunga plosts!

– Kādu taisnāko maršrutu esi nospraudis? – Pēteris noprasīja.

– To manā vietā izdarīja džīpies. – Juzis paskaidroja un motors apņēmīgi iedudinājās.

Paskatījies šofera nopietnajā sejā, līdzbraucējs skaļi secināja: – Tev tāds ģimīs, kā dodoties uz pirmo randiņu.

– Tu arī vienmēr neesi smaidīgs kā sivēns salmos, – Šoferis norūca, izstūrējot pilsētas galvenajā ielā.

Laiciņu kabīnē vienīgā skaņa bija spēcīgā dodža motora pārliecinošā murrāšana, tad Juzis aizmēķējis nolaida sānu logu sprīža platumā un ierunājās: – Manējā madama pirms minūtes piezvanīja un paziņoja, lai izvēlos – viņa vai dodžs.

– Nesapratu, – Pēteris atzinās.

– Esmu paredzējis arī šo zvēru atdot Ukrainas armijai. – Juzis paskaidroja. – Bet kā var salīdzināt mašīnu ar cilvēku?

– Va' vella! – Pēteris iesaucās.

– Saproti, mums pilsētā nav vajadzīgs damps ar gandrīz četru litru motoru, kas noēd četrpadsmit litru gāzi vai benzīnu uz simts kilometriem, bet Adelei šis baltais nezvērs patika. Kad dodžs stāvēja pie teātra vai koncertzāles nostājās blakus mersim, atšķirība manai kundzei sagādā prieku. Es sievu saprotu, tā bija Adeles izvēle pirkt šo lielgabārīta šosejas rijēju, bet man loģiskāk šķiet uz veikalu pēc maizes un desas ir aizsaut ar mazo, ekonomisko Hondu.

– Tāda ir sievietes daba, būt uzvarētājai, – izvairīgi teica Pēteris, jo negribēja iejaukties citas ģimenes attiecībās.

– Esmu to hondiņu noprovējis, – sapņaini sacīja Juzis, – kompakta un izmanīga, ja vajag, var izbraukt cauri adatas acij...

Vīru dialogs uz brīdi pārtrūka, katrs domāja savu. Pēteris, klausīdamies jaudīgās mašīnas motora skaņās, prātoja, kāpēc viņi vēl joprojām nav iegādājušies ģimenes auto, kaut gan konts no tā neciestu – viņa, tipogrāfijas vadītāja vietnieka alga un pensija bija pietiekoša un arī Elza, ziedu veikala īpašniece, naudas trūkumu neizjuta.

Beidzot Juzis ierunājās: – Tas tikai vēl trūka, lai padotos Adeles untumam.

– Pašcieņa jāsaglabā, viņām iztapīgi vīrieši nesilda sirdi. Bet sievietes otrais vārds ir ziņkārība. Bībeles Ādams pieļāva kļūdu, paklausot ļevai. Viņa Ēdenes dārzā norāva aizliegto augli un pastiepa savam izredzētajam, jo gribēja zināt, kas notiks, ja Ādams ābolā iekodīs, – Pēteris sacīja.

– Tāpēc mēs esam šajā grēcīgajā pasaulē, – teica Juzis un abi iesmējās.

... Trešās dienas vidū auto kolonna iebrauca Luckā. Pilsēta bija cietusi no dronu un raķešu uzbrukumiem.

– Ilgi nepaliec! – Juzis brīdināja līdzbraucēju, – rau, hospitālis ir tur. Bet kad ukraiņu zēni pārņems mašīnu strēķi² mēs zudīsim miglā. Kuru katru brīdi var parādīties droni.

– Klārs, mugursomu atstāšu, – Pēteris bilda un, paņēmis maizes klaipu, izkāpa un steidzīgā solī aizcilpoja līdz hospitāļa vārtiem. Kaut kur savā nodabā tarkšķināja mopēds, un Pēteris nosprieda, ka pilsētas iedzīvotāji dzīvo savu ikdienas dzīvi, par spīti karam. Tajā pašā brīdī atskanēja apdullinoša eksplozija un viņam šķita, ka tas ir nelāgs sapns.

... Pēteris atjēdzās palātā un tūdaļ skatījās, vai maizes klaips nav cietis. Paldies Dievam tas neskarts stāvēja uz naktsskapīša, blakus asinīs sakaltušai pasei.

– Pasauciet Ļesju Cibū, man ar viņu jārūnā, – viņš vārgi izdvesa.

– Lūdzu, runājiet ar mani, esmu viņas vietā. Mans vārds ir Hanna Kvita. Daktere Ciba norīkota darbā Kijivas hospitālī, – no kaut kurienes atskanēja atbilde.

Pēteris ar piepūli mazliet pacēla smago galvu no spilvena un sēca: – Esmu viņas drauga Mika Platača tēvs, un viņš lūdza Ļesjai atvest maizes klaipu. Tik tālu pagaidām nevaru izbraukt, izdaliet maizi ievainotajiem karavīriem...

– Paldies, to izdarīsim, vairāk gan nerunājiet, – daktere aizrādīja – jūsu stāvoklis ir visai smags.

– Man ir trīs dzīvības, abu dēlu un vēl paša, – Pēteris gandarīts čukstēja un tad, vēlreiz pacēlis galvu, aizvainots iesaucās: – Velns lai parauj, kur mana kāja? Kā tikšu uz Latviju?!

Atvērās palātas durvis un izeidzās Juzis, neskaitāmu zolišu partiju biedrs un jautāja: – Kur ir tas simulants Pēčis?

² Rindu (Apvidus vārds)

Elīna Kokareviča

MEITENES

I daļa

Piecpadsmit gadu vecumā meitene nedomā par vietu, kur viņa atrodas, nedz par laiku, kas paiet. Šis tas, protams, ir noticis, un šis tas ir pārdzīvots, turklāt ne pa jokam pārdzīvots, bet pārdzīvojumi ir kā laikapstākļi. Meitene zina, ka viņa daudz raud un noteikti vēl daudz raudās, bet tobrīd nespēj iedomāties, ka pienāks arī tāds laiks, kad nespēs paraudzēt vispār. Tobrīd viņa domā par sevi kā nemainīgu savā vecumā un sociumā, un varbūt pasaulē, kas griežas tikai ap viņu.

Īstenībā arī to viņa nedomā. Estere stāv pie spoguļa vannasistabā, kas vienlaikus ir arī tualete, aizkrampējusi durvis ar ļodzīgu krampīti, un skatās uz sevi kailu. Estere ir izģērbusies nevis tādēļ, lai sevi kritizētu, bet gan tādēļ, lai saprastu, kura vieta viņai savā ķermenī patīk visvairāk. Viņa nav skaista, to viņa apzinās, jo par skaistumu ikviena meitene uzzina jau agrā bērnībā, bet, viņasprāt, viņai ir diezgan glīts ķermenis un izskatu kompensē augstais intelekts un patīkamais, maigais raksturs. Viņa ir paklausīga, uzcītīga un kārtīga. Citi saka, ka viņai ir ļoti skaisti mati. Tā varbūt arī ir – tie ir gari, brūni lauku meitenes mati, kuri vasarā dabiski izbalē un ziemā dabiski elektrizējas, taču Estere zina, ka mati var mainīties. Viņa gribētu īsākus, pakāpenisku griezumu vai tādus līdz zodam, kuri pakausī nedaudz paceļas augšā. Kā Sabrinai, pusaugu burvei. Taču mamma viņai neļauj griezt matus, tāpēc viņa – par spīti mammai un lai saglabātu savu integritāti – nevar izvēlēties kā visskaistākos tos. Tam ir jābūt kaut kam citam, īpaši tāpēc, ka tobrīd viņa nespēj iedomāties sevi citādu. Estere vēl nav sapratusi, ka meitenes ķermenis arī ir pakļauts mainībai – tieši tāpat kā mati. Viņa nespēj iztēloties, ka varētu nebūt ar tievām, gandrīz vai izstīdzējušām kājām, mazām, bet, viņasprāt, glītām krūtīm, plakanu vēderu, iedegušu, brūnu ādu un tā tālāk. Viņa jūtas šādi skaista, viņa jūtas pārliecināta par sevi. Un nemainīga.

Fotogrāfe: Jūlija Dibovska

Elīna Kokareviča ir rakstniece un redaktore, divu īsprozas krājumu autore, raksta arī dzeju un tulko. Elīna darbojas tādās organizācijās kā Latvijas PEN un Latvijas Rakstnieču apvienība, kopš 2016. gada strādā NVO sektorā, vadot projektus u. tml. Par otro stāstu krājumu *Flora un fauna* saņēmusi Egonā Līva piemiņas balvu „Krusta ļaudis”, ko piešķir par novatorismu prozā.

Visu no visiem lenķiem apsvērusi, Estere nolēm, ka viņai sevi visvairāk patīk dibens. Tas nav plakans kā mammai, tas nav liels kā vecām tantēm, tas ir tieši tāds, kādam dibenam jābūt, kad tas ir ievilkts ciešāk apspīlētās biksēs. Bikses ir ķiršsarkanā un pirktas tirgū, un tiks vilktas uz 1. septembri. Tobrīd tirgus ir labākais, kas meitenei pieejams, tāpēc nedz ironijai, nedz izsmieklam tajā nav vietas. Aizbraukt uz tirgu un dabūt sev jaunas drēbes – tas ir īpaši. Turklāt vēl jo īpašāk ir dabūt jaunas drēbes tikai sev, nevis brāļa vecās vai mammais jaunības drēbes. Un Esterei tagad ir jaunas bikses, labākās, kādas viņai jebkad ir bijušas, un viņai patīk savs dibens, jo tas labi izskatās jaunajās biksēs, bet varbūt arī tāpēc, ka Estere kaut kad kaut kur no kaut kā ir dzirdējusi, ka zēni meitenes vērtējot pēc dibena.

Esterei patīk divi zēni no viņas klases – Ivars un Nauris. Ivars ir bravūrīgs un drošs, viņš ir arī gudrs, un Esterei ļoti patīk ar viņu kopā

mācīties. Uz viņu ir arī patīkami skatīties, viņš ir muskuļots – vairāk nekā pārējie klases zēni, tāpēc izskatās vecāks, un viņam uzmanību pievērš arī vecāko klašu meitenes. Esterei ir aizdomas, ka Ivars ar vairākām no viņām ir pārgulējis. Bet Nauris viņai ne tikai patīk – Estere visdrīzāk Nauri ir iemīlējusies. Slepni. Neviens to nezina, bet viņai ir sajūta, ka Nauris varbūt zina, jo dažreiz viņa ar acs kaktiņu ir pamanījusi, ka viņš uz viņu skatās, un Esterei tad ir licies, ka tā nav parasta skatīšanās. Kaut kas tur ir, Estere domā, bet Nauris viņai nekad neko nav teicis, un viņa pati arī nav neko teikusi un arī neteiks, tas nav iespējams. Estere ir pārāk kautrīga, tāpēc viņam ir jāspēr pirmais solis, tā Estere ir nolēmusi, un tāpēc viņa ir iemīlējusies Nauri slepeni. Iemesli ir. Pirmkārt, viņš ir viens no gudrākajiem visā klasē un varbūt pat skolā. Otrkārt, viņš ir garš un smuks. Treškārt, Nauris arī ir kautrīgs un noslēgts, un Esterei tas patīk. Viņš ir gandrīz kā Ivara pretstats rakstura ziņā. Un Estere nezina, kāpēc, bet viņai ir sajūta, ka viņai Nauris ir patīcis kopš pirmās satikšanās dienas pirmajā klasē. Lai gan tas nav racionāli un īsti arī iespējams, tomēr tā ir. Pirmās klases 1. septembrī Estere ieraudzīja Nauri un uzreiz saprata, ka viņai viņš patīk. Pēc tam patika ar katru gadu tikai pastiprinājās. Tas ir dīvaini, bet varbūt tas ir liktenis, domā Estere un bieži vien iztēlojas, kā būtu, ja viņi ar Nauri būtu pāris. Viņa iedomājas visādas romantiskas situācijas un tamlīdzīgi, un dažreiz, kad Nauris neatnāk uz klases vakariem, kuriem par godu viņa ir sataisījusi īpašu frizūru, viņa vakaros pirms aizmigšanas raud. Reiz viņa pat aizņēmas mamma smuko matusprādzi ar taureni, bet Esteres garo un smago matu dēļ tā saplīsa, un mājās bija tracis, jo mammai nepatīk, ka viņas lietas tiek salauztas, un tas stulbais Nauris pat nepacentās ierasties. Nu labi, nav viņš stulbs. Bet Esterei tāpat ir skumji, kad viņš neatnāk. Viņai tādos gadījumos nekas cits neatliek, kā domāt, ka viņa Naurim nepatīk. Ja patiktu, viņš gribētu viņu satikt, varbūt pat padejot ar viņu, lai gan viņš vispār nekad nedejo. Tā vietā Estere dejo ar Ivaru, un tas ir jautri un forši, bet nespēj beigt domāt par Nauri. Piemēram, ko viņš tajā brīdī dara. Un Estere tad mazliet pārslīpēti smejas Ivaram sejā vai tēlo, ka šī dziesma viņai nepatīk, lai Ivars viņu saņemtu aiz rokas un ievilkto pārējo dejojāju pulciņā. Nu labi, Estere

tad arī pārspīlēti jautri lec un vicina rokas, un smejas, un nodejo tā visu vakaru.

Estere pārtrauc sevis izvērtēšanas rituālu. Viņai ir jāiet uz ezeru, kur viņa tiksies ar klasesbiedriem. Drīz būs 1. septembris un sāksies devītā klase, bet pēdējās dienas pirms skolas ir iegādījušās neierasti karstas, tāpēc vēl var nopeldēties. Estere nevar palaist šo tikšanos garām, viņi nemaz tik bieži kā klase pie ezera nesavācas, jo vasaras katrs pavada atsevišķi savos laukos, pie radiem, ceļojumos vai kaut kur citur. Un Esterei šodien nav mēnešreizi, kas ir tieši tik lieliski, cik vien var būt, lai dotos uz ezeru. Viņa ir arī noskuvusi visas redzamās spalviņas uz cirkšņiem un visas no kājām un padusēm.

Estere noņem no šņores peldkostīmu divās daļās. Tas ir mamma vecais jaunības peldkostīms – melns ar krāsainām puķītēm, Esterei tas ļoti patīk. Tikai augšīņa ir mazliet par lielu, bet tas nekas. Estere ir vilkusi šo peldkostīmu visu pagājušo un šo vasaru un tīri labi ar to iztikusi. Viņai pašai pat šķiet, ka mazliet lielākie peldkostīma augšīņas kausiņi padara viņu seksīgāku. Viņa šo vārdu ikdienā nelieto, īpaši skaļi, bet aprītē tas jau ir iegājies un kaut kur domās ik pa laikam pavīd. Pagājušajā ziemā viņi ar klasi aizbrauca uz akvaparku, un arī tad Esterei mugurā bija šis pats peldkostīms, un viņa tajā jutās labi. Varbūt pat seksīgi. Viņa jūta, ka Nauris uz viņu skatās, bet, kad kopā ar klasesbiedrenēm peldējās baseinā, pati paslepus uzmeta aci Naura kājām, uz kurām skruļļojās spalviņas. Viņai tas ļoti patika, bija grūti atraut skatienu. Un atpakaļceļā no akvaparka Nauris sēdēja viņai tieši aiz muguras, un viņi sarunājās, un bija silti un patīkami, un viņa domāja, ka tā ir viena no labākajām dienām viņas mūžā.

Pie ezera ir vairākas peldvietas, bet viņiem obligāti ir jāiet tur, kur ir laipa, jo no tās var lēkt ezerā. Nauris un Ivars, un pārējie jau ir uz vietas, kad Estere, Santa un Madara pievienojas. Estere ir uzvilksusi virs peldkostīma kleitu uz lencītēm. Pie ezera viņa izklāj dvieļi, bez minstināšanās pārvelk pāri galvai kleitu un iemetas ūdenī kopā ar pārējiem. Ūdens ir silts, peldēšanās izvēršas jautra, viņi sacenšas, ņurko, šļakstinās un lec no laipas cirvīti. Vienubrīd Ivars saķer Esteri un nelaiž vaļā, līdz viņa viņu tik traki apšļakstina, ka viņš

vairs nespēj atvērt acis, bet pēc brīža viņa jau kopā ar Nauri aizpeld gandrīz līdz ezera vidum, un, kad atskatās uz trokšņaino krastu, abi klusē, un tā ir šausmīgi laba sajūta. Taču, kad viņi aizpeld atpakaļ pie pārējiem un izkāpj no ūdens, peldvietā ir ieradušās arī meitenes no desmitās klases.

Viņas ir trīs – Evija, Linda un Alise. Viņas ir skaļas, nepieklājīgas un nekaunīgas. Ne tikai te, pie ezera, bet skolā un vispār. Klīst baumas, ka Evija guļot ar visiem vidusskolas pušiem pēc kārtas. Un reiz, kad viņu klases kopā brauca ekskursijā, šīs trīs bija tās, kas pudeles griešanā uz jautājumiem atzinās, ka baksta no deguna puņķus. Pateica skaļi visiem. Tur bija arī zēni. Esterei tas likās pretīgi, bet vienlaikus kaut kur dziļi sevī viņa apbrīno šīs meitenes par to, ka viņām nav nekādu aizspriedumu, ka viņas runā un dara, ko grib. Estere tā nevarētu. Viņa nemaz nezina, ka tā var, kur nu vēl kā.

Viņām ir tie jaunie, sintētiski melnie bikini, viņas skaļi smejas un dzer sidru no pudelēm. Estere izkāpj no ūdens un sākumā nepievērš viņām uzmanību, tikai aši palūkojas uz viņu peldkostīmiem, kamēr piemetas uz sava dvieļa un izgriež no matiem ūdeni. Tad viņa pievēršas klasesbiedriem, sarunājas, smejas, skatās uz Nauri, un viss ir forši, riktīgi forši, līdz Estere no trīs vecāko meiteņu puses izdzird tādus smieklīņus, kas pāri visam un visiem trāpa tieši viņai. Viņas smejas par Esteres peldkostīmu, īpaši par tā augšīņu, kas Esterei ir mazliet par lielu. Viņas irgājas par Esteres krūtīm.

Estere sastingst kā akmens, un viņu pārņem dedzinošs kauns. Viņa ir pārliecināta, ka visi viņas klasesbiedri ir dzirdējuši šo izsmieklu, šīs ņirgas, ka to dzirdēja arī Ivars un Nauris, un nespēj ne uz vienu paskatīties, viņa sēž uz sava dvieļa tā, it kā būtu saaugusi ar zemi, it kā vairs nekad nespētu izkustēties no vietas, un skatās uz zāles stiebriņu pie kājas. Zāles stiebriņš ir zaļš, Estere domā. Visi dzirdēja, cik viņai mazas krūtis un nepiemērots peldkostīms, Estere domā, letarģiski spaidīdama slapjos matus un cenzdamās izlikties, it kā nekas nebūtu noticis. Bet iekšēji viņai liekas, ka laiks vairs neiet uz priekšu, ka viss labais un foršais viņas dzīvē ir šajā vietā un šajā brīdī sagruvis. Viņas bezsakara domas virpuļo kā atvarā, un viņa grasās noslikt pati

sevī. Par spīti tam, viņa saņem, atrauj acis no zaļā zāles stiebra un uzmet skatienu Naurim, kurš skatās uz viņas krūtīm peldkostīma augšdaļas atvērumā. Ivars viņam iedunkā un pasauc vēlreiz peldēties. Naura kājas ar skrullainajām spalviņām nozib Esterei gar acīm, kad viņi skrien ūdenī, un viņiem pakaļ šļakstinādamās ieskrien arī Evija, Linda un Alise. Visām peldkostīmu biksītes ir salīdušas dibenā un krūtis skrējienā cilājas, un viņas skaļi smejas. Viņām visām ir smuki dibeni.

Estere pavēl divēli, uz kura sēž, augstāk un satinas tajā. Santa un Madara sāk runāt par to, ko vilks uz 1. septembri. Estere cenšas pieslēgties klasesbiedreņu sarunām, bet tas vairs diez ko labi neizdodas.

Kad puīši jau ilgāku laiku nenāk ārā no ūdens un neizskatās, ka grasās nākt, Estere saņem, uzvelk pāri slapjam peldkostīmam kleitu un pieceļas. „Man jāiet mājās,” viņa nevērīgi saka draudzenēm, „jāpalīdz mammai.” Esterei šķiet, ka tas nostrādā un izklausās ticami, jo draudzenes zina, cik stingra ir Esteres mamma. Tad viņa pagriež muguru peldvietai un dodas mājup, attālinādamās no tās nolādētās vietas, kamēr aiz viņas trīs vecākās meitenes turpina ezerā šļakstināties un smieties. Viņas smejas tik skaļi, ka viss ezera krasts atbalsojas.

Linda Tīmane

MĀSA

Atceros rudens novakaru, kad tētis paziņoja tik ļoti gaidītos jaunumus: „Tev ir piedzimuši māsiņa!” Mani pārņēma neizsakāms bērna prieks! Brālis bija kaitinošs, un sapnis par māsu ir piepildījies! Man bija pieci gadi.

– Kā mēs viņu sauksim?

– Par Madaru!

– Kāpēc jūs mani nenosaucāt par Madaru?

– Jo es pēdējā brīdī pārdomāju, – atbildēja tētis.

Nākamajā rītā bērnudārzā visiem stāstīju, ka man ir māsiņa Madariņa. Protams, nevienu tas neinteresēja, toties es griezos ap savu asi un draugam Jānim, kurš diendusās kašija man muguru, saucu: „Skaties, skaties, kā griežas mana kleita!”

Kad māsu pārveda mājās, nespēju vien pārstāt brīnīties par tik mazu cilvēku, kuru negribējās izlaist no rokām. Koridorā stāvēja liels grozs ar rožāboliem. Mazais dzīvoklītis smaržoja. Man likās, ka tā ir Madariņa, kas smaržo pēc āboliem.

Palīdzēju mammai viņu midzināt un barot, palīdzēju mācīties rāpot, staigāt un izrunāt pirmos vārdus. Vizināju pa māju sarkanos leļļu ratos un sargāju no mulķīgā brāļa. Reiz gan manas neuzmanības dēļ māsa izkrita no gultas. Mana mazā sirds daudzījās, un rokas trīcēja. Mamma par notikušo uzzināja tikai pēc vairākiem gadiem.

Madara tiešām smaržoja pēc āboliem. Un viņas blondie mati bija skrūļaini kā pildspalvu atsperes. Man patika satvert viņas cirtu, izstiept to taisnu un nospriegot.

– Piu, piu! – es saucu, laizdama loku vaļā, lai tā vibrējoši ieņem sākumstāvokli.

Tādi mati esot bijuši vecvecmāmiņas māsai no tēva puses. Pat nejausi garāmgājēji priecājās un gribēja pieskarties Madaras sprogainajai galvai. Kad lasīju viņai priekšā pasa-

Jūrmalniece. Raksta dzeju, prozu un dienasgrāmatas. Vairākkārt absolvējusi Literārās Akadēmijas dzejas un prozas meistardarbnīcas. Publicējusies žurnālos *Jaunā Gaita* un *Punctum*. Piedalījies Latvijas Rakstnieku savienības organizētajos Prozas lasījumos. Pēc izglītības psiholoģe.

kas, Madara sēdēja cieši piespiedusies man klāt, un tina ap rādītājpirkstu manu garo matu šķipsnu.

Iemācīju Madarai spēlēt *cirku, riču-raču*, paslēpes un lēkt klasītes. Ierādīju, kā kāpt kokā, ēst zaļas jāņogas, spļaut ķiršu kauliņus tālumā un ķert drozofilas, metot tām ar pakusušiem sviesta pikučiem. Nevienu mušiņu nenokērām, tikai pieķēzījām virtuvi. Uz balsinātajām sienām palika laimīgi tauku pleķīši. Ja mums vasarā gribējās sniegu, mēs smalkos gabaliņos griezām papīru un metām gaisā baltās plēksnes, lai virpuļo...

Ja Madara sadusmojās, viņa koda. Es speciāli viņu kaitināju un pēc tam bēgu. Nevarēdama mani noķert, viņa tikai kļiedza: „Tulbene, tulbene!” Mēdijos pretim un ķircināju, ka viņa nevar izrunāt burtu s.

Bieži gāju pakaļ mātai uz bērnudārzu, kurš atradās divsimt metrus no mājām. Madarai tur īpaši nepatika, un es šo problēmu mēģināju risināt radoši. Brīdī, kad neviena nebija mājās, izgērbu viņu pliku, paņēmu flomāste-

rus tik, cik bērna sauja var noturēt, un uzpunktoju dīvainu slimību. Sākot ar seju un beidzot ar kāju pēdām, Madara bija krāsaini pumpaina. Kamēr mamma viņu pamazām atmazgāja, māsa dažas dienas varēja neapmeklēt bērnudārzu.

Vislabāk prātā palicis pirmais septembris, kad rokās sadevušās, gājām uz skolu – es uz sesto, bet māsa uz pirmo klasi. Un tā katru rītu četrus gadus. Pēc ceturtais klases vecāki aizveda Madaru uz Jana Rozentāla mākslas skolu. Viņa bija mūsu ģimenes māksliniece!

Kad man bija piecpadsmit, bet Madarai desmit, mūsu gadu starpība bija jūtama visvairāk. Viņa bija apnicīga kā muša, jo prasījās līdz pie draudzenēm un aiztika manu kosmētiku. Atskrūvēja lūpu krāsu, uzkrāsojās un neieskrūvētai uzspieda virsū vāciņu. Nācās to slēpt. Bet viņa vairs nekoda!

Kā jau vecākā, es vairāk komandēju un izrīkoju. Pārsvārā Madara ar to bija svētlaimīgā mierā. Ja viņai kaut kas nepatika – parādīja mēli. Mēs viena otru nemitīgi līdzsvarojam.

Īstā māsu dzīve sākās mazliet vēlāk, kad Madara bija pilngadīga. Kopā varējām iet ballēt – es, viņa un mans topošais vīrs. Madara mūsu kāzās noķēra līgavas pušķi.

Madarai ir četrdesmit četri. Tie paši atspēriģie un dabīgi blondie mati, tumši pelēkas acis un tvirts augums. Kopš pusaudžu gadiem viņu neatstāj iedomas par lieko svaru, bet, manuprāt, tas ir sievišķīgums, ne liekums. Man gribētos viņas dekolētē.

Mums abām ir trīsdesmit deviņi kājas izmērs, toties es esmu par centimetru garāka – 175 cm. Un mūsu degungalus rotā vasaras raibumi, kurus Madara mīl, savukārt es nevaru ciest.

Madara it visā māc saskatīt prieku un palīdz to ieraudzīt citiem. Arī man. Šķiet, viņa dzīvo mūžīgos Ziemassvētkos ar mandarīniem un lampiņu kilometriem.

Rozentāļu un Mākslas akadēmijas izglītību Madara ir attaisnojusi. Jau sešpadsmito gadu viņa rosās savā mākslas galerijā *Šinō*. Madara nespēj bez cilvēkiem, burzmas, jauniem projektiem un nemitīgas kustības. Viņa

nevar nostāvēt uz vietas, tāpēc glezno tikai brīžos, kad atpūšas. Sava prieka pēc. Pārsvārā ūdeņus. Manā guļamistabā uz sienas viņa zīmētā jūra un līgojas mastu priedes.

Man patīk būt klāt izstāžu atklāšanas pasākumos, kur šķind viņa glāzes un mākslinieču lielās rotas. Patīk vērot brīvās kleitas, garos svārkus, platās bikses un matu griezumus. Uz dominējoši melnā fona Madara vienmēr izceļas. Dzirkstošā jūras zilā, maigi zaļā, persiku sārtā vai liedaga bēšā krāsas tērpā.

Vecāku izvēli – balerīnas karjeru – es apzināti pievīlu. Kājas vēl tagad smeldz uz laika maiņu. Bet mākslas pasaule ir ievēlkoša. Palīdzu Madarai ar reklāmu tekstiem, preses relizēm un ekspozīciju izkārtošanu. Un mēģinu atrast to īsto mirkli, lai pati sāktu gleznot.

Mūsu meitas uzauga līdzās. Madarai bija lieliska iespēja dzīvot Kanādā un strādāt Vankūveras mākslas galerijā, tomēr viņa izvēlējās palikt. Negribēja būt nesasniedzama. Ciemojāties viena pie otras, gājām kopīgās pastaigās, mainījāmies ar zīdaiņu drēbēm un rīkojām bērnu ballītes ar papīra cepurītēm un svilpītēm. Vīri cepa gaļu, meitas brūnināja zefirus, šūpojās, plēsās un laida ziepju burbuļus. Mēs laiskojāmies, smējāmies un gaidījām pirmos steika gabalus.

Kad svinējām, nekad neaicinājām draugus. Mēs bijām kā, roku neatraujot, uzzīmēts astotnieks. Bezgalības zīme.

Madara jau ir vecmāmiņa, bet es vēl ne. Man ļoti gribas mazmeitiņu. Ja jau meitenes, tad meitenes! Madara mierina, ka tas tikai laika jautājums. Viss ir tikai laika jautājums. Es tam īsti neticu.

Mums ar māsu ir randiņu dienas. Dienas, kad klačojamies, skatāmies romantiskas komēdijas, zviedzam un cepam kartupeļu pankūkas. Vai brienam pa lielveikalu džungļiem un dzeram kafijas *costās* un *kofeīnos*. Reizi gadā dodamies ceļojumā. Divatā.

Madaras meitas ģimene dzīvo Vācijā pie Ziemeļjūras. Esmu iemilējusies mazajā kūrortpilsētiņā. Tur gar liedagu stiepjas biezi mežrozīšu krūmi, un es Madarai saku, lai beidzot uzglezno arī šos ūdeņus.

– Tu dzirdi, kā jahtu vantīs skan vējš? – es prasu. – Ja tu uzgleznotu, es atcerētos šo skaņu!

Sēžu promenādē uz soliņa un ēdu *Jelly Beans* konfektes ar kanēļa un lakricas garšu. Kā apburta skatos uz baltajiem un zilajiem jahtu korpusiem zaļajos ūdeņos.

– Tu arī kaut kad varētu sākt. Vienmēr esi to gribējusi. Kas tev neļauj mēģināt? – Nav pirmā reize, kad Madara man uzdod šo jautājumu.

– Es gribu, bet nemāku gaismēnas! Tās ir jā-mācās un jāsaprot.

– Tev tikai liekas, ka nesaproti. Bērniībā tu zī-mēji labāk par mani. – Ļaujies!

– Nu nezinu gan. Es gribētu gleznot ziedo-šas pļavas!

– Kāpēc vecāki tevi sūtīja baletskolā? – Madara uzdod retorisku jautājumu.

Kā atbildi izstiepju savu tievo kājiņu un mēs abas smejamies.

Ar vienu acs kaktiņu viņa mani pieskata kā klibu suni. Īpaši ceļojumos, jo zina, ko es varu un ko nevaru. Jūt pa gabalu, ja man sāp. Un ir tik labi, ka nav jā-mēģina attais-noties vai paskaidrot, kāpēc ātri sagurstu vai negribu kaut kur iet.

Savukārt es pieskatu māsu, kad viņa krīt ie-pirkšanās kārdinājumā – metas pirkt kādu vāzi, krūzi, gliemežvāku vai svečturi, jo visi dekori pēc tam atceļo pie manis.

– Liecies mierā, – saku, un dažreiz man izdo-das viņu izvilināt no slazdiem. Saucu Madaru par *tulbeni*, ja viņa iznāk no veikala ar kārtē-jo iepirkumu maisiņu.

Līdzās Madarai var nepieaugt. Palikt bērni-bā, bezrūpībā un vieglumā. Madaras smieklī ir apaļas un dzidras kristāla lodītes ar domi-no efektu. Bedrītes viņas vaigos ir kā drais-ki fortūnas pēdu nospiedumi. Un viņa prot smieties skaisti.

Četrdesmitajā dzimšanas dienā Madara man uzdāvināja T kreklu ar mūsu bērniības foto. Šķiet tas ir vienīgais uzņēmums, kurā mēs nesmaidām. Tajā varētu būt notverts mirk-lis, pirms Madara gribējusi man iekost. Viņas čirkainā galva izskatās pēc saulē izbalējušas

ligzdas, bet manas gludās bizes izspūrušas, un viena bante atraisījusies nokarājas kā vī-tusi skābene. Madarai mugurā mana vecā, rudzupuķu zilā kleitiņa ar baltu apkaklīti, bet man zaļa kleita. Zaļa kā loki. Zem bides uz-raksts – *TINTENES*¹. Nezinu, kāpēc, bet tā mūs mazotnē mīļi sauca tētis. – Manas tintenes, – viņš starodams teica.

Krekls joprojām ir skapī kā salocīts un nogla-bāts maigums.

Ja man ir grūti pieņemt lēmumu, vienmēr prasu Madaras viedokli. Ja man ir sāpīgi pār-dzīvojumi, izstāstu Madarai. Ja gribas izrau-dāties, elsoju mātai uz pleca. Viņa nenosoda un nepārmet. Kā var būt, ka neesmu redzē-jusi viņu lejam asaras vai dzirdējusi sūdzam-ies? Madara ir mīļa, silta un nomierinoša kā Monē glezna. Manai stīrnas dvēselei va-jag šo viņas mieru un rāmumu!

Viņai nezinot, esmu sākusi gleznot. Jau gadu apmeklēju meistarklases. Gribu māsu pār-steigt viņas četrdesmit piektajā dzimšanas dienā. Uzdāvināšu uz kanvas ziedošu pļavu.

Šodien bija grūtsirdības pārpludināta diena. Vakarā pienains pilnmēness. Guļu gultā, ska-tos griestos un raudu. Asaras satecējušas au-sīs. Domāju par Madaru. Man vajag izpuri-nāt sirdi kā piedrupinātu palagu. Viņa vien-mēr mani uzklausa.

Kur Madara ir tagad? Tieši šobrīd! Ko viņa dara? Vai viņa jūt, ka es par viņu domāju, domāju un domāju...? Man viņu tik ļoti va-jag. Man vajag sajust māsas ābolu smaržu.

Aiz loga jandalē septembra vētra. Izspūrušo tūju locīšanās atsauc atmiņā baleta stundas. Liekas, ka vējš kaulainiem pirkstiem plēš nost putuplasta siltinājumu mājas ār sienām. Sti-hija. Madarai patīk nepakļāvīgs dabas spēks, kad viļņi spārda kāpas un brāzmas triecas logu stiklos. Madara nebaidās. Viņa ar kar-stas kafijas krūzi rokās piesēžas pie lielā vit-rīnas loga, skatās uz histērisko jūru un smai-da.

Zīmēšu ziedošu pļavu vētrā. Ar margrietī-ņām, saulpurenēm, pļavas pulkstenītēm,

¹ Par tintenēm dēvē ēdamas lapīnsēnes.

suņuburkšķiem, sarkano āboliņu, vīgriezēm,
smilgām, laimiņu, madarām...

Kāpēc viņai iedeva vārdu, kurš sākumā bija
domāts man?

Un es atceros nākamo rudens dienu pēc tās,
kad dzirdēju tēta maģiskos vārdus: „Tev ir
piedzimusi māsiņa!”

Tikai šoreiz tie bija citi vārdi.

– Meitiņ, māsiņa nomira.

– Kāpēc?

– Māsiņa piedzima stipri par ātru.

– Viņa steidzās?

– Jā, saulīt, viņa steidzās, jo ātrāk gribēja tevi
satikt.

– Mamma teica, ka es arī steidzos, bet ne-
nomiru!

– Māsiņa steidzās vēl ātrāk.

– Vai viņa būs kapiņos?

– Nē, tik maziem bērniņiem nav kapiņu.

– Kāpēc?

Tētis vairs neatbildēja.

Nākamajā dienā stāvēju bērnudārzā pie loga,
skatījos milzīgās kastaņas dzeltenbrūno lapu
trisuļošanā un raudāju. Man bija pieci gadi.

Esmu **Tatjana Zaharova**, īstajā vārdā Jolanta Koha, dzimusi 1972. gadā. Strādāju par Pūres bibliotekāri jau astoņus gadus. Kā jau krievlaiku produkts, izmācījos un strādāju par šuvēju. Brīvajā Latvijā apguvu pavāra arodu, vadīju virtuves Pūres kafejnīcās. Bet tad katliem un pannām pateicu – pietiek! Un atsaucos bibliotēkas darba piedāvājumam. Lai pār kvalificētos, nobeidzu Latvijas Nacionālās bibliotēkas kursus. Realitātes sajūta man nepazudīs. Pie tās mani notur meita un dēls, mazmeitiņa. Manai mazmeitai Madarai neiet pie sirds mūsdienu sarežģītās betmenu-bārbiju pasakas, viņa gribētu ko tuvāku dabai, kaut vai par Meža Māti. Kad tam Dragem labi iestāsta ko vajag, viņam izdodas uzrakstīt kā Madariņai patīk. Tā nu mums izveidojusies sadarbība.

Esmu **Gvido Drage**, īstajā vārdā Redžinalds Grikmanis dzimis 1945. gadā. Pavisam noteikti saku, ka Jolantu kā bibliotekāri visa Pūre mīl. Un Pūres bibliotēka ir Tukuma novada topā, kaut vai tāpēc, ka grāmatu izsnieguma ziņā viņa sit pušu tukumniekus. Tas kauč ko nozīmē, ne? Pateikšu kāpēc – viņa tik labi pazīst vietējos, ka jau sagatavojusi pastāvīgajiem lasītājiem piedāvājumu atbilstoši gaumei. Un palīdz visādās e-gudrībās, kas lauciniekiem parasti ir kā dadzis acī. Bez viņas es nebūtu ne rindiņas prozā uzrakstījis, jo pašam datora nav. Kā viņu var nemīlēt? Kad viņa sāka man pasūtīt pasakas, pieprasīju, lai nāk līdzautoros. Vajadzēja pseidonīmu, Jolanta negrib reklamēties. Paņēma Tatjanu Zaharovu no saviem senčiem, kas ir latviskojušies krievi. Mēs abi nekad nenoliegsim krievu klasisko literatūru. Tagadējais Putina režīms ir slepkavniecisks. Bet ļaunuma impērijas nekad ilgi nepastāv. Cilvēce līdz šim noturējusies uz naža asmens starp tumsu un gaismu.

Gvido Drage

&

Tatjana Zaharova

ČIGĀNS

Čigāns ir mans vārds. Patiesībā es neesmu cilvēks. Esmu zirgs. Tur laikam nekas nav grozāms. Pat tad, ja esmu čigānu zirgs. Bet būtu es cilvēks, pats pastāstītu, kā no Pauzera pļavām manā mīļajā bērnības Tukumā, nonācu Sibīrijas plašumos. Un kāds trakums mani piemeklēja Tomskas apgabala Tegulgetas rajona Volodarkas sādžā.

Lai nu čigānu dievs palīdz tiem kristiešu dieva dotajiem rakstniekiem Gvido un Tatjanai

kaut cik pareizi cilvēku valodā pārstāstīt zirga izjūtas un saprašānu. Tie abi ir latvieši, un to valodu es labi pieprotu, tak ja nu kas – mīļā Līziņa palīdzēs. Ceram uz to labāko un ķeramies pie lietas.

Uzreiz pateikšu, ka stāstu vairāk sievietes dēļ, nevis, lai tikai savu zirga sirdi izkratītu. Tā jau tikai iegājies, ka ar zirgiem vairāk vīri noņemas. Nu, manā dzīvē to pātagas un krievu „knuta” bajāru bijis gana daudz. Taču prātā aizķēries tieši sievietes maigums un drosme. Bet visu pēc kārtas.

Mani rekvizēja sarkanarmijā knapi pārkāpušu kumelības sliekšni. Tukumā noskanēja pāris pif-paf, sākās un ātri beidzās nelielas jukas, un krievu vaņķas klāt. Ar to arī beidzās Latvijas valsts neatkarība. Un čigānzirga brīvā dzīve arī. Drīz vien nāca pāri jau skaļķas

vāciešu blīkšķis, krievi mūka un mani parāva līdz. Armijas vezumniekos. Krievu armijas kārtību, kas saucas „bardaks” dabūju līdz mielēm uz savas ādas izbaudīt. Bet šito dienestzirga stāstu izlaidīsim.

Izkarojies es nokļuvu kādā Sibīrijas kolhozā „Stalīna ceļš” jau pieminētajā Volodarkas sādžā. Tas skaitījās no pirmrindniekiem, jo tur labību plāva trīs kombaini – milzīgi, smirdoši, rūcoši briesmoņi, kas rīja vārpainu labību, atvēma graudus un čupoja salmu gubas. Un bija tiem zvēriem stūre un kloķi-pedāļi, ko grozīja un spaidīja kom-bainieri. Un šitos te bainierus vajadzēja tur pat uz lauka barot. Tieši šādā sakarā es iepazinos ar Elzu. Jeb Līziņu, vai dieniņ! – latviešu meitieti. No izsūtītajām. Ieraudzījusi mani, viņa mēģināja runāt krieviski: – „Tvajo imja Cigan?” – bet tūlīt nospļāvās un turpināja latviski: – Nebūs te nekāda māžošanās, saukšu tevi par Čigānu. – un pabužināja man ausis. Cik mīļi! Es no prieka nozviedzos – Jo-ho-ho!

Tā mēs sadraudzējāmies. No Elzas es es uzzināju ka viņa paņemta tieši no vidusskolas pēdējās klases, un kopā ar vecākiem 49-tajā izsūtīta kā budze. Ja tev kūti četras slaucamas govīs un stallī pus otrs zirgs, krievam te sauc par budzi. Kas ir bu-dzis? Mani Tukuma puikas par buci, bucīti labināja, gribēdami mugurā tikt. Tukuma čigānam mani atņēma vienkārši tā, klaidoņi un zirgu zagļi likvidējami, kā jau deklasēti elementi. Bet neturpināsim arī čigānu tēmu. Kad Līziņa nonāca Volodarkā, es tur jau biju priekšā. Meita pašā plaukumā, skaista un izdarīga. Varbūt tāpēc arī nokļuva kolhoza kuhņā par kaševāru, to biš – pavāri. Kad es, kā izdienējis kara zirgs, mežā baļķus vairs lāgā nevarēju pavilkt, mani norīkoja pie viņas par ķēķa zirgu. Dod dieviņ katram vecam kleperim tādu laimi.

Reiz mēs ar biezputras katlu ratos čunčīnam pa meža ceļu. Sibīrijā viss skaitās tuvu, ja nav jābrauc vairāk par vienu dienu. Līdz tam kombainieru laukam labi ja trīs smēķu tālums, un Līziņa jau nemaz krievu mahorku nepīpē. Velns! – kauč zirgam kāds iedotu dūmu uzvilkt, kā citādi no dunduriem glābties?... Pēkšņi vējiņš no meža ievēl man lāča smaku kreisajā nāsī. Diez kas nav, no lāčiem es baidos. Tomēr tagad vasaras beigās viņš nevarētu būt badā. Droši vien ar brūklenēm mielojas izcirtumā. Nevar gan zināt. Līziņa

arī ko nelabu sajutusi, stingri novelk grožus. Es paātrinā soli. Drīz jānāk tiltiņam, un tad jau mežs drīz beigsies.

Taču aiz ceļa līkuma zvēra asā smaka elpu rauj ciet, brikšņi ligojas, tur pavid brūna mugura, tas velna lācis nāks pāri ceļam. Man izbaidīju klapes aizkrit acīm priekšā. Skaudrs zibsnis caur sirdi ietriecas nervos. Pakāļkāju tricepsu uzrauj mani gaisā. Lāgā nejūtu kur piezemējos. Redzei daļēji atgriežoties, ceļš jau vibrē mežonīgos auļos kā vijoles stīga. Lūk – tiltiņš klāt. Aiz manis lēkā un dārdina rati. Galvā iedzel sāpe, – Līziņ, vai tu vēl turies grožos?

Laikam tā domas plaiksna pie vainas, es īsti netrāpu uz tilta. Rati aiz kauč kā aizķeras, brikšņi, lūzt ilksis, pārtrūkst streņģes, loks un iemaukti aizlido pa gaisu. Es izraujos no aizjūga un attopos upītes viņā krastā. Bet ko dod brīvība, ja kājas nav valdāmas, tās nes mani prom – vai tur ceļš vai neceļš. Kamēr prāts brēc, – stāt! – apstājies, man Līziņa jāglābj!... Gatavais trakums, nekas nelīdz, pat galvu nevaru pagriezt, lai atskatītos, tumšs spēks mani dzen, trenc, astē itin kā uguns iemetusies. Koku stumbri pavirzās malā, lai tikai es tiktu garām.

Paga, tā tas nevarētu būt – stājies!... Kā par brīnumu koks paklausa, paliek uz vietas, un es ietriecos ar plecu priedē. Oj! – tas ir sāpīgi. Vēl gan patenterēju pāris soļus uz priekšu, taču pakavi jau bremsējot uzar vagas meža zemē. Beidzot es apstājos. Elpa plēš krūtīs. Uz kuriem skrēju? No kā bēgu? Kur esmu nokļuvis? Priekšā priede, pa labi priede, kreisajā pusē kāds lapu koks. Man jāatgriežas... Dieva dēļ, tikai ne atpakaļ, tur tak tas zvērs! Nē, nē...

Bet tur ir Elza, Līziņa... Lūpās pēkšņa maiguma trīsas. Mātes piena smarža... Es taču sen vairs neatminos savu māti. Un vēl uzvilnī kāda neiespējama atmiņa par ķēves sviēru smaku, un muskusa smārds. Nē, ķēvi es nepaguvu iepazīt, to maņu man ar vienu griezienu atņēma piedzēries krievu armijas vetārsts. Kas tad mani tagad velk atpakaļ? Elza? Bet Elza taču nav ķēve, tikai sieviete. Jā. Sieviete...

Mana labā priekšējā jau sper pirmo soli reizē ar pakāļējo. Tūlīt pat to dara arī kreisās puses kājas. Es salīgojos. Kas vēl nebūs! –

es taču neesmu aidinieks. Tomēr kāds spēks mani nes. Nākamie soļi gan izdodas parastā zirga ritmā. Un skat, es jau rikšoju. Tad kontrolēti auļi. Jāsteidzas...

Beidzot klāt tilts. Aiz tā kauč kas notiek. Apgāztie rati ar vienu pašu riteni karājas margu paliekā, aizsedz skatienu. Nāk lāča smaka. Nedrīkstu pāri tiltam. Nekas, pārbrist to nieka upīti nav grūti. Tikai klusi un uzmanīgi. Lāča smaka... pie pakaļas! Lāča rūciens...

Pāris lēcienos esmu uz ceļa. Tur stāv Elza. Elza tur stāv ar pārlauztās ilks pusi rokās. Bet viņai priekšā lācis. Meitene cīņai gatava, svārsta to koka gabalu, baidīties nav laika. Ko lācis? Nemaz neslejas pakaļkājās, netaisās uzbrukt. Kā tāds šunelis Elzas priekšā cetrāpus zvārojas, ačeles šauda.

Līziņ! – vienā stiepienā esmu viņai blakus. Šitā meiča nav jāmāca, viņa met lācim savu sitamo, ieķeras man krēpēs, uzlec mugurā. Ceļš aiz mums brīvs. Tak nemaz tik ļoti nav jāsteidzas, lāča sūdiem noskretusī ļipa jau zūd ceļmalas krūmos.

Lieki tomēr mēs nekavējamies, Līziņa apķer manu kaklu, un prom, prom no šitās posta vietas. Pie velna tos ratus un putas katlus, un visu Sibīriju arī. Kolhoza kombainiekiem šodien būs jāpaliek neēdušiem. Nekas, badā nenosprāgs. Toties Līziņa bučo manas ausis....

Ar to gandrīz tā kā būtu viss.

Bet kāpēc tie mani rakstnieki tā neticīgi sačukstas? Kas viņiem nav skaidrs? Paga, jāieklausās:

– Ko tu grozi galvu? Tu domā ka Elza savu stāstu drusku piepušļojusi?

– Kā likts. Ar laiku visi patiesie stāsti apaug ar izdomu. Un šitas pavisam noteikti. Lai viņa nemēģina man iestāstīt ka zirgs par spīti instinktiem spētu atgrieztie lācim tieši ķetnās. Ignorējot bailes. Kur paliek izdzīvošanas dziņa? Tur pat krutais vecis nobītos. Zirgs jau nav cilvēks.

– Varbūt tomēr ir?

– Ha-hā!

– Aizveries! Zirgu liekam mierā. Parunāsim par Elzu. Tu ko, netici viņas stāstam? Domā ka sieviete principā nevar teikt patiesību?

– Nū... nē. Tas ir, jā... Nē, tā gluži tas nebija domāts.

– Gluž-ži?! Tik pat gluži glums esi tu pats. Visi vīrieši tādi...

– Pagaidi, Taj, neuzvelcies. Stāsts mazliet pārspīlēts, tomēr prasās uzrakstāms.

– Ej gaisā! Tagad es nepiedalos.

– Nē je! Tā tu nedrīksti. Es tikai mazliet neapdomājos. Vienosimies...

– Lai es no tevis neko tādu vairs nedzirdētu. Ja sieviete kaut ko saka no sirds – nav svarīgi kam taisnība, kam ne. Un bieži vien NĒ ir labāk par JĀ.

Ar to nu gan šis zirga stāsts ir galā. Elziņa tagad atgriezies brīvā Latvijā. Čigāns ganās čigānu zirgu debesīs.

Dāmas manā priekšā drīkst arī nekņiksēt – kā ģēnijs esmu viduvējība. Vienīgais viedais uzplaisnījums: pārvākties uz dzīvi jahtā. Atradu, ka Brīvības vārdā varu atļauties miljonāra cienīguodus vivendi. Lai manu okeāna hobiju neizzobotu kā „ūdensgabalus”, formāts man īsais. Grāmatas projekts vēl nav izvēlējis kā saukties – *Bumerangs pavirši mestais* vai *Alģu ritma algoritms*. Nepazīstu ne Melpomeni, ne Klitemnēstru, jo manai mūzai vārds „Pilmēnese”.

Uldis Ozolants

GAISA SKŪPSTS VAKUUMĀ

Ja no kāda dzirdat sajūsmas pilno „Neiedomājami!”, varbūt nabagam švaki ar iztēli. Ja vēl turklāt izsaucas: „Tas ir vienkārši neticami!”, ka tik nav vēl arī iesīkstējis skeptiķis?

Neiedomājami un neticami – nosēdējām būtībā sveši cilvēki 11-arpus stundas līdz pašai restorāna slēgšanai. Izlasiet un tikai tad taisiet spriedumu manai iztēlei vai skepsei.

To, ka būs smuka, varēja gaidīt, jo airBaltic laikam taču prot atlasīt stjuartes. Bikšu kostīms darīja Katrīnu slaidu, taču šis apstākļi nebūt neizslēdza seksīgo dubultzodiņu, – tik foršs, ka aizēnoja visu pārējo. Pat matu krāsa un tas bikšu kostīma tonis joprojām otršķirī-

gi jautājumi. Nesievīšķīga tikai vienā apstākļi: restorāna „Kid” durvīs stāvēja precīzi norunātajos 12:30. Aviācija disciplinē.

Pamanījusi manu „gandrīz balto” žaketi – atpazīšanas zīmi – vijīgiem soļiem tuvojās manis jau atvilktajam krēslam. Kad piekrita Valpolicella Classico izvēlei pie Cēzara salātiem, sapratu, ka nekur nesteidzas. Mūsu bizneslenča pamatā bija izrunāt gaidāmās vecmeitu ballītes norisi – tā, lai varu bez starpgadījumiem izvināt ar savu jahtu pa līci gan topošo līgavu, gan tās māšīcu Katrīnu kopā ar vēl septiņām grūti prognozējamām nebēdēm. Kas zina, kā šampānietis kombinēsies ar klāja šupošanas, tāpēc nebiju paslinkojis pat uzlikt uz papīra „Jahtas iekšējās kārtības noteikumus”. Gribu tos tagad atrādīt atbildīgajai personai Katrīnai, ar kuru jau minūtes piecas esam uz „tu”. Visām būs jāparakstās, es uzsveru, jānorāda personas kods un kāds no tuviniekiem – tas, lai piedotu riskiem vajadzīgo nopietnību. Kamēr Katrīna studē noteikumus, man jau pirmais jautājums.

„Tai jūsu bariņā būšu vienīgais vīrietis. Vai neuztversit mani kā lūriķi?”

„No problem, tas tikai piedos garšu.”

„Starp noteikumu skarbajiem pantiem – kā plīvojošos matus neievērt vinčā vai nepārkrist pār bortu (angļi saka One hand always for the boat) būs atstāta vieta arī mazāk formālam stilam – tā lai neizklausās pēc visistā-

kā Gestapo. Piemēram, punkts 6: Kas negrib
veikt, vēro horizontu; kas grib veikt, lai pa-
raugās uz kapteini.”

„Nevajag par zemu vērtēt savu ārieni. Nav
ne vainas, – man jau pusstundu vēmiens ne-
nāk.”

„Pašironijas nekad nevar būt par daudz – iz-
slēdz hitlerus, staļinus, pinočetus un putinus
jau defoltā.”

„Izskatās, ka pašironiju ne tikai turi cieņā,
bet arī praktizē.”

„Spried pati. Kad Mediņos mācījos čella spe-
cialitātē, paralēli – lai neizaugtu kā mīkstais
– trenējos boksa netālajā Dinamo klubā. Pēc
daudziem gadiem, Feisbuka profilā attiecīgi
nolīdzināju sevi līdz ar melnzemi: Labākais
čellists starp bokseriem un labākais bokseris
starp čellistiem.”

„Hahahā,” Katrīna atrāda savus nevainoja-
mos zobīņus.

„Cik no jums ir peldēt nepratējas? Man nāk-
sies no citām jahtām aizņemties peldvestes.”

„Tik nopietni?”

„Vai cietums kapteinim skan gana nopietni?
OK,” es ceļu glāzi. „Nedramatizēsim, bet ie-
dzersim uz visu saglābjamo dvēseļu veselī-
bu!”

„Līgava Kristiāna tikai sprēgāja par saulrietu,
par sarkano Martini, par stoņģeli ledus pie tā
visa, bet par riskiem ne vārda.”

„Riski ir aktīvas dzīves sastāvdaļa. Kā skanē-
ja teiciens, – Ja tu dzīvo neriskējot, tu riskē
nedzīvot.”

Mana zemapziņa savvērnieciski čukst, ka
Katrīnai tas Valpolicella vīns iegaršojies, tā-
pēc sūtu mūsu viesmīli Andri pēc nākamās
pudeles.

„Vai gaidāmās kāzas solās būt noturīga lau-
lība? Ko tu saki par jaunā pāra saderību?”
man interesē.

„Tiešām trakums ar to statistiku – šķirto lau-
lību laikam ir tuvu pusei? Kāpēc tā notiek?
Kristiāna man teica, ka tu esot divreiz šķī-
ries.”

„Jā, esmu statistikas sliktajā pusē, taču ar
abām ex turpinām būt draugi – jāprot šķir-
ties civilizēti, īpaši, ja ir bērni.”

„O, tas skan forši – šķirties bez naida. Bet,
kāpēc cilvēki vispār šķiras?”

„Sāksim ar seven-year itch sirdzējiem – tā-
diem kā es. Pēc perfekti kopā nodzīvotiem,
teiksim, septiņiem gadiem galvā kaut kas
noklikšķ un tava sieviete nav priekš tevis
vairs īsti sieviete. Pārvarēt sevi, līst gultā pa
vecam nebūtu īsti godīgi attiecībā uz laulā-
to – fake is fake. Bērnu dēļ nest šo krustu arī
nav variants: bērnus un suņus neapmānīsi –
falšumu jūtot pa gabalu.”

„Neīstas attiecības, tas ir galīgi garām, pie-
kritu simts punktu. Bet, ko nozīmē tas „itch”,
ko minēji? Nebiju iepriekš dzirdējusi.”

„Itch – tā ir nieze, mazāk tieši – arī kņude,
nemiers. Tu pirms brīža cītīgi berzēji kreiso
aci – tai kaktiņā, kas tuvāk degunam. Daktē-
ri saka tas esot sliktis niķis – tā varot ievazāt
infekciju.”

„Jocīgi, kāpēc parasti niez tieši tas kaktiņš?”
„Likumsakarīgi. Tie ir acu klitoriņi un, tos
berzējot, tu optiski pašapmierinies.”

„Ahahā, tev visās lietās gatavs viedoklis, taču
šo joku es tev piedodu – asprātīgi teikts.”

„Atgriezīsimies pie tiem šķiršanās iemesliem.
Pirmkārt, folklorai taisnība – mīlestība tie-
šām ir akla, – noskatot izredzēto, emocijas ir
dominējušas pār racionālo. Pat krasas atšķi-
rības temperamentos paliek nepamanītas.
Otrkārt, galvenais kopdzīves bende ir laika
ritējuma faktors. Kāzas, kad cilvēki viens ot-
ram solas, ir vien stopkadrs, visa turpmākā
dzīve – raibs video! Hei, tagadējie, jūs solījā-

ties pilnīgi citam cilvēkam, šodien jūs vieno tikai foto albums un tie bērniņi – laika ritējums ir jūs abus mainījis līdz nepazīšanai. Jurists teiktu, jūs vairs neesat relevantie subjekti.”

„Gandrīz izklausies pēc tiem, kas iestājas par partnerību bez saistībām. Savas abas kļūdas nākamajā dzīvē neatkārtotu?”

„Kļūdu nebija. Apprecējamies – gan ar pirmo, gan otro – tehnisku iemeslu skubināti: kāzu kleitas slēpa nelielus vēderiņus. Piederu pie tiem, kuri bez ‘vizināšanās’ protas arī kamanas vilkt. Šķirta laulība nav brāķis – jāprot izgaršot brīdi, vienalga cik tas īss. Tāpat kā ar ziediem, kuru vērtība ir tai pasniegšanas sekundē. Nākamajā dzīvē precētu abas atkal un taisītu precīzi tos pašus bērnus.”

„Fūūū... ,” Katrīnas kreisā plauksta vēdekļo vaigu. „Tevis sacītais man kaut kā sīpolizē acis – iesīta galvā konkrēti.”

„Norakstīsim to uz Valpolicella.”

Ja reiz tik feini sēžam, kāpēc nepalikāt šepat uz vakariņām? Arī viņa izvēlei turpinām būt lojāli. Neteikšu spoilera vīzē, cik vēlāk būs to iztukšoto pudeļu – kamēr neietekmē sarunu kvalitāti, skaits spēlā ingen roll, nespēlē lomu.

„Tu teici, ka emocijas aptumšo prātu. Tātad arī mistiku tu nepieņem?”

„Ne mistiku, ne tās pusmāsu – reliģiju. Bet joku par kādu priesteri izstāstīt – katrā laikā. Lufthansas stjuarte – tava distālā kolēģe – stumj dzērienu ratiņus pa aili un jautājoši apstājas pie garīdznieka talārā tērpā kunga. Kādā augstumā lidojam, tam interesē, ak 3000 metru – tad lūdzu man viskiju. Nākošajā apgaitā – tagad 6000 metru? Tad ielejiet man vīnu. Kad nu jau 9000 metru augstumā šis izvēlas minerālūdeni, stjuartei uzacis ir gaisā. Redziet, esmu aizvien tuvāk priekšniecībai, priesteris paskaidro.”

„Hahaha, izplatīšu airBaltic koridoros, paladies. Tev gan visām dzīves situācijām pa asociācijai.”

„Pieredzes priekšrocība. Tu jauna, tev šie zobu bakstāmie galda vidū ir tikai zobu bakstāmie, varbūt vēl arī kanapē maizītes var sadurt. Ar manu paprāvo korporatīvo pieredzi, nevar nepieteikties kāda būtiska līdzība: zobu bakstīšanai daudz kopīga ar iekšējo auditu.”

„Smieklīgi, bet tā laikam iznāk gan. Tu nupat – precēto kontekstā – pieminēji, ka dzīve ir pārmaiņu pilns video. Viss mainās – kā mode?”

„Mode nemainās pati. Modi maina, precīzāk sakot, diktē – tātad no augšas – ražotāju mafija. Ja indivīdam sava stila izjūta, viņš – no apakšas – turas meinstrīmam pretī. Gaisu jauc vēl visādi blogeri un influenceri – no sāniem – stumjot mums purnā trendus.”

„Kad saki trendus, vai mēs ar to saprotam...?”

„Beisbola cepurei kā tādai nav ne vainas. Par trendu pārtop, kad tiek nēsāta reversi un pat apkurinātās iekšējās. Trends ir ar domu identificēties, nēsāju cepuri ar nagu uz pakauša vai velku bezpiedurkņu vesti, lai visi redz manu tetovēto roku. Ar tādiem pašiem tough guy ‘nepieres atlētiem’ arī identificējos – kā visi tie kambalas un kiviči.”

„Tavai zināšanai, esmu bez tetovējumiem!”

„Pat bez taurenīša uz dupša?”

„Būšu tev neinteresanta, – bez. Starp citu, kā tu to domāji – ražotāji diktē modi?”

„Kad superzīmols Levi Straus bija sašuvis tonnām praktiski nenovalkājamu džinsu bikšu, attapās, ka gadiem ilgi var tagad negaidīt pircēju. Vienīgais risinājums – piesakām jaunu modi. Nāca kļošetās, tad banānenes (siluetā), tad vāritās, tad mehāniski nodeldētās, tad ar caurumiem, tad krāsaini izšūtās, tad apzmiēgtās... utt, utt. Pircēja prasība identificēties caur svaigi iegādāto mo-

deli atrisināja problēmu. Tenda mentalitātē strādā.”

„Man patīk tava protestējošā nostāja – var redzēt, ka esi stila pusē!”

„Ne tikai stila, – arī funkcionālā skaistuma pusē. Manam metabolisma tipam naidis ir terapeitisks – paplašina asinsvadus un mundryna galvu. Ciest nevaru tos ārišķīgos un tāpēc nevirīšķīgos tipņus, kas dod priekšroku modes vai tēnda bīdītājām neertībām... ”

„Funkcionālais skaistums, piekrītu, laikam nav sieviešu stiprā puse, – visas tās rokassomiņas un pričenes, par tām tu runā?”

„Man reiz TV debatēs nācās sēdēt pretī tādām pozētājām – zīmējas ar adītu cepuri galvā un, ja esi studijā bijusi, tur no tiem prožektoriem tāda svelme, ka šim ik pa brīdim jāslidina nagus zem cepures pakasīties, protams, ka niezēs. Nervozu mani padarīja šīs nevajadzīgās ciešanas vērot un, protams, grūtības turēties pie tēmas. Īstam vīrietim funkcionālais skaistums nozīmē palaist vaļīgāk kaklasaiti, novilkt žaketi, bet adīto cepuri vilkt galvā, kad esi uz slēpēm. Tu jautāji par manu attieksmi pret mistiku. Saklinkšņinām – šis būs garāks stāsts.”

„Klinkš,” saka mana nelidojumu nepavadone, „I’m all ears.”

„Tai Visumā, kas stipri augstāk par jūsu 9000 metriem, 95% izplatījuma aizņem tumšā enerģija. Vai šis negācijas blāķis kaut kādā veidā ietekmē vājāk ekipēto ļaužu prāta spējas? Tavu un manu nekādi, jo ar iekšējo pozitīvo lādiņu neītralizējam – esam imūni.”

„Stop. Tu tagad teiksi, ka visi nav vienādi stipri?”

„Teikšu, ka visi nav vienādi stipri. Mistikai ļaujas apmēram trešdaļa iedzīvotāju tā sauktajā rietumu civilizācijā un gandrīz visa populācija mazāk attīstītajās zemēs. Mistika, mānticības un reliģija – tas ir kā ledus stikls nepievilcīgas realitātes samiglošanai. Labāk kaut kas aptuvenus un izplūdis, nekā konkrēti griezīgais: ‘onkoloģija’. Dodiet vājjam pla-

cebo un homeopātiju, dodiet kaut ko tik gaisīgu kā... Vari nosaukt kaut ko gaisīgu?”

„Nosaukt kaut ko gaisīgu...? Varbūt ‘gaisa skūpst’?”

„Šī būs mūsu kopautorība. Nāku ar vēl neīteramāku stadiju: - ‘gaisa skūpst vakuumā’.”

„Šo tautas noslieci uz mistiku taču ekspluatē gan kristietība, gan woke ideoloģija?”

„Tu man tāda varen acīga. Baznīca mums klārē, ka vienā rumpī var sadzīvot dievs, dievs tēvs un vēl svētais gars. Woke kustībai sava svētā trīsīvienība: vienā rumpī varot sadzīvot abi dzimumi un vēl Two Spirit dubultspoks. Pat nevainīgās ieņēmšanas fomenū gatavi demonstrēt, iemetot formulā savu ‘trans’ elementu. Alfabēta cilvēčiņi spējīgi izdomāt...”

„Alfabēta cilvēčiņi?”

„Nu, apaug taču nemītīgi – šodien tas ir LGBTQIA+, betkurgarantija, kane aizies līdz Z?”

„Kas mani kaitina visīvairāk – tie woke aktīvisti nav slinki ciemoties skolu sākumklasītēs lai šķobītu nabadzīņiem smadzenes. Uz šādu ļaundarību fona kaitējums no reliģijas tādas pupu mizas vien?”

„Pupu mizām ir arī literārāka versija – krūšturis.”

„Gandrīz spargēlis izsprāga no mutes! Nākamreiz pabrīdini, kad sekos humors.”

„Brīdinu tavu spargēli, ka humors turpina uzglūnēt. Pie kā mēs palikām?”

„Teici, ka salīdzinot ar woke postu, reliģija tevi vairs tā netraccina.”

„Zini, kopš izlasīju Latvijas mēdijos par aptauju, kur 44% esot vismaz reizi dzīvē izjutuši ‘nedrošību un trauksmi’, neesmu pret reliģiju vairs tik kategorisks. Ja baznīcas klientūra ir 44%, aleluja, un uz priekšu, kungi. Turklāt vēl tā formula: ‘mana ienaidnieka ie-

naidnieks būs mans draugs'. Kristieši ir konservatīvie, tātad manā barikāžu pusē pret marksistiem. Tas ir labi, ka abi feelings kulta apoloģēti karo savā starpā. Hei, ko tu tik domīga?"

„Neiziet no prāta tie 44%. Pirmkārt, vai nesmu arī pati tai grupā? Otrkārt, vai nav tā kā pārāk daudz priekš bezkara apstākļiem?"

„'Bezkara' – ka tik nav tas īstais atslēgas vārds. Ir tāda skumja četrinde ar ciklisku jēgu:

Viegli laiki rada vājus cilvēkus,
Vāji cilvēki rada grūtus laikus,
Grūti laiki rada stiprus cilvēkus,
Stipri cilvēki rada vieglus laikus... „

„Arī Romas impērijas krahu izskaidro," Katrīna rauc degunu krunciņās. „Un tie ķeksītus velkošie vārguļi anketās... kad pareizāk būtu vienkārši saņemties!"

„Saņemamies un ceļamies?"

Kad jau labu laiciņu esam palikuši kā vieniņgais aktīvais galdiņš, viesmīlis Andris ir pienācis atvainoties, ka „jau pusstundu atpakaļ restorāna nakts signalizācija bija slēdzama apsardzes režīmā".

Verot mums ārdurvis, viņš man ar daudznozīmīgi piemiegtu aci norāda uz Katrīnu un slepus rāda augšupvērstu īkšķi. Viņš ir pārpratis Valpolicella dozējuma nozīmi – vienkārši man bija gadījusies izcila sarunu biedre.

Laboju uz „daļēji" pārpratis, jo tas dubultzodiņš, tas dubultzodiņš... Uz šāda viļņa piedomājot, vienubrīd pat uz kaut ko līdzīgu flirtam mums bija pavilcis. Uz manis pausto cieņu sievietei kā atslēgu uz pasauli turētājai, sākumā šķobīja vien simulētu neizpratni. Kad jau pieminēju „vērtus uz pasauli", tā vedinot viņu beidzot uztvert manu domu gaitu, atsmaidīja pavisam šķelmīgi, vaicājot atkal un atkal: kur tad tie vērti, kur vērti? Kur, kur – jaunkundzes trešajā padusē!

Patinot hronoloģiju par nedēļu uz priekšu, bija tikai loģiski pieredzēt lielisku saulrietu. Ar tik atbildīgu atbildīgo personu nevienu

nepazaudējām pār bortu. Lai tam pārim ieildzis medus mēnesis!

Uz „Single Malt" borta rietumu Papua ūdeņos
22/11/25

Evelīna Stiene studējusi valodas un literatūru universitātēs Latvijā, Francijā un Luksemburgā. Savu ikdienu pavadā žurnālistikā, uzklausot un pierakstot citu cilvēku stāstus, bet Literārās akadēmijas prozas meistardarbnīcās piedzīvotais iedrošinājis beidzot pievērsties arī savu stāstu rakstīšanai.

Evelīna Stiene

PALDIĒS PAR RŪPĒM, BET TĀLĀK ES TIKŠU GALĀ PATI

Viņa mani apciemo jau gadiem ilgi. Dažreiz ieskrien tikai uz sekundi, lai pateiktu čau, dažreiz kopā iedzeram melno tēju, bet citreiz paliek ar mani visu pēcpusdienu. Ir bijušas reizes, kad mēs kopā arī aizmiegam, bet, kad pieceļos, parasti Viņas vairs nav. Uz blakus esošā spilvena palikusi vien zīmīte – *drīz būšu atpakaļ*. Dažreiz bez Viņas var paskriet dienas un pat nedēļas, bet es zinu, ka Viņa drīz būs atpakaļ. Tā tas ir bijis vienmēr.

Grūti pat atcerēties pirmo reizi, kad satikāmies. Kopā esam gājušas cauri gan skolas laikiem, gan visiem priekiem un bēdām, kas sekojušas pēc tam. Man šķiet, ka vairs nemaz nespēju bez Viņas iztēloties savu dzīvi. Pieradums. Un nav jau tik slikti, ja ir kāds, kas pieskata un seko līdzī, kas ar mani notiek. Cilvēkiem taču patīk sajūst gādīgas rūpes. Patīk, ja kāds palīdz kļiedēt vientulību, ir blakus lielos brīžos un ar savu klātbūtni pasargā no iespējamām briesmām. To visu gan es Viņai nekad neesmu teikusi, bet, šķiet, Viņa jūt, ka tā domāju. Varbūt tāpēc pēdējā laikā Viņas ciemošanās ir sākušas kļūt arvien biežākas un garākas. Vairs nepietiek vien ar ātru *kā iet, ko dari*. Nu jau mēs biežāk esam kopā, nekā šķirtas.

– *Man šķiet, ka es gribētu pie tevis ievākties*, – Viņa kādu dienu saka, kamēr gaidām trolejbusu. Manu ķermeni negaidīti pārņem zosāda.

– *Mēs taču tik un tā visu laiku pavadām kopā. Kāpēc beidzot neļaut satikties arī mūsu mantām?* – Viņa iesmejas un cerīgi raugās manā virzienā. Es ieskatos Viņas acīs, un visa apkārtējā pasaule sāk migloties. Vairs nav nekā cita – tikai es un Viņa. Tiešām – kāpēc gan beidzot neļaut satikties arī mūsu mantām?

Viņa satver manu roku, un mūsu pirksti savijas vienā veselumā. Jūtu sirdi savā rīklē, bet vēderā un pēdās mostas taureņi. Tik strauji, ka gandrīz vai gribas tos izvēmt.

* * *

Kopš dzīvojam kopā, manas mājas grīdas ir daudz tīrākas, netīro drēbju grozs gandrīz vienmēr ir tukšs, un ledusskapī gaida svaigi pagatavots ēdiens. Viņa man bieži atgādina – ja būs tīra apkārtējā vide, būs sakārtots arī prāts, un tad būs vieglāk darīt visu citu svarīgo. Vienīgi tad, kad esam pabeigušas iepirkties, gatavot, tīrīt un sūkt, mana darba diena gandrīz ir jau galā. Dators stāv ieslēgts kopš rīta, bet es tam vēl ne reizi neesmu pieskārusies.

Atšķirībā no manis, Viņai laika ir daudz, jo Viņa nestrādā.

– *Mans darbs ir rūpēties par tevi*, – Viņa man saka, un var just, ka Viņa to domā no sirds. Kopš dzīvojam kopā, arī es cenšos vairāk domāt par citiem, nevis tikai par sevi vien.

– *Atzvani taču omei. Kas to lai zina, cik ilgi viņa vispār vēl būs šajā pasaulē? Varbūt jums abām drīzumā kaut kur jāaiziet?* – Viņa saka, kad manā telefonā pamana paziņojumu par neatbildētu zvanu. Bet ar omi parasti jārunā ilgi, un vispār man ir jāstrādā. Tas, ka visu dienu esmu mājās, nenozīmē, ka esmu tikpat brīva kā Viņa. Dažreiz šķiet, ka Viņa to nesaprot. Bet kaut kāda taisnība Viņai ir – omei es nevarēšu piezvanīt vienmēr. Jāzvana, kamēr vēl var. Atbloķējot telefonu, sāku domāt arī par citiem radiem. Pat par savu krietni jaunāko māsu. Ja nu viņa nomirs pirms manis? Pēc sarunas ar omi piezvanīšu arī viņai.

* * *

Pamostos ar sāpošu galvu un nogurumu. Nodomāju, ka varbūt esmu slima. Bet varbūt pie vainas tas, ka pēdējo nedēļu, kopš Viņa dzīvo ar mani, neesam daudz gulējušas. Katras vakariņas pēdējā laikā pavada arī viņa glāze, divas vai trīs.

Dzirdu un jūtu, ka virtuvē kāds kaut ko gatavo.

– *Bet, ja tu neēdīsi, tev nebūs spēka, un tev nekas nepāries. Vai tad tu gribi šādi justies visu laiku?* – Viņa norūpējusies prasa, kad saprot, ka negribu ēst. Pēc ilgas laušanās es tomēr piekřītu mazam omletes gabaliņam. Uzreiz to nožēloju un dodos atkal atgulties. Parādās pēkšņas sāpes mugurā. Tā, it kā kaut kas būtu iestrēdzis. Gaisa burbulis. Dur. Cenšos izdomāt, kā lai paskaidro, bet nespēju.

– *Tev jāzvana dakterim! Viņš gan vēl līdz pusdienlaikam nestrādā. Varbūt jāzvana ārstiem? Varbūt paguli, varbūt pāries. Ja ne, tad pēc tam zvanīsim ārstam*, – Viņas domas šaudās no viena rīcības plāna uz otru. Man nav spēka pieņemt lēmumu, un es drīz vien aizmiegu.

Klusums. Tumsa, kam cauri neiet pat sapņi.

Pamostos pēc pāris stundām. Vairs nesāp ne galva, ne mugura. Ar mani ir palikuši vien taureņi un Viņa – priecīga, ka nu jūtos la-

bāk. Visu atlikušo pēcpusdienu mēs pavadām gultā.

* * *

Kopš dzīvojam kopā, arvien vairāk laika pavadu ne tikai gultā, bet arī divānā. Mēs bieži skatāmies seriālus un pasūtām suši. No mājas kopā izejam reti. Kad Viņa ir aizņemta, dažreiz

izeju viena, bet drīz vien gribas atgriezties. Viņa arī neiebilst, ja kaut kur dodos, bet zinu, ka Viņa priecājas mani redzēt mājās.

Kādu vakaru man zvana Klāvs. Es paceļu, un viņš mani aicina uz bāru, kur trešdienās notiek bingo turnīri. Vakars ir brīvs, izklausās jautri, kāpēc gan ne?

– *Hm, man tad būs jāmazgā mati, jāmeklē, ko uzvilkt mugurā*, – Viņa ne pārāk entuzias-tiski atbild, kad pieceļos no divāna, lai pamazām taisītos uz iziešanu. Pēkšņi sāku domāt, ko pati vilkšu mugurā.

– *Bet kas tur vispār vēl būs? Vai Klāvs ir uzai-cinājies vēl kādu?* – Viņa jautā, un arī es par to sāku prātot. Viņam galu galā ir daudz draugu un paziņu. Iedomājos, ka visu vakaru būs jārunā ar svešiniekiem, starp priecīgām dzēruma čalām jāmēģina sadzirdēt spēles skaitļus, nakts vidū iereibušai jānāk mājās un no rīta ar grūtībām jāceļas uz darbu. Viņai taisnība, varbūt bingo trešdienā tomēr nav tik laba doma. Labāk paliksim mājās.

– *Paskatīsimies kādu filmu. Uzraksti Klāvam, ka tomēr netiec*, – Viņa man iesaka. Tā arī izdaru. Uzlieku telefonam klusuma režīmu, nolieku to ar ekrānu uz leju, ieritinos Viņas azotē un pievēršos filmai.

Ik pa laikam iedomājos, kā Klāvam iet bingo turnīrā un kā viņš pavada laiku ar citiem. Iz-tēlojos viņa sulīgos smieklus, kolektīvas sa-runas par kopīgiem brīvdienu plāniem un mūsu senās draudzības pakāpenisku izgai-šanu no viņa prāta. Jūtos kā bērns. Ievelkot dziļu elpu, man atkal ieduras mugurā. No domām sāk griezties galva, kas izgriež no acīm arī dažas neuzkrītošas asaras. Tās uzreiz spītīgi noslauku. Ja nu Klāvs man vairs nekad nezvanīs? Atdalos no Viņas apskāviena un cenšos dziļi ieelpot. Varbūt jāiedzer silta tēja.

Pēc brīža sāpes pamazām pāriet. Pāriet arī domas par Klāvu un bingo vakaru. Aizmigusi man blakus dīvānā guļ Viņa, un es turpinu skatīties filmu vienatnē. Rīt uzrakstīšu Klāvam un pajautāšu, kā gāja. Ieplānosim citu tikšanos.

* * *

Kaut arī darba dienu vakaros un pat brīvdienās nekur daudz vairs neejam, nereti pārņem bezspēka sajūta. Arī strādāt kļuvis grūti.

Agrāk pirms darba dienas sākuma mēdzu iet dušā, paēst brokastis, pidzamu nomainīt pret izejamajām drēbēm un doties īsā rīta pastaigā. Tad, atgriežoties mājās, bija viegli ieslēgt sevī darba režīmu un cītīgi strādāt līdz pat pēcpusdienai. Bet, kad mājās ir Viņa, šo rīta rituālu vairs nav tik viegli piekopt. Gribas pagulēt ilgāk, un arī pēc pamošanās kādu brīdi gribas pavadīt viļājoties. Tas taču tikai normāli, ja ir taureņi.

Kad abas beidzot saņemamies izkāpt no gultas, darba diena jau sākusies, un atliek vien laiks kafijai, pirms, netīriem matiem un tērpusies lielā t-kreklā, slēdzu iekšā datoru. Arī telefons jau pilns ar zvaniem, ziņām un e-pastiem. Lūgumi atsūtīt, pārlasīt, piezvanīt... Ausis sāk skanēt sirdspuksti, trūkst elpas, un mugurā atkal iezogas durošas sāpes. Manu prātu pārņem sajūtas. Es nepaspēju. Es nevarēju. Es neesmu pietiekami laba.

– *Varbūt tev vajag vēl kādu stundiņu pagulēt? Tu izskaties pārgurusi. Un kāds no tevis tādas citiem labums?* – sēžot netālu esošajā dīvānā, Viņa saka. Varbūt Viņai taisnība, es pie sevis nodomāju. Visu svarīgo varu pārcelt uz rītdienu. Vai parītdienu. Es uzrakstu kolēģiem, ka šodien esmu apslimusi. Kad viņi atbild, lai veseļojos, es izslēdzu telefonu un sāku raudāt. Viņa pietuvojas man no mugurpuses, cieši apskauj, un es sastingstu Viņas rokās. Vairs nav nekā cita – tikai es un Viņa. Tikai es un Viņa. Tikai es un Viņa.

* * *

Ir tādi rīti, kad viss šķiet izgulēts. Kad atveru acis, Viņa vēl guļ, roku uzlikusi man uz sāna. Kādu brīdi vēroju sienu un klausos savā elpā,

bet miegs tā arī vairs neatnāk. Uzmanīgi izlienu no segas un Viņas skavām. Viņa ir skaista, kad guļ. Lai guļ – ir taču brīvdiena.

Visa māja vieglā pustumsā. Sasmacis gaiss. Varbūt jāatver žalūzijas un logs? Rīta saules stari iespīd man sejā, un es sažmiedzu acis. Ārā ir gaišāks, nekā gaidīju. Zied ceriņi. Čivina putni. Ilgi neesmu bijusi ārā. Ilgi neesmu arī lasījusi grāmatu vai vingrojuši.

Es leju tējkannā ūdeni un ar otru roku meklēju telefonā kādu jogas video. Pusstundiņa – būs labi. Kur vispār ir mans paklājiņš?

– *Nemaz nejutu, kā tu piecelies!* – Viņa viegliem soļiem ienāk virtuvē un mani apskauj. Arī Viņai izdodas piecelties nemanīti.

Abas dzeram tēju klusumā. Starp mums stāv telefons ar sen nodzisušu ekrānu.

– *Ko šodien darīsīm?* – Viņa skaļi prāto. Galvā veidojas saraksts – jāpabeidz iesāktie darbi, jāiet uz veikalu, jāiztīra māja... Nav laika vingrot. Nekam nav laika.

– *Bet ir taču brīvdiena. Varbūt varam pasūtīt ēdienu un vienkārši atpūsties.* – Viņa turpina.

Es izdzeru pēdējo tējas malku un eju mazgāties. Vannasistabas durvis atstāju pusvērtas, lai arī Viņa var ienākt. Bet Viņa nenāk.

Siltā ūdens maigums lēnām izskalo no galvas iepriekš veidoto sarakstu un neļauj tajā ienākt jauniem uzdevumiem. Es sniedzos pēc dvieļa un dzirdu, kā aiz loga čivina putni.

Ilgi neesmu bijusi ārā.

Es izžāvēju matus un skapī meklēju drēbes. Viņa sēž gultā un mani vēro. Manā galvā atkal sāk veidoties saraksts. Jāizmet miskastes maiss. Uzvelku kurpes un pirkstos satveru pilno miskastes maisu, kas visu nakti stāvējis pie dzīvokļa durvīm. Telefons. Atslēgas.

Atverot ārdurvis, manā sejā iesitas vējš. Nebija nekādas jēgas ķemmēt matus. Ilgi neesmu bijusi ārā. Varbūt jāaizbrauc uz jūru.

* * *

– *Tu esi pārliecināta, ka šī ir laba doma?* – Viņa norūpējusies jautā, pirms kāpjam irēta-

jā automašīnā. Divu nedēļu laikā taču nevar aizmirst, kā braukt ar mašīnu.

– *Bet tā nav tavējā, te viss ir svešs,* – Viņa saka. Es noregulēju krēslu, spoguļus un uz mirkli iedziļinos paneļa rādītājos un skārienjūtīgajās pogās. Pedāļi ir, stūre ir. Nekas te nav svešs. Iedarbinu mašīnu, ieslēdzu radio un sāku braukt.

Pa pilsētu braukt ir vienkārši – jāseko zīmēm, krāsām un norādēm. Guži kā spēle. Īstā braukšana sākas uz šosejas.

– *Es lasīju, ka nesen kaut kur te bija avārija,* – Viņa atceras, kad izbraucam no Rīgas. Es pagriežu radio mazliet skaļāk. No vienīgā mākoņa izlien saule. Šoseja ir tukša. Dīvaini. Varbūt visi vēl guļ.

– *Man liekas, ka kāds pat nomira.* – Viņa turpina. Mani pirksti cieši aptver stūri, un vienā ritmā ar elpu cilājas drošības josta. Pa visu mašīnu skan radio, un es tam dziedu līdzī. Viņa skatās pa logu un klusē. Garām skrien koki, domas un kilometru stabi, bet es turpinu dziedāt.

* * *

Izkāpjot no mašīnas, ādas salona smarža sajaucas ar priežu sveķiem. Mežs. Tālāk jābūt arī jūrai. Sūnas ik uz soļa apķer kurpju zoles, un vējš sačukstas ar koku lapām. Apkārt zum lapsenes, sīc odi un čivina putni. Es turpinu iet uz priekšu.

– *Tu zini, kur jāiet?* – Viņa neticīgi jautā, mīnot manis iemīto taku.

Es turpinu iet uz priekšu.

– *Un kā ar zvēriem? Vai medniekiem?* – Viņa skatās apkārt, it kā mēģinot kādu ieraudzīt. Bet es turpinu iet uz priekšu.

Mežs pārtop kāpās. Saule maigi silda manu izpūrušo galvu, un krūmu zari baksta jakas piedurknes. Tālumā smejas kaijas. Es turpinu iet uz priekšu.

Kāpas pārtop jūrmalā. Es nostājos tās priekšā un bezdomīgi skatos tālumā. Viņa klusi stāv man blakus. Es aizveru acis un dziļi ieelpoju.

Izelpoju.

Ielelpoju.

Lelde Logina ir absolvējusi RTU Liepājas akadēmijas Rakstniecības studijas (2024), šobrīd studē literatūrzinātni doktorantūrā. Absolvējusi 2025. gada Literārās akadēmijas prozas meistardarbīņu pie Janas Egles un dzejas meistardarbīņu pie Annas Auziņas un Ronalda Brieža. Publicējas kopš 2024. gada: izdevumos *Avīzes Nosaukums*, *Jaunā Gaita*, dzejoļi kopkrājumos: grāmatu sērijas *Mazās Strāvas* trešajā izdevumā *Atbildes* (2025), Dzejas dienu krājumā *Dzeja svin 1965-2025* (2025).

Lelde Logina

PALĪGĀ!

Rudens plivina apkārt savus vējus tā, ka tie vēsā mierā izēdas cauri mētelim, džemperim un miesai – līdz pat kaulam. Montai šāds laiks patīk: kad no tevis izpūš ārā visu, kas kaut kur dziļi iekšā smeldz, grauz, kņud, rūgst un gruzd. Tas krāšņais rudens – ar spīviem vējiem, spilgtām krāsām, pārgatavojušos „Balto Dzidro” ābolu tekstūras mākoņiem zilenzilās debesīs, novakaru pienaino miglu, caur kuru no dūmojošiem lapu sārziem raganiski mirdz oranžas ogļactiņas, ar cidoniju sīrupa garšu un svaigi ceptu ābolu pankūku smaržu siltās, ar sausu egļu malku izkurinātās istabās. Vēlams, bez lietus. Tāds rudens ir Montas mīļākais gadalaiks.

Šovakar, kad ikdienas darbi jau apdarīti – pēdējie dārzeni novākti no lauka, lapas sagrābtas un sadedzinātas, grīdas izmazgātas un saimei vakariņas pagatavotas – atliek vien sanest no akas ūdeni, lai rīt varētu laiski baudīt svētdienas mieru. Akas vindai palaiķam žēlīgi iečīkstoties, Monta smeļ ūdeni un lej spaiņos, sargādamās, lai neapšļakstītu aši uzmauktos rozā krokšus – visu dienu vazājoties apkārt stingrajos gumijniekos, nogurušas kājas.

Kaut kur starp vēja vilku kaucieniem, kaimiņsuņu retajiem rējieniem, vārnu haotiskajām kļaiģām un vindas apnicīgo ņerkstēšanu Monta, šķiet, saklausa kaut ko līdzīgu cilvēka balss skaņām kaut kur tālumā. Nevar saprast, vai tur kaimiņu bērni kļaiģā, vai arī

kāds kādu sauc. Monta uz brīdi pārstāj griezt vindas rokturi un kārtīgāk ieklausās. Nudien liekas, ka kāds sauktu pēc palīdzības. Pa vējam atlido frāzes: „Palīgā!” un „Glābiet!”

No mājas iznāk Nelda un dodas uz šķūni pēc malkas. Monta uzsauc mātei:

– Paklausies! ... Dzirdi?

Nelda ātri saausās, paver muti un groza galvu uz visām pusēm.

– Tā kā bļautu kāds kaut kur... – māte pamet ar roku uz ceļa pusi.

– Jā, liekas, ka sauc palīgā. – Monta saka, jau mazliet uztraukta. – Iešu, pateikšu brāļiem, lai paiet pa ceļu, paskatās, varbūt tiešām kas noticis. Nelda vēl ieminas:

– Bet varbūt tur kaimiņu Jura bērni spēlējas?

– Labāk tomēr pārbaudīt, kas zina... – Monta izceļ spaini, atstāj to turpat uz akas un ieiet istabā.

– Arvo, Aino! Panāciet šurp!

Dvīņi aizrautīgi spēlē kompi un nemaz neatšaucas uz māsas aicinājumu.

– Dzirdat? Eu, saģērbieties un noejiet gar ceļu, paskatieties, vai nav kas atgadījies! Tur kāds bļauj, uz Jura mājas pusi... – Monta neliekas mierā.

– Nu tak varbūt pats Juris arī bļauj! – atsmeļ Arvo un turpina spēli.

– Vai Jura sieva bļauj uz Juri, varbūt atkal sadzēries taisās ar traktoru vizināties, kā parasti... – smeļoties piemetina Aino, neatraujot acis no datora. Māsa ir uzstājīga:

– Nu nē, galīgi neizklausās pēc Jura, bet tā kā vīrietis... aizejiet gan!

– Nu labi, ko ar tevi padarīsi... būs vien jāiet. – Arvo negribīgi ceļas kājās, velk cepuri un virsjaku.

– Tāpat neatšūsies, kamēr savu neizkauksi!
– Aino ironiski novelk un seko brāļa piemēram.

Monta atgriežas pie ūdens nešanas. Ārā joprojām dzirdami saucieni, tikai nu jau skaļāki un nervozāki. Brāļi raiti aizsoļo uz ceļa pusi. Māte nes malkas klēpi no šķūņa, apstājas pagalma vidū un klausās. Brīdi valda klusums. Pēc tam kļūst dzirdamas vīriešu balsis. Tātad dēli ir satikuši to, kurš kļiedza. Tad jau drīz uzzināsim, kas tur bija, Nelda nodomā un ieiet istabā.

Gaidot brāļus pārnākam, Montu pārņēmušas senas atmiņas. Reiz, kad viņa vēl bija padsmitniece, vectēvs naktī bija apmaldījies tepat netālu – it kā vieta pazīstama, visa dzīve te aizvadīta, bet nekādi nevarējis atrast mājas, kļiedzis visu nakti, taču neviens nedzirdējis. Tikai nākamajā rītā, pēc saullēkta, beidzot sapratis, kur atrodas, un pārradies mājās. Laikam bijis piemeties vadātājs, viņš mēdza jokot. Toreiz Monta pārdzīvoja, ka neviens nebija palīdzējis vectēvam – neviens nebija dzirdējis, vai varbūt tikai izlikās nedzirdam. Varbūt tāpēc viņa bija tā, kura vienmēr centās visiem palīdzēt, kaut kāds glābējas sindroms laikam tomēr viņai piemita.

Aino un Arvo pārnāca pēc krietna laika. Izrādījās, ka netālu no kaimiņu mājām viņi atraduši kādu nepazīstamu vīrieti, nekustīgi guļam uz ceļa blakus apgāztam motociklam. Vīrietis kaut ko nesakarīgi buldurēja, likās, ka bija dzērumā. Pakustēties nevarēja. Tā nu brāļi izsauca ātro palīdzību, paskaidroja dispečerei, kā tikt līdz negadījuma vietai, sagaidīja mediķus un atgriezās mājās.

Monta un Nelda bija priecīgas, ka izdevies kādam palīdzēt. Arī abi brāļi bija gandarīti, ka tomēr aizvilkās apskatīties. Visu turpmāko vakaru ģimene pārrunāja šo atgadījumu, cerot, ka ar to vīrieti viss būs kārtībā, ka ārsti palīdzēs viņam atlabt.

Nākamajā rītā Neldas pagalmā ieripoja Juris ar savu velosipēdu. Protams, viss ciems jau

apsprieda vakardienas notikumus, te tādas ziņas izplatījās zibenīgi. Juris uzteica abus brāļus par cilvēka izglābšanu, nosaucot viņus par ciema varoņiem. Izrādījās, ka tas vīrietis ir vietējā veikala pārdevējas Kaivas civilvīrs Leonards, iebraucējs no cita novada. Tagad viņš esot slimnīcā, kādu laiku Kaivai nāksoties viņu uzpasēt un kopt, bet drīz vien būšot kā sveigs gurķītis. Uz tādas pozitīvas nots Juris atvadījās, un Nelda varēja just lepnumu par saviem krietnajiem bērniem, kuri nepaiet garām līdzcilvēkiem grūtā brīdī.

Laiks ritēja uz priekšu nevaldāmi strauji. Apšuveni pusgadu pēc notikuma, kurš jau visiem bija aizmirsies, Nelda pārnāca mājās no veikala ar nepatīkamām ziņām – šis pats viņu izglābtais Leonards esot piekāvis Kaivu tik pamatīgi, ka viņa guļ slimnīcā ar lauztām ribām, daudziem sasitumiem un nopietnu galvas traumu, kas vēl sazin kā beigsies. Nelda bija pamatīgi aizkaitināta.

– Nu nav šai pasaulē taisnības – tu, cilvēks, izglāb tādu mērgli, bet šis pēc tam citus dūza, turklāt vēl sievu! Nu vai nav tīrākā bezkaunība? – Nelda šķendējās.

– Monta, tu – kā parasti! Tev jau vairāk par visiem vajag – visus tik skries un glābs, beigās sūds vien sataisa... – Arvo puspajokam pārmeta māsai.

– Nevajadzēja mums to rupuci glābt. – Aino novēloti konstatēja. Monta aizsvilās:

– Kā mēs varējām zināt, ka tā notiks? Uz pieres jau viņam nebija rakstīts...

– Turpmāk vairs nav ko ar tādu labdarību nodarboties. Ne mūsu cūka, ne mūsu druva!
– Aino apņēmīgi nosolījās. Bet Arvo iebilda:

– Nu un ko tagad? Trūki paiesi garām, kad cilvēks mirdams lūgs palīdzību? Vai filmēsi un liksi video „TikTok” laivā?

– Nu bet kāda jēga glābt tādus fujakus, kuri pēc tam šitā izpildās? – Aino palika pie sava. Monta bezkaislīgi rezumēja:

– Nu, cerēsim, ka Kaiva atlabs un viņai viss būs kārtībā. Galu galā tas, kādu vīrieti viņa ir izvēlējusies, ir tikai un vienīgi viņas atbildība. Mēs tikai darījām to, ko darītu ikviens adekvāts cilvēks. Ārsti arī glābj visus pēc kārtas ...

Šo sarunu visiem gribējās ātrāk izbeigt. Katrā no viņiem šobrīd plosījās pretrunīgas sa-

jūtas. Cik liela ir mūsu atbildība visā šajā lietā? Kā būtu labāk – iesaistīties vai tomēr paiet garām? Taču arī šis notikums pamazām aizmirsās. Visi jau bija ar to apraduši un galu galā pat nomierinājušies. Ne jau viņi Kaivu sasita un ne jau viņi lika Leonardam to darīt. Katrs pats atbild par savu rīcību.

Kopš Leonarda izglābšanas jau pagājis gads. Atkal rudens vēji plosās pa pagalmu, bet Monta plosās pa virtuvi – cep ābolu un kanēļa plātsmaizes, gatavo pīlādžu džemu un marinē ķirbjus. Dzīve rit savu gaitu. Daba šoruden krāsojas spilgtāk kā jebkad. Nelda pārņāk no veikala pavisam noskumusi un paziņo, ka Kaiva ir mirusi. Izlēkusi pa logu no trešā stāva. Vai nu pati, vai ar Leonarda palīdzību. Kas to lai zina, šis esot aizlaidies kaut kur prom, uz dzimto vietu.

– Nosist toreiz to kretīnu vajadzēja, nevis „ātros” saukt. – Aino asi izgrūž caur zobiem.

– Ko tur vairs. Ne jau mēs... – Nelda smagi nopūšas un aplūst.

– Bet ja mēs toreiz nebūtu aizgājuši... – Arvo negrib pabeigt sakāmo.

Monta šoreiz klusē. Pēc tam iziet ārā un brīdi stāv pagalmā. Velk nāsīs plēsīgā ziemeļvēja dzestro vieglumu, bezpalīdzīgi noskatoties, kā tikpat vieglu roku tas noliec pie zemes neskaitāmas smilgas plāvā. Palaikam tukšvējam cauri izspraucas ritmiska dzeņa knābja kalšana pie mājas augošās kļavas deniņos. Tās lapas gail koši sarkanas. Šķiet, rudens tām uzspļāvis asinis...

Jānis Sanders. *Pludmales taka*. e/a, 122×152 cm

Skat. Lindas Treijas rakstu 81. lpp.

Līga Rimša

MĪLULIS

Rakstniece Līga Rimša dzimusi 1945. gadā, Ventspilī. Pēc kara gadiem nācies daudzkārt mainīt vecākus un dzīves vietas, dzīvod bērnus namos un internātskolā.

Rakstījusi grāmatas *Vēlos būt par deputāti*, *Ko nezina sfinks* (2020), *Nātrēs brienot* (2021), *Saulespuķe* (2022), *Mazo somiņu laiks* (2024) un *Brašais Čieps* (2025).

Spilgts rīta saules stars, ielavījies pa aizskaru spraugu, uzgūla plakstiņiem. Lēni mozdāmās, izberzēju acis un slinki izstaiņijos. Ar pleciem un pēdām atspiedusies pret matraci, pacēlu augšā gurnus, nolaidos atpakaļ, tad apsēdusies, ar pirkstu galiem aizsniedzos līdz pēdām. Ar to slinkā rīta vingrošana beidzās. Man patika ciemoties pie mammas māsa – krustmāmiņas Otilijas. Viņa tik stingri nesekoja manai rīta rosmei, zobu tīrīšanai un ausu mazgāšanai, kā mamma. Pārkārusi kājas gultas malai, klausījos kas notiek aiz durvīm. Blakus, no virtuves, skanēja balsis. Tur runāja kaimiņiene Taņa, uz brīdi ieskrējusi apraudzīt Otiliju. Raušoties ārā no gultas, dzirdēju abas runājamas.

– Vai dikti sāp? Kāju pie zemes pielikt vari? – Kaimiņienes aizsmakusi balss.

– Tā īsti nevar saprast, lauza tā ka nebūtu, droši vien potīti sastiepu.

– Es tā ātri mājas darbus apdarīšu, tad atnāksū palīgā. – Kaimiņiene nošķaudījās, un man, jau stāvod pie durvīm, sanāca smieklis. Tāpat pidžamā ieskrēju virtuvē, lai iejauktos sarunā.

– Paldies, Zojas tante, bet es palikšu un palīdzēšu krustmātei. Tikai jāpaziņo mammai, ka šodien nebraukšu atpakaļ, kā bija runāts. Katram gadījumam jāizsauc feldšeris, lai apskata.

– Ej, nu ej, vai tu, tāda čirka, tiks galā? – Viņa atkal nošķaudījās. Es tikko valdīju smieklus.

Taņai pašai vajadzētu sevi pasaudzēt, nevis skraidīt apkārt, bacīļus un vīrusus iznēsājot.

– Gan jau mēs pa abām tiksim galā, ej vien pie saviem darbiem un paldies, ka ienāci, – Otilija noliecās pāri savainotajai kājai, kas bija uzlikta uz krēsla un sakārtoja elastīgo saiti ar kuru bija nosaitēta potīte. Vakar vakarā, mammas māsa bija paklupusi un sa-mežģijusi kāju.

Pēc brokastīm pateicu, ka mājās nebraukšu, ja mamma atļaus, dažas dienas palikšu, kamēr krustmāte atkal varēs staigāt. Kad izstāstīšu, kas noticis un kāpēc man jāpaliek, viņa neiebildīs. Mana ģimene lepojas, ka viņiem ir tik apzinīga meita. Uz to es likšu galveno uzsvāru, kad paziņošu jaunumus.

– Krustmāt, vai te no pasta ir iespējams piezvanīt? – Man bija desmit gadi un vajadzēja nodzīvot vēl tikpat, pirms sākās mobilo telefonu ēra. Otilijas mājās telefona nebija.

– No pasta nevar, sestdienās un svētdienās tas slēgts. Aizej uz aptieku, tepat pāri ielai. Tur aptiekāram ir telefons. Pie reizes atnesīsi pienu – es pie viņiem pārku. Pateiksi, ka Otilija sūtīja. Tikai neej tieši aptiekā, bet blakus mājā, kur viņi dzīvo. Tur pie vārtniņiem tāds

šķībs telefona stabs un bārbeļu krūms – mūžīgi drēbēs ķeras.

– Varbūt palūgt aptiekāru, lai atnāk apskatīt tavu kāju? Viņš noteikti kaut ko saprot no medicīnas?

– Saprast jau varbūt saprot, bet labāk nē. Vienmēr tāds uzpūtīgs un pārgudrs staigā. Es pat pienu no viņiem neņemtu, bet citiem vairs gotiņu nav... Saka – neatmaksājas turēt.

– Labi, labi, es tikai paņēmu pienu un palūgšu atļauju piezvanīt. – Apsolīju, un atstājusi Otilijas tanti turpat krēslā sēžot, izgāju. Šķībo stabu ieraudzīju jau no tālienes. Tas, draudīgi noliecies uz vārtnu pusi, turējās vadu saitēs. Aiz balti krāsota latiņu žoga, augļu koku un ogu krūmu ieskauta, omulīgi tupēja pelēka, ar sarkanu šiferi apjumta māja. Vārtni bija atstāti pusvirus un tos sargāja kupls bārbeļu krūms. Tikusi tam garām, sāku iet uz mājas pusi. Pusceļā, aiz tuvākā krūma, izdzirdēju žēlus smilkstus. Netālu no cieti noblietētās takas, ieraudzīju suņa būdu. Liels, pelēks vilku suns, smagā metāla ķēdē piesiets, skatījās manī. Pakaļkājai aptinusies, jau tā īsā ķēdē, neļāva sunim izkustēties no vietas. Dzīvnieks raustīja kakla siksnu, nepacietīgi mīnājās, mēģinot atbrīvot kāju. Mani ieraudzījis, suns iesmilkstējās skaļāk.

– Pagaidi, mazais, nomierinies, tūlīt palīdzēšu, – mierināju uztraukto dzīvnieku. Teļa lieluma „mazulis”, vēlreiz žēli iesmilkstējās. Piegājusi, sāku piņķerēt vaļā cietušo pakaļkāju. Suns dīdījās, pārbaudot, vai esmu viņu atbrīvojusi.

– Vai paliksi mierā! Es neko nevaru izdarīt, ja tu rausties, – dusmīgi uzkļiedzu. Viņš, kā sapratis manis teikto, nomierinājās. Kad glābšanas misija bija galā, pietupos blakus cietušajam. Tas laizīja pakaļkāju, ik pa brīdim pateicīgi (man tā likās) atskatīdamies uz mani. Paglaudīju suņa biezo, silto spalvu, pakasīju aiz auss. Tas pagriezies uz manu pusi, ar garu, slapju mēli nobučoja man roku. Mūsu idilli pārtrauca skaļš brēciens no vārtnu puses. Tur stāvēja saimnieku pāris. Saimnieks, pavērtu muti kampdams gaisu, ķēra pie sirds. Viņa kundze, gandrīz nometusi zemē mazu, baltu klēpja suni, ko turēja rokās, histēriski blāva.

– Šausmas, bērns! Bērns pie suņa! Nāc tūlīt šurp, neaiztiec suni, nepieskaries blōdai, tas briesmonis tevi sakodīs, – skanēja no vārtnu puses. Es, ne mazāk par suņu saimniekiem apjukusi, nesapratu, ko viņi no manis grib. Par ko tāds tracis? Es neko sliktu nedarīju, tikai palīdzēju viņu sunim atbrīvot ķēdē iepinušos kāju. Kad atgriezos atpakaļ uz takas, saimnieki ātri nomierinājās. Es skatījos uz jociģo pāri, gaidot, kad man kāds paskaidros par ko tāds jandāliņš.

– Paldies Dievam, tu dzīva un vesela, – priecīgi paziņoja kundze, spiežot savu klēpja suni pie sirds. Nezinu, kam šie vārdi bija domāti, man vai viņas mīlulei.

– Kā tev vispār nebija bailes līst pie tā briesmoņa? Viņš varēja tevi saplosīt. Mums pēc tam vēl nāktos atbildēt par to suni...

Blakus stāvošais vīrs bija atguvies no pārbīļa un nikni noburšķēja:

– Kas tas par suni, liekēdis. Visāduš svešos laiž klāt, bet man zobus rāda! Kāda velna pēc es to briesmoni baroju?

Paskatījos uz tukšo alumīnija blōdu pie būdas, vēlreiz atgriezies pie suņa un demonstratīvi noglaudīju pelēko kažoku, pakasīju aiz auss. Jaunais draugs sēdēja man pretī un ritmiski būkšķināja asti pret cieti nomīdīto zemi.

– Sunītis bija sapinies ķēdē, es palīdzēju atbrīvoties, viņš ir ļoti jauks, – centos pārliecināt saimniekus. Viņi negribēja atzīt pat acīm redzamo.

– Viņš ir nikns un bīstams. Es neēju klāt – ielieku ēdienu blōdā un ar koku piestumju klāt, – saimnieks bija pārliecināts par savu taisnību un suņa neganto raksturu.

Redzētu, kāds pats būtu, ja viņu piesietu ķēdē, nesamiļotu, nelaistu paskrieties – nodomāju. Man kļuva žēl, ka atbrīvoju tikai kāju, vajadzēja atbrīvot pašu suni. Bet kādas man tiesības mācīt pieaugušus cilvēkus? Es te ienācu pēc piena un palūgt atļauju piezvanīt.

Baltā kucīte, pa to laiku bija nolēkusi zemē un tagad, sēžot pie sliekšņa, melnām acu podziņām vēroja notiekošo.

Uzzinājuši manu vajadzību, saimnieki aicināja ienākt mājā. Mazais, lapsai līdzīgais šune-

lis, kā pūkaina bumbiņa lēkāja man apkārt. Asti priedīgi vicinot, viņš centīgi izrādīja vēlēšanos draudzēties. Aptiekārs pazuda aiz viesistabas durvīm. Viņa dūšīgā sieva, aizvērusi aiz viņa durvis, ar rokas mājienu aicināja mani sekot.

– Iesim uz virtuvi, ieliešu pienu, pēc tam varēsi piezvanīt mammai, – pusbalsī nočukstēja aptiekāra sieva, baidoties iztraucēt atpūsties aizgājušo mājas saimnieku. Ejot pa priekšu, viņa devās pie lielās piena kannas. Tikko viņa bija pagriezusi muguru, mazi, asi zobīni iecirtās man potītē. Kā sīki īleni tie iespiedās ādā līdz kaulam. Kad pārsteigumā no negaidītām sāpēm iekliedzoz, dūšīgā sieva apgriezās.

– Kas noticis? – Mazais, suņa izskata nelietis, sēdēja man blakus, nevainīgām acelēm skatoties saimniecē. Likās, ka tās purniņš izstiepies smaidā līdz ausīm.

– Nekas, – atbildēju un centos pārvarēt vēlēšanos ar rokām aptvert sakosto kāju, lai mazāk sāpētu.

Man jau kopš mazotnes patīk suņi, var pat teikt, ka es viņus mīlu. Parasti dzīvnieki to jūt un atbild ar to pašu. Šis bija pirmais gadījums, kad man iekoda suns. Man bija kauns atzīties. Sākumā nespēju pateikt kucītes saimniecei, ka lielais suns tur ārā ir daudz cilvēcīgāks un draudzīgāks par viņu ģimenes lutekli. Ka viņu milulīte ir īsta neliete un draņķe – tēlo mazu piemīlīgu radībiņu, bet patiesībā ir nezēlīga, viltīga un ļaunuma pilna. *Neskaties suni no purna*. Tā teiktu pieaudzis cilvēks. Tagad arī es to zināju. Suņi ir gluži kā cilvēki.

– Nāc uz istabu, no turienes vari piezvanīt. – Saimniece stāvēja blakus, kamēr uzgriezusi mammas telefona numuru, tāpēc tikai īsi paziņoju, ka rīt nebūšu un, ja var, lai atbrauc pie māsas. Vēl sazvanīju feldšeri, kurš apsolīja atbraukt.

– Kas tad Otilijai noticis? – Izlikos tuklās mājas mātes jautājumu nedzirdam. Paņēmusi savu piena kannu, un nedaudz pieklīboda, devos uz durvīm. Sakostā vieta smeldza.

– Vai es nevarētu dabūt ūdeni, pa ceļam ieliešu sunim, – palūdzu saimniecei. Viņa atnesa ūdens trauku.

– Pasmelsi no mucas, tur pie stūra. Varbūt nevajadzētu vēlreiz tam briesmīgajam sunim tuvoties, viņš... – Pirms saimniece paguva vēl ko pateikt, es, atriebjoties par sakosto kāju, paziņoju:

– Tā jūsu „svētā nevainība” man slepus iekoda. – Parādīju mazo zobīņu atstātās pēdas.

– Tas nevar būt, – viņa steidzīgi paķēra uz rokām savu miluli. Izskatījās, ka viņa tūlīt pārbaudīs tam zobus, lai redzētu vai man kājā kožot, kāds nav nolūzis.

– Paldies un uz redzēšanos. – pieklājīgi atvadījusies, devos prom. Pirms izgāju pa vārtiņiem, iesmēlu traukā ūdeni, noliku sunim pie būdas. Vēlreiz pakasīju aiz auss, pabužināju kuplo kažoku. Aizejot vēl izdzirdēju žēlu smilkstēšanu aiz muguras, it kā sunim atkal sāpētu. Man pašai gribējās smilkstēt aiz nevarības.

Mājās mani sagaidīja krustmātes Otilijas jautājums.

– Kas tev ar kāju? Tu it kā klibo...

– Suns sakoda.

– Tas ir labi, tagad klibosim abas, katra ar savu kāju. – Tādu reakciju es nebiju gaidījusi. Pirmajā brīdī sašutuma vilnis sadzina asinis vaigos, seja kvēloja kā milzīgā sarkana saule. Otilija iesmējās skaļi un no visas sirds. Sāpes pēkšņi izzuda.

– ...katra ar savu kāju, – es iesprauslojos un beidzot smējos locīdamās, pat īsti nesaprotot par ko.

Jānis Sanders. *Rožu kāpas (Rose Dunes) Fragments*. Eļļa uz koka paneļa, 91,4 × 91,4 cm

Skat. Lindas Treijas rakstu 81. lpp.

Antans A. Jonīns

Antans A. Jonīns (Antanas A. Jonynas, 1953) ir viens no mūsdienu pamanāmākajiem lietuviešu dzejniekiem. A starp vārdu un uzvārdu likts, lai viņu nejauktu ar tēvu, arī Antanu Jonīnu, ievērojamu iepriekšējās paaudzes dzejnieku. Par grāmatu *Jaunie soneti* (*Naujieji sonetai*, 2020) viņš 2023. gadā godalgots ar Baltijas Asamblejas balvu. No tās arī šie dzejoļi. Senāk Jonīna dzeju daudz tulkojis Pēters Brūveris.

No lietuviešu valodas atdzejojis
Jānis Elsbergs

Jaunie soneti

Novakares sonets

Gājējs uz soliņa sēd
nošķiebtu kurpi pēta
novakares aromu vējš
tieši sejā tam dveš

benzīntanka smakas
– gumijas eļļas – tas trenc
turp kur bezgala alkas
vēlino gājēju dzen

dieviņ cik apnicīgi
bumbieres šiferis spigo
nokalnē miestīņš palss

upe pār akmeņiem grūžas
– zemīte mūsu te mūžam –
tā skan jukušā balss

Dienvīdus Romā

Vai patiesību teica vecais slamsts
no Drēzdenes kas Romas ielās slāj
ar liķiem tēzēt gadījies bij tam
traktierī Ponciani laukumā

tas bijis mīlīgs vecišķs pāritis
kas atbraucis no aukstās Ziemeļjūras
ko vērts gan bija senais portfelis
ar putekļainām Pērtas partitūrām

tos Vispēdējās tiesas dokumentus
lai dzīviem, beigtiem raitu gaitu lemtu
nu divas dūjas diriģēja bargi

no Vatikāna puses pūta vējš
pa bruģi dzina plastmaskrūzītes
bet Tibras straumē pludinājās zārki

Treks

Posmā it kā velotrekā
kļūdu atstāts daudz un viss
naktij spēka nav ne kā
tikai seju tūkstotis

kas tur vaidā kam tur koda
pārestības neatlīdzināt
baltmaizes tev šķēli dodu
lai tik ļoti tomēr nesāp

ielā aukstums ielā bēdas
vārnas tur uz zariem sēd
taču tumsa neatsaucas
pat ja zvani glābējiem

pēddzinis pa sniegu skrien
neatstādams i ne pēdas

Skvērs

Tukšs priekšpilsētas skvērs
stāv daudzstāvenes apkārt
kāds grantsceliņā bēris
putnus kam miegs vien nāk

cik labi redzēt kad vakars
kad rāmi sēdi uz soliņa
kā viņš lūk mēnesi pakar
ar neredzamu dziedīņu

virs ielas melnās slieces
pīlādzis pāri liecis
ir zariņu trīsulīgu

miers dvēseli aizkustina
tā skatās redz bet kas zina
vai sapni vai nebūtību

Nopotējošs ieraksts

Tas visu izputinās. nesaudzējot
ir atmiņas kā dzīvas būtnes klāt
no tumsas baisām šņākām laukā nirstot
un grimstot pēdīgajā klusumā

cik absurda šī pasaule. vai traki
tās trūkums? varbūt vien mierinājums kāds
un tāpēc vien ka tu to nesaprati
smeldz svētīlaimīgi āda

smīn kaimiņš. viņa smaids ir nieki vien
top laukā iznests zārks pa vērtiņiem
un nočab lauru vainagi pie kājām

suns skaļi rej. tik aizsmacis ir tas.
daudz patīkamākas ir atmiņas
par visu citu ko mēs izdomājam

Dekarts pie jūras

Kā jūra šņāca! – mazmazdruciņ šņāca
un viņi vēlās pamazām pret krastu
kā filozofs kam zudis akmens – neatrast –
es skatījos kā mēness naski nāca

pie krasta priedes skuju knapi slēja
nakts ainas nemainīgās garlaiks vien
ne zīriņi ne domas gaisā skrien
un noslēpies un sarāvieš pat vējš

tik viena doma pēkšņi mani dzēla
tā iedūra un zuda atkal vēlāk
vai kaut ko vērti bija mani grēki? –

lūk mani pameta tās kuras mīļoju
pat Dekartu es noliedzu un dzīvoju
kā pierādījums bez jēlkāda spēka

Kauč

Apvārsnis ir mežu ietvarā
aiz žoga liecas ienākošies ķirši
no pagrieziena klusiņām kauč kā
sievišķīgas figūras iznirst

suņa un vīrieša balss pagalmā
dūmu smarža un ūdens garšas valgums
sudrabaini pelēkā zaļumā
tumši spīdošs melns sarkanīgums

ņem dzejniek zīmuli un radi
kauč kur čaukst lapas, vada
varbūt tās vējš pats neapjaušot

tas neīstuma sapnis ir kauč kāds
un neba gatavi šie ķirši nāks
aiz apvāršņa tev netikt kāpin kāpjot

Iz testamenta

Lasīju mīlēju ceļoju zaglis biju
kaut drusku bet dalījās ar ķērienu
ja kāds ir ko vairāk padarījis
ļoti cienu bet skaužu ka vai nu

es neteiktu vis ka dienu spēki
tik neganti plosījās tā kā jūra
bet mana atmiņas bibliotēka
vēl uzkrāj pieredzes makulatūru

par dzīvības cenu velti neziņu gainu
par to kas esmu – Ābels vai Kains
lai mūžam neziņā sēdu

gana ka nesu līdz bibliotēku
bet ka pēc nāves no tās nepaliks it nekā
nemaz nav milzīga bēda

Lāse Hērakleita upē

Ak Hērakleita upē
vien maza lāse es
un vērpētē ierāvusi
mani tā upe nes

tak varu vien vaimanāt
kad aizraus uz jūru mani
mūžības osta kad klāt
tur – atoms vien knapi manāms

kamēr nestingst cerība mana
varu es bezrūpīgs būt
kāpēc gan stundas ganīt

visiem mums miroņiem kļūt
un tu to no galvas zini
kā reizrēķinu

Kriminālchronika

Saule jau rietā slīd
ne visa taisnību sakot
dzērāju sejas spīd
nāves gaisma tām blakus

dons kihots kauties dodas
ar vējdzirnavām
ar smīnīgu masku sejā
bet bez prieka jēlkāda

pie durvīm kāds klauszinās
skan balsis no kapsētas
it kā no operas

mēnesī saskatījusies
naktī akā kritusi
sieviete nositas

Marija Malinovska (Maria Malinovskaya)

Marija Maļinovska ir baltkrievu dzejniece, tulkotāja un daudzvalodu žurnāla RADAR dibinātāja. Dzimusi 1994. gadā Gomeļā. Beigusi Maksima Gorkija Literāro institūtu, ieguvusi maģistra grādu Krievijas Valsts humanitāro zinātņu universitātes Vēstures un filoloģijas institūtā, kā arī pašlaik studē Stenfordas universitātes aspirantūrā. Grāmatu *Kaimania* (2020) un Paslēpto koloniju kustība («Движение скрытых колоний») (2020) autore. Teksti publicēti žurnālos un antoloģijās, tulkti angļu, itāļu, spāņu, lietuviešu, poļu, zviedru valodās. Dzejas balvas ieguvējs (2021). 2024. gadā izdevniecībā „Literature without borders” sērijā *Paroles* iznākusi Marijas trešā grāmata *Bēgšanas līnija* no kuras arī piedāvāju dzejoļu atdzejojumu – joprojām situācijā, kurā Baltkrievijas diktators sevi iecēlis uz nākamo termiņu, kamēr tie, kas devušies trimdā, turpina kaut kā dzīvot tālāk, kamēr mēs par viņiem sākam aizmirst.

No krievu valodas atdzejojis

Dainis Deigelis

„kad zigo* tavi vecāki, ar viņiem jārunā,
jāpārlicina”

(no dzejnieces un aktīvistes sociālajiem tīkliem)

varbūt viņi nezigo vispār
bet cenšas pasargāt tevi
nezigojošu
un kad tu dosies uz protestiem
tavs tēvs kurš ir pret
taviem izgājieniem pret
nelegitīmo
diktatorisko
režīmu
dosies tev līdz uz protestiem
laužoties cauri blāķiem
blīvam pusdienlaika gaisam
neapbruņotu neaizsargātu ķermeni
melnā maskā
pelēku kepku
ar uzrakstu coca-cola

*zigo – зигуют ir slenga vārds, kas krievu valodā apzīmē „Zieg Heil!” nacistu sveicienu.

lai stāvētu aiz meitas muguras
kuru viņš neatbalsta
ar seju pret omonieti
kuru viņš atbalsta
„un pareizi ka jūs durakus izdzenā”
tādā pašā sasprindzinājumā kā
šis jaunais
caur muti elpojošais
melnā ķiverē
omonietis
un tāpat kā viņš
gatavs jebkurā brīdī pielietot spēku
pret jebkuru kurš mēģinās
pielietot spēku pret tevi
bet pēc tam tukšā
nedabiski tukšā krustojumā
kur atstājām mašīnu
viņš trīcot noraus no sejas
divkāršu slāņu medicīnisko masku –
vienīgo
atļauto visas dienas garumā
emociju izpausmi
samīdīs to uz asfalta un sacīs
„braucam ātrāk
tūlīt šeit sāksies slaktiņš”

„kad zigo tavi vectētiņi un vecmāmiņas“

tas ir labi
tas nozīmē viņi vēl ir
tev
un tic tam kam vienmēr ticējuši
„es divus gadus nerunāju ar babiņu
viņai galvā kolektīvais putins
un propakondomi televizorā“
raksta dzejnieki-ces un aktīvisti-es
bet ne tie
kuru vecvectēvu nošāva pēc ziņojuma
no partijas aktīvistiem-ēm
atstājot vecvecmāmiņu
vienu ar četriem bērniem
tie kuriem nenošāva
neizsūtīja uz lēģeriem
tēvu vectēvu vai kādu citu
– teica vecmāmiņa –
to pēcteči kas šāva
viņa runāja mājās čukstus
kā viņas mamma
kā mana mamma
viena es ienīstu čukstēšanu mājās
un te pēkšņi pie tā atkal jāpierod

„kad zigo tava draudzene“

jā tā pati
augsti modernā
jā tā pati kura
(agrāk tas bija iemesls lepnumam
tagad pavisam citām sajūtām)
zin par tevi visu
laikam tu viņai biji
slikts draugs
kurš pilnīgi neko
viņai vispār nav devis
izņemot bezmaksas epizodes
seriālā ar tavu piedalīšanos
viņas facebook
kamēr vēl viņai bija facebook
„lai viņu tur kaut kā bez manis
dzimteni ienīst“
un es vairs nesaprotu
kas esam mēs kas viņi
ar viņu mēs vienmēr
bijām pret „viņiem visiem“
pret ko tad vispār mēs isti bijām

„kad zigo kreisi dzejnieki“

paraugmigranti
maikās notraipītās no sviedriem
zobu pastas pēdām
un kečupa
zigo pa kluso profilā vai satiekoties
„starp mums taču mēs varam
kāpēc gan liekuļot!?”
„lai kādi gan mēs nebūtu
otrā pusē vispār pats nelabais“
kad viņi zigo un pēc tam
iet izņemt dividendes
no simboliskā konta
publiskajos zematslēgas postos
rīko līdzekļu vākšanu atbalstam savam
pretkara eksistences tēlam
„erevāna tā ir jaunā berlīne
tibilisī jaunā parīze“
un uzmanīgi iebaksta like
starp simtiem like
zem Zet-dzejojļiem
domājot it kā tiešām neviens
nepievērš tam uzmanību
kurš tad pievērsīs

„kad zigo saška pulkvedis“

viņš pilda savus darba pienākumus –
viņš nezigo
un prasās uz visiem
kreiso dzejnieku lasījumiem
no kuriem atšķiras varbūt vienīgi
ar smaržu
un to kā uzrotītas
virs delmiem
hipsterīgā džempera piedurknes
bet pēc tam sadevušies rokās
mēs bēgam no viņiem
pārmaskavas pagalmiņos
slapjiem no ūdensmetēju mašīnām
un ierēcam par muļķīgo dzīvi
tās mūžīgo bērniību
vienīgo pieaugušo prieku
viņš teic „vismaz ar tevi
varu neizlikties“
„ja dzimtene iesauks
es iešu
bet tu brauc prom
šeit būs arvien sliktāk un sliktāk
drošībnieku režīms
man par viņu jāmirst
tev jādzīvo

bet ne viņā
es savu dzīvi esmu sabeidzis
esmu ments tas ir bezdibenis saproti
tikai jūs dzejnieki un mākslinieki
nodarbojāties ar ko vērtīgu
šajā valstī
kamēr vēl bija šī valsts”

kad zigo Zet-dzejnieki
viņus vienkārši var neievērot

„kad tavs partneris pagaidām vēl nezigo”

bet sāk runāt ka vairs
neatbalsta okupēto valsti
tāpēc ka šis stulbais karš
neļauj viņam parūpēties
par savu ģimeni
nezini – tas ir slikti vai labi
bet kad es uzsāku attiecības
viņam avatārā pievienots bija ukrainas
karogs
tās valsts karogs ar kuru karo
tava valsts
taču arī aizdomājos
vai tas ir labi vai slikti
LABI tas
vai SLIKTI
tās taču attiecības – ar tevi
bet pēc tam viņš aizvāca karogu
runā vairs nespējot
atbalstīt ukraiņu un būtu labāk ja
ja šis karš beigtos, nav svarīgi kā
bet ātrāk beigtos
tāpēc ka viņam vajag uzturēt
jūsu ģimeni
un arī nezini
LABI tas
vai SLIKTI
SLIKTI tas
vai LABI
tā taču ir jūsu ģimene
un ja viņš savā avatārā tā arī neizkārs
krievijas karogu
un pat ja sirmgalvjī pārtrauks
jau pārstāj
aizstāvēt to kam ticējuši
un pēc viņiem vecāki
lūk tad būs patiesi baisi
kad viņi tev teiks
aiziet
neklusē
esi drosmīgāka

tikai tā
tu nopelnīsi mūsu svētību

2023

* * *

es saku: karš. tu saki: Džons Adamss.
vai zini operu *Doktors Atoms*? paklausies –
tur ir tik daudz dzejas.

es saku: man ir bail. tu saki: es esmu
laimīgs.
tagad mums ir labākais laiks, pats
bezrūpīgākais.
tikšanās starp LA un Maskavu,
lēna iepazīšanās vienam ar otru.

un bišu matrica ar septiņpadsmit
spārnotiem klājiem
katru vakaru nedzirdami atraujas no ūdens
un dus tur, kur lido,

kā bulta, kā kaujas lādiņš,
nepārtrauktā kustības slazdā.

no rīta pa skaļruni mūs modina Keita,
pirmā sieviete – okeāna lainera kapteine.

uz sienām krāsaini panno ar melnādaiņiem
gejiem.

LGBT mikslis „Saulrieta bārā” septiņos.

tur vieni vienīgi veci tradicionāli pāri
dzer „Marrakesh Mule” un skatās caur
saulrietu,
kā lieli noguruši mūļi.

vainas sajūta – ne par to, ka tu esi šeit
tagad,
bet par to, ka esi šeit tagad un nespēj
izdzīvot
šo pašu skaistāko savstarpējās iepazīšanās
laiku
ētiski nevainojamākajā kruīza lainērī
pasaulē,

kamēr mirst cilvēki
tavā valstī,
kura ir vainīga

pie tā, ka mirst cilvēki
citā valstī.

un tev tūlīt aizvērs muti
ar ledainu, oficiālu skūpstu,
kas atstāj bez mēles
visus, kuri par to runā.

bet šeit mēs par to nerunājam.

– pārdzīvot drīkst tikai par to,
kas pakļaujas mūsu kontrolei, –

spriež amerikānis ar gausu izrunu,
par kuru gribas viņu skūpstīt ar mēli.

– karš nav manā kontrolē,
tāpēc es par to nepārdzīvoju.

vienmērīgas ūdens masas veļas aiz loga,
kuģis stāv kā māja un tomēr kustas.
tas ir stabilāks par jebkuru manu māju.

bārmeņi žonglē ar kabernē pudelēm.

vīrieši uz stīvām kājām
un sievietes ar atraitņu kuprišiem
dejo nāves deju.
labāk to redzēt caur asarām jaunībā
nekā vecumā caur vienaldzības plīvuru.

Īpaši, ja vērtē
iespējas nodzīvot līdz vecumam.

mēs iepazīstamies naktī uz 14. februāri
un runājam līdz rītausmai. naktī uz 24. viņš
raksta: es tevi milu.
ja pasaule sabruks, lai vismaz tas ir pateikts.

pavasara naktis pavadām Fudžeiras emirātā.
gaiss tumsā pārklāj
ar pēkšņiem karstuma viļņiem,
it kā tie nāktu no viņsaules.

mēs no jauna mācāmies mīlēt
Bučas dienās,

par šīm dienām neko nezinojot,

neko nevēloties zināt.
un sekss mums pirmo reizi
nav vardarbība pret sevi,
nav sāpes,
nav pazemojums,

nav kauns.
mēs ieņemam visus pasaules bērņus
puskrēslainā Miramaras luksusā,

kamēr pasaulē notiek karš.

bet blakautu un bombardēšanas naktīs
uz atklātā klāja ar dzīviem dārziem
es spiežu pieri pret stikla margu,
kā pret laika cietuma restēm.
tu saki: mēs ar tevi jau esam uzvarējuši,
mums priekšā tagad visa dzīve.

es dzīvoju vienai dienai.
– tu esi pārāk pieaudzis,
bet es pārāk bērns,
tā ir mūsu nelaime, –

pasaku, pirms izskriet ārā,
tas ir – uzvesties nepiedienīgi,
pārkāpt ideālo vidi
laimei pēc noklusējuma,
pārtraukt tās mākslīgo sublimāciju –
to, ar ko šeit jānodarbojas,

jo pēc nedēļas atgriezies
tur, kur sāpes ir dzīves daļa,

kur par sāpēm nejut vainu,

kur apsūdz jau to trūkumā.

un tu skatīsies, kā aizbrauc citi,
tur, kur viņus gaida
migrācijas dienesti,
adaptācijas programmas,
īrētas istabas,
nabadzība, īsta nabadzība,
nevis milzīgi nepiepildāmi kuģi,

no kuriem nevar ielikt foto,
nevar dalīties bezgalīgajās bēdās,
bezgalīgās laimēs,
jo šeit nonāk tikai laimīgie cilvēki,
un tajā, ka tu esi laimīgs, nekur nav rodams
mierinājums.

2022.

Romāns Mihailovs dzimis 1978. gadā Rīgā, dzīvojis Slokā, Maskavā, Rīgā, Parīzē, Allahabādā, Prinstonā, Vārānāsī, Sanktpēterburgā. Matemātiķis, rakstnieks, scenārists, teātra režisors un kinorežisors. Vairāk nekā 80 zinātnisko rakstu un monogrāfiju autors algebras un topoloģijas jomā. Strādājis LU Ķīmiskās fizikas institūtā, Sanktpēterburgas universitātē, Prinstonas Augstāko pētījumu institūtā. Atrisināja vairākas matemātiskās problēmas, kurām ilgu laiku bijis „atklāto” statuss, t.s. Bousfilda, Baumslaga, Levina, Plotkina problēmas. Kopā ar Lorēnu Bartoldi atrisināja t.s. „dimensiālo apakšgrupu problēmu” (šis darbs Londonas Matemātikas biedrības atzīts par vienu no labākajiem 2020.-2023. gadā publicētajiem rakstiem). Uzaicinātais runātājs 7. Eiropas Matemātiķu kongresā (2016) un Starptautiskajā matemātiķu kongresā (2022). Ieviesa tādas jēdzienus kā homotopiskie patterni, patterna uzpūšana, FR-valodas, transfinītā parabrīvība, metakomutatīvie teleskopi u.c.; Dž. Fon Neimana stipendijas laureāts.

2022. gadā paziņoja par izstāšanos no aktīva akadēmiskā darba.

Uzrakstīja vairākas grāmatas par apziņas modeļiem, dzīvo un mirušo attiecībām, ornamentiem, kartēm un robežām, kā izejvielu un palīgmateriālus izmantojot savas Pierīgas bērnības atmiņas, Latvijas sektu ģeogrāfiju, psihoterapeitisko studiju pieredzi, apceres par Indijas metastruktūrām un valodām. 2025. gadā apgādā „Literatūras KOMBAINS” nāca klajā viņa grāmata *Iekšpus žurkai* (Vijas Laganovskas tulkojums). Uzņēma deviņas filmas (*Brauksim ar tevi Makao, Mantojums, Ugunsputns, Džinu dziesmas* u.c.), uzskatāmas par „ezotēriskiem traktātiem jebšu vienkārši maģiskām pasakām”, kurās piedalās gan krievu aktieri, gan Holivudas un Bolivudas zvaigznes: Marks Edelšteins, Manasvi Mamgai, Marija Macele, Radžats Suhidža, Disha Thakura u.c. Andreja Belija balva (2021), *NETPAC* (*Network for the Promotion of Asian Cinema*) žūrijas balva (2024) u.c. Traktāts *Ravināgara* latviešu valodā tiks izdots šoruden.

No krievu valodas tulkojis
Sergejs Moreino

ROMĀNA MIHAILOVA GRĀMATAS 3 NODAĻĪNAS

DUBULTĀ SAISTĪBA. MĀTE VISPĀR

„Dubultā saistība” ir centrālā koncepcija šizofrēnijas teorijā, ko izstrādājis G. Beitsons (Gregory Bateson). Darba *Šizofrēnijas epidemioloģija* pašā sākumā Beitsons citē dialogu ar pacientu, kurā viņš saka pacientam, ka telpa – tā ir viņa māte, uz ko pacients atbild: „Nē, telpa – tā ir Māte.” Telpa nav tikai viņa māte, bet gan vispārējā Māte. Māte vispār. Tad seko īss dialogs ar pašu pacienta māti, no kura tiek secināts, ka viņas dēla psihisko problēmu cēloņi glabājas ģimenes komunikācijā. Māte bieži apkrāvusi komunikāciju ar smagām dubultajām saistībām – pretrunī-

giem vēstījumiem –, kā rezultātā viņas dēla domāšanā radušies pārrāvumi. Beitsons novēro dažādus pacientus un uztver no viņiem līdzīgu stāstu: kādreiz viņi ir dzīvojuši dubulto saistību telpā, viņiem paziņots vienlaikus, ka viņus mīl un nemīl, slavē un tramdī, un šī neviennozīmība izraisa viņu domāšanā turpmākās problēmas.

Double bind kā koncepcija ir principā tuva Bleilera (Eugen Bleuler) ambivalences idejām. Pārdzīvojumu dualitāti valodas ietvaros visai bieži var uztvert dubultās saistības shēmā.

Manā bērnībā aptuveni deviņu gadu vecumā, zēnu spēlēs pagalmā, no kaut kurienes nāk un tiek uzdots jautājums. Iedomājies, tu te stāvi, vienā pusē visi tavi draugi, otrā pusē – tava māte. Uz kuru pusi tu iesi? Nevaru iedomāties, kurš izgudroja šo jautājumu, bet pagalma zēni sāk to uzdot visiem bērniem pēc kārtas. Visi atbild: „pie draugiem”. Tā ir sava veida brieduma pārbaude, cik tu esi pieaudzis. Tāpat kā mēģināt pasmēkēt cigareti vai paostīt līmi. Atbildēt, ka tu iesi pie mātes, nozīmē atzīt savu vājumu, krist pagalma kopienas acīs. Es toreiz baidījies, ka man uzdos šo jautājumu, manī pastāvēja vienīgā atbilde: „pie mātes”, un es gan nemelot. Nez kāpēc man to neuzdeva.

Daudzas pagalmu metakomunikācijas tiek veidotas imitējot cietuma attiecības, sastāvēdamas no nežēlīga slenga, dažādiem āķīšiem, jociņiem, raksturīgiem lēģera kultūrai. Taču atšķirībā no īsta cietuma viss paliek tikai spēle. Jautājums par māti un draugiem man šķiet dziļi simbolisks. No pirmā acu uzmetiena tiek uzdots izvēle starp bērnību un pieaugušo dzīvi, iespējams, to daudzi tā arī uztvēra. Bet man šķita, ka izvēle bija starp patiesību un nepatiesību. Māte – tā ir Māte vispār, kā Beitsona dialogā. Atsakoties no mātes, tu atsakies no visas patiesās pasaules, no mīlestības. Kālab? Lai uzvarētu metakomunikāciju spēlē, vieglas sava brieduma apzināšanās labad.

Iespējams, izlasot šos apsvērumus, Beitsons arī tajos būtu atradis *double bind* pieredzes sekas, pārmērīgu neveselīgu metaforiskumu, „Mātes vispār” kā pārrāvumu maskējuma klātbūtni. Man tomēr liekas, ka Beitsona pacients norādīja viņam uz niansi, ko viņš pats bija palaidis garām. Šizofrēniķa do-

māšana ir ļoti metafiziska. Dubultās saistības meklējumi jāveic ne tikai ģimenes attiecībās, bet arī attiecībās ar pasauli kopumā. Ar neverbālo pasauli, ar metafiziku, maģiju. Dubultā saistība tevi var piemeklēt, kamēr tu vēro akvārijā zivtiņas, lūkojies mākoņos bērnišķas lūgšanas laikā.

Var jau būt, ka jautājums par māti un draugiem patiešām attiecināms vien uz bērna un pieaugušā dzīves atšķiršanu, un tikai mana šizofrēniskā uztvere uzkonstruēja globālu metafizisku shēmu: vai nu esi kopā ar Māti, mieru, mīlestību, labestību, vai esi nodevējs. Simboliskās takas, pa kurām kļīst šizofrēniskā apziņa, var būt ārkārtīgi juceklīgas. Varbūt tagad, šajā tekstā, notiek tas pats: tiek radīti virslīmeņi, kas ļauj sevi novērot, ļauj šizofrēnijai spriest par šizofrēniju, kritizēt dubultās saistības teoriju, uzlecot noteiktajā metalīmenī. Nav svarīgi.

Beitsona šizofrēniķiem ir smagi, tie nenošķir metaforas no burtiskā. Beitsonam šizofrēnija ir – traģēdija, sapinusies kontekstu krūmajos sava „es” nolieguma pārdzīvošanā metaziņojuma pārrāvumā.

Dzīve mani savedusi kopā ar cilvēkiem, kam šizofrēnija tik tikko iesūkusies runāšanā. Teksts, ko viņi ģenerē, ir saprātīgs, bez jebkādiem spilgtiem anomāliem pārrāvumiem, tomēr, to uztverot, pieķeru sevi pie domas, ka pārrāvumi ir gan, vienkārši tie paslēpti dziļumā.

Spilgtāko iespaidu uz mani atstāja diskusija ar S. par Maija svētkiem. Tas bija psihiatriskajā slimnīcā, mēs apspriedām dzīvi.

– Kaut es pārdzīvotu maija svētkus.

– Bet ko tad?

– Nekas tāds. Saku taču, vienkārši pārdzīvot maija svētkus, vairāk neko nevajag.

– Un kas tajos varētu atgadīties?

– Nekas. Saku, vienkārši pārdzīvot maija svētkus.

Viņš atkārtoja šo teikumu vēl vairākas reizes. Bija skaidrs, ka maija svētki viņam ir – dziļummetafora, kas saista jūtas, izraisa atmiņas, nemieru, nenoteiktību. Tie nebija maija svētki, pie kuriem mēs esam pieraduši, bet Maija Svētki vispār – šausmu laiks.

Vasaras dienā mēs satikāmies ar vienu dīdžeju, kurš bija atgriezies no Londonas. Viņš spēlēja kopā ar slavenām grupām, *Mumiy Troll*. Stāstīja par sajūtām, kad milzīga zāle uzkarst no tavas mūzikas. Šis dīdžejs bija no tiem ļaudīm, kuri pastāvīgi joko, kuriem uzskati, mājieni, teksti, viss ir vērsts uz labas noskaņas uzturēšanu. Nopietnas tēmas viņi pārvērš jokā, veido komunikāciju tādā veidā, lai joki nomainītu cits citu, neatstājot saspringtus tukšumus.

Es taisījos uz psihiatrisko slimnīcu, lai apciemotu K. Tas bija smags laiks, K. stāvoklis ar katru nedēļu pasliktinājās, ārsti skaidroja, ka „tāda slimība – šizofrēnija”. Paaicināju līdzī dīdžeju. Viņš visu ceļu jokoja, uzturēdams kopējo gaisotni, bija gaidu pilns. Šis bija viņa pirmais tāds apmeklējums, pirms tam viņš psihiatrisko slimnīcu bija redzējis tikai filmās.

Mūs ielaida nodaļā, gaitenī pa kuru šurpu turpu staigāja iemītnieki. Dīdžejs nobijies aplkusa, sāka saspringti vērot notiekošo. Mēs atradāmies praktiski stūrī, medmāsa lika mums pasēdēt, pagaidīt. Gaitenī parādījās cilvēks. Mūs ieraugot, viņš pienāca, iespraucās pašā stūrī, apsēdās tur un sāka pikstēt. Tā bija pikstoņa, šņākoņa, ne visai cilvēciska skaņa. Arī izskats viņam bija biedējošs. Tad arī K. pienāca, un teica, ka priecājas mūs redzēt. Viņš drebuļoja no kaut kā redzēta-nesaprasta, teica man, ka noticis kaut kas sarežģīts, ko grūti saprast. Tas skāris vairākas sfēras. Piemēram, šis pikstošais cilvēks – tas ir K. tēvocis. Kā tas ir noticis, ka tēvocis pārvērties par šo cilvēku stūrī? Ir noticis liels pārveidojums. Kā tas ir noticis? Kāpēc tā sanāca? K. uzdeva jautājumus, lūdza mani paskaidrot, atsegt iemeslus, kā tas varēja notikt. Pa viņa vaigiem rīteja asaras, arī es arī drebēju, nezināju, ko atbildēt. Gaitenī ļaudis pienāca klāt, ielūkojās mūsos ar dīdžeju, devās klenderēt tālāk.

K. juta un saprata daudz vairāk, nekā spēja izpaust. Viņa tēvoča pārveidošanās par pikstošu slimnīcas pacientu – tikai viena no tā sarežģītā metafiziskā sprādziena atbalsim, ko viņš pats piedzīvoja.

Kas tad tur atgadījās? Vai būtu iespējams tagad, pēc gandrīz piecpadsmit gadiem, tikt par to skaidrībā?

Visā atpakaļceļā dīdžejs klusībā skatījās pa mašīnas logu. Viņš neteica gandrīz ne viena vārda. Redzētais apgāza viņa priekšstatu... par ko? Par cilvēku, par šausmām, par pārveidojumu.

K. tēvoci es pēc tam satiku, kontaktējos ar viņu. Nekā kopīga ar to pikstošo cilvēku stūrī. Runa bija nedz par sapni, nedz par vīziju, bet gan par visas telpas, „Mātes vispār”, dziļāko apzināšanos.

Ir divi murgu izejpunkti. Pirmais punkts – apzināties sevi par globālo notikumu centru. Tu naktī pieej pie loga, un sakrīt tā, ka no mājas pretējā ielas pusē uz tevi kāds skatās. Uz tevi skatās nepārtraukti visa pasaule, un vēl vairāk, visa pasaulīgā spēle rit ap tavu personu. Otrais punkts – apzināties sevi kā slēptu novērotāju. Paslēpies no pasaules, tu novēro tās divaino spēli. Tu atmasko sazvērestības, likumsakarības, apzinādamies, ka uz tavu personu tas tieši neattiecas. Vienkārši tu esi tik gudrs, vari atmaskot to, ko citi nepamana.

Šūnas no Nekā. Nekas – telpa bez metafizikas. Tur kaut kas var būt, bet to nevar apzināties, un nevis tādēļ, ka subjekta uztvere ir ierobežota, bet gan pašas Nekā struktūras dēļ. Piemēram:

– Kā tas ir noticis, ka mans draugs pārvērtās par pīli?

– Viņš nepārvērtās par pīli, viņu izrakstīja. Tā pīle dīķī – vienkārši pīle, bet draugs jau ir mājās.

– Kā tas ir noticis, ka viņš pārvērtās par pīli? Viņš bija mājās?

Šī nav Šūna no Nekā. Šajos vārdos ir jauzams pavediens. Ziņkāre attiecībā uz drauga pārveidojumu – metaziņojums, mājiens, sekundārā atbals. Ir noticis kaut kas daudz svarīgāks un globālāks, bet par to nevajadzētu runāt skaļi, par to nav skaidrs, kā runāt. Pagaidām var sūtīt mājienus, uztvert cilvēku reakciju uz tiem un pēc šīs reakcijas izdarīt secinājumus.

Šūnas no Nekā atgādina Rubika kubu ar noplētām uzlīmēm. Visi Rubika kuba kvadrātiņi ir melni, grozi to kā gribi, iegūsi to pašu Rubiku. It kā darbība tiek veikta, bet nekas

nemainās. Šūnu no Nekā ziņojumi nenes saiknes, rakstus, sajūtas – to nemaz nav.

Toreiz nebija Šūnu no Nekā, tajā gaitenī, tajā intonācijā, tajās sajūtās. Tur varēja ieslīgt kā dziļā tekstā.

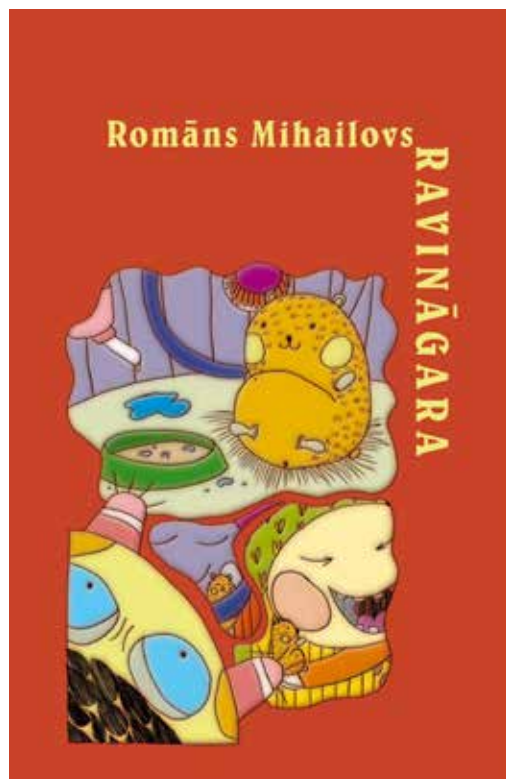
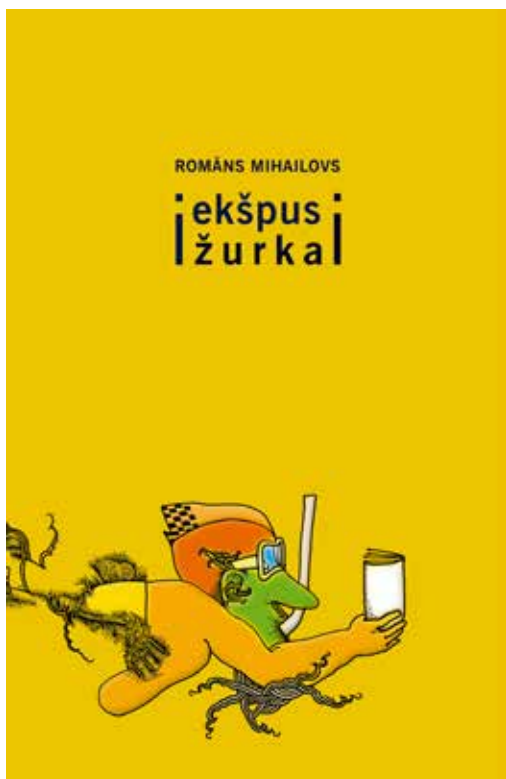
Vladimirs Props vienu no savas slavenās grāmatas *Brīnumpasakas morfoloģija* nodaļām iesāk ar Gētes vārdiem kā epigrāfu: „Mācība par formām ir mācība par metamorfozēm.” Pasakās brīnumainas pārvērtības visbiežāk notiek pakaļdzīšanās, slēpšanās no briesmām. Varonis pārvēršas par putnu, zivi vai nasku dzīvnieku, lai izglābtos no pakaļdzīšanās. Viņš pārvēršas par aku, lai tie, kas dzenas viņam pakaļ, paskrietu garām. Un pat nomestās ķemmes pārvēršanās par mežu vai dvieļa – par upi ir glābjošas taktikas elementi. Lai vajājošie ienaidnieki apmaldītos mežā, nespētu pārpeldēt upi.

Neviens nepārvērtīsies par pīli, zaķi, aku bez iemesla. Tas ir sarežģīti, un nevar zināt, kādas pūles jāpieliek, lai parvērstos. Ja tomēr ir pārvēršanās apziņa, to var pastiept tālāk, līdz iemesla izpratnei.

Parastie iemesli: pārdabiskas spējas vai maskēšanās. Pasakā „Viltīgā zinātnē” māceklis bēg no pesteļa, pārvēršas par zirgu, ķīsi, gredzenu, graudu, vanagu. Pestelis skrien pakaļ, pārvēršas par vilku, līdaku, cilvēku, gaili. Ir vēl viens pārvērtības veids: grēka rezultāta. Varonis pastrādā nepieļaujamo, pārvērtība gadās kā atmaksa par viņa rīcību. Palaizīja pirtī kazas taukus – pārvērtās par kazlēnu. Droši vien kāds arī pārvēršas izprieceas pēc, bet par to ir grūtāk domāt. Taisnības labad jāatzīmē, ka ir sastopami pavisam eksotiski pārvērtības iemesli, tāpat kā tajā pašā „Viltīgajā zinātnē”: varonis palīdz tēvam nopelnīt naudu, pārvēršoties par dzīvniekiem, kurus uzpērk cilvēki, pēc tam no pircējiem aizbēgot, atkal atgūstot cilvēka veidolu.

Grāmatā *Brīnumpasakas vēsturiskās saknes*, Props uzlūko pārvēršanos par dzīvnieku kā nāves attēlojumu. Varonis pārvēršas par dzīvnieku, lai pārceltos uz citu pasauli vai atgrieztos no turienes. Mēs varam iztulkot augšminēto dialogu, un tas izklausīsies citādi.

– Kā tas ir noticis, ka mans draugs nomira?

– Viņš nenomira, viņu izrakstīja uz mājām. Te kāds cits nomira, tu būsi sajaucis.

– Kā tas ir noticis, ka viņš nomira? Vai viņš bija mājās, kad tas atgadjās?

Šis ir tulkojums visvienkāršākajā līmenī. Mēs aizstājam brīnumaino metaforu „pārvērsties par pili” ar „nomirt”, „nokļūt citā pasaulē”, un dialogs iegūst jēgu. Taču tas ir tikai pirmais, visvienkāršākais interpretācijas līmenis.

Prāta zaudēšanu arī var uztvert kā ceļojumu uz citu pasauli un pārvēršanos par pili. Kā būtu ar nokļūšanu cietumā vai psihiatriskajā slimnīcā?

Vācu psihiatrs H.V. Grūle (Hans Walther Gruhle) centās izprast šizofrēnijas fenomenu no abstraktām pozīcijām, bez pārmērīgas fiksācijas pie normas un bez liekiem vērtējumiem. Savā fundamentālajā darbā *Šizofrēnijas psiholoģija* viņš spriež par murgu dabu: „Ja pievēršamies literatūrai, lielākā daļa autoru nonāk pie vienas no divām teorijām: murgu izcelsme no afekta (piemēram, bailēm) vai murgu kā bēgšanu uz simboliku.” Bēgšana uz simboliku! Kā „Viltīgās zinātnes” varonis bēg no pesteļa, pārvēršoties par dzīvniekiem un priekšmetiem, tāpat arī apziņa bēg (no kā??), pieļaujot iespēju brīnumaini pārveidoties. Ja kāds uzdod jautājumu par iemesliem, kādēļ viņa draugs pārvērties par pili, viņš var iztaustīt iespējas, novērot cilvēku reakcijas, meklēt līdzīgas pārvērtības metodes. Viņš pilnībā apzinās, ka nekāda pārvēršanās nav notikusi, taču nenoliedz pārvēršanās iespējamību, ja ir pieejami brīnumaini faktori un atribūti.

Simbolikā nav stingru aizliegumu. Aizbēgot uz turieni, var eksistēt, komunicēt, strādāt. K.G. Jungs (Carl Gustav Jung) savā darbā *Cilvēks un viņa simboli* saka, lūk, šo: „Nav principiālu atšķirību starp augšanas organiskiem un psihiskiem procesiem. Tāpat kā augš veido ziedlapas, tā psihe veido simbolus.” Pārvērtībai par brīnumainu dzīvnieku atbilst visai dabisks simbols, tas nav pārrautas apziņas auglis. Ja paklausās pop- vai rokmūzikas izpildītāju dziesmas, tajās šī tēma uzrodas ļoti bieži. Ja man būtu spārni, es būtu turp aizlidojis/-usi, es būtu kļūvis/-usi par putnu. Bēgšana uz simboliku no dienišķām problēmām, no eksistences vienmuļības. Tajā nav

kaites pazīmju, tā ir pilnvērtīga cilvēku simboliskā domāšana. Cilvēks redz putnu, ilgojas pēc tā brīvības, pēc tā spējas pacelties pāri pasaulei, pāri niecībai. Cita lieta ir apstākļi. Tas, par ko runā Beitsons. Metaforiskā un burtiskā mistrojums. Viena lieta ir stāstīt par cilvēka brīnišķīgo pārvēršanos par putnu kādā dzejas vakarā, kur visi no tevis gaida kaut ko tādu. Pavisam cita – teikt par to ārstam vai medmāsai, telpā, kur katra jauna dīvainība tavos izteikumos izraisa jauna neiroleptiķu kursa norādījumu, ārstēšanas kursa pastiprināšanu.

Bailes iekrist šaurā istabā starp gludām sienām – Šūnā no Nekā. Var aizbēgt no šīm bailēm simboliskā, istabā saredzot sienās skrāpējumus, pie kā var aizķerties. Ja tur iekristu, nebūtu vairs tik grūti.

V. pastāstīja par interesantu gadījumu. Kādreiz viņš mēdza braukt pie šamanes. Pie šamanes sēdēja apmeklētāji, gaidīja savu kārtu. Viņš uzsāka sarunu ar kādu meiteni, un tā pastāstīja par savām problēmām. Katru nakti, miega laikā, viņa nokļūst vienā un tajā pašā istabā. Un nelaieme ir tā, ka laiks šajā istabā rit kā reālajā dzīvē, nespējas mirkļos. Viņai nākas, nakti pēc nakts, sēdēt tukšumā, klejot apkārt, skatīties uz sienām, gaidīt, kad paies 8-9 stundas. Ik nakti. V. jautāja, vai tur ir kāds, ar ko var sazināties. Ir viens zirgs, bet ar to gan neaprunāsies. Tukša istaba un zirgs.

Iedomājieties, ka jūs zinātu – kaut kas līdzīgs sāks notikt ar jums, teiksim, pēc mēnesa. Jums ir mēnesis, lai iekārtotu, aprīkotu, piepildītu istabu, kurā jums nāksies pavadīt nakti pēc nakts, 8-9 stundas, nez cik ilgi, varbūt pat visu atlikušo mūžu. Diez vai jūs varat paņemt līdzī grāmatas. Laikam jūs varat aplīmēt sienas ar tapetēm, izvēlēties rakstus, izvēlēties krāsas, toņus. Jūs padomāsi, padomāsi un skriesiet uz simboliku.

KRĀSAS. DRŪMAS ACIS

Ar Č. es iepazīnos kopmītnē. Uzreiz iespaidoja viņa izskats: viņam bija noskūtas uzacis. Č. bija intelektuāli apdāvināts cilvēks, ar labu matemātikas izpratni un fenomenālu atmiņu. Mācoties vēl skolā, viņš paņēma spāņu

valodas vārdnīcu ar diez cik tūkstošiem vārdu un iemācījās to no galvas. Kāpēc spāņu? Droši vien tā gadījās pa rokai.

Č. pastāstīja, ka nesen izrakstīts no slimnīcas, kur pavadījis vairākus mēnešus. Vienu reizi viņš brauca autobusā. Likās, ka apkārtējie cilvēki lasa viņa domas un ne tikai lasa, bet arī ielien viņa smadzenēs, barojas ar domām. Č. smiedamies atcerējās, ka bezmaz novedis psihiatru līdz asarām. Psihiatrs skraidīja viņam apkārt, jautājot „nu, kas ar tevi?“. Bet ar viņu viss bija diezgan sarežģīti. Č. lietoja praktiski visus pieejamus preparātus, piejauca tos alkoholam. Kad viņš no ārsta vai pēc receptes saņēma kārtējo neiroleptiķu devu, viņš rīkoja sev un saviem draugiem kokteiļu ballītes. No viņa dvesa viegli kodīga smarža, un šķita, ka šī smarža nāk nevis no ķermeņa, bet no apziņas.

Č. bija viens no pirmajiem psihiatriskās realitātes cilvēkiem, kurš man atklāja savu zīmju sistēmu. Viņš konstruēja hromatisko metafiziku, tonējot dažādās krāsās ne tikai cilvēkus un objektus, bet arī parādības. Savu novērojumu par kuprainu atkritumu aizvācēju viņš notonēja dzeltenā krāsā ar melniem punktiņiem. Tas pats attiecās uz mūziku. Viņš redzēja mūziku caur krāsām, caur paletēm, saskaņām. Katram paziņam viņš piešķīra attiecīgu krāsu.

Visbiežāk varēju sastapt Č. sēžam uz kāpnēm vai viēnātnē klīstam pa gaiteni, ar mūziku ausīs. Reizēm viņš atnāca pie manis ciemos, mēs dziedājām dziesmas. Ne skaisti vai iejūtīgi, bet gandrīz mežonīgi, atkārtojot vienu un to pašu dziesmas rindu daudzas reizes, skatoties viens otram acīs, izplūstot smieklos. Viņš daudz stāstīja man par laikmetīgo deju mūziku, un es viņam – par austrumu filozofiju, hinduismu, meditāciju.

Vēlāk uzzināju, ka viņš aizgājis ... no pardošanās. Ceru, ka tagad viņš ir labākā pasaulē, kur visi uztver mūziku un parādības caur krāsām.

Starp citu, nekāda metaforiskā un burtiskā mistrojuma viņa runā nebija. Viņš skaidri jūta, ar ko un par ko var komunicēties. Ne jau uzreiz viņš man pastāstīja par savām hromatiskajām sistēmām, bet gan kārtīgi pakomunicējies un pārliecinājies, ka esmu spējīgs to uztvert.

Novērojums tiek tonēts krāsā. Stāsts par tonēto novērojumu arī tiek tonēts savā krāsā. Izveidojas nokrāsa. Ar šādu hromatisko sistēmu var droši uzkonstruēt pārvērtības. Ja tas būtu Č., kurš teica par tēvoča pārvēršanos par pikstošu cilvēku, es to vienā mierā būtu varējis interpretēt: pikstošā cilvēka krāsa sakrita ar tēvoča krāsu – no tā izriet secinājums.

Kā vispār var izkrāsot metafiziku?

A. Sandersona rakstā par tantriskā rituāla nozīmi (Alexis Sanderson. *Meaning in Tantric Ritual*) ir interesanta tabuliņa. Tos Kašmīras sistēmas *Krama* aspektus, kuru Džajaratha min komentārā *Tantrāloka*i, viņš sastata ar acs daļām un krāsām – ar Kšemaradža aprakstīto hromatisko sistēmu. Aptuvenus izvilcums no sastatījuma:

Baltais – apgaismojums, starojums, paplašināšanās;

Sarkanais – iegrimusi apziņa, stagnācija;

Pelēkais – iekļaušana, saplūšana, absorbcijas sākums;

Melnais – aprīšana, pilnīga apziņas absorbcija.

Ir vēl absolūtās gaismas krāsa, kas nav interpretējama.

Novērojums nevar būt balts vai melns, tas ir tuvāks sarkanajam.

Avalons savā *Burtu vītnē* saka kaut ko vienreizēju: „Jebkura hinduistu doktrīna griežas ap diviem jēdzieniem: nemainīguma un izmaiņas. Un tā kā šos formulējumus nevar piedēvēt kādai substancei, tiek pielietota aspektu teorija.“ Beitsons par izmaiņu:

– *Bet kas ir atšķirība? „Atšķirība” ir ļoti neprecīzs un ļoti neskaidrs jēdziens. Tā noteikti nav nedz lieta, nedz notikums... Atšķirība, kas rodas pēc kāda laika posma, ir tas, ko mēs arī saucam par „izmaiņu”.*

Tālāk viņš apgalvo, ka elementārā līmenī „ideja” ir sinonīms vārdam „atšķirība”.

Pulsācija, vibrācija, spriegums – tie ir aspekti. Var uzmanīgi ieskatīties tajās četrās krāsās, kuras tonē paplašināšanos-aprīšanu, sa-

vienot tās ar sajūtām un izkrāsot jebkādu aspektus. Arī izmaiņas aspektus – tajā skaitā. Pie krāsu tēmas... Avalons atsaucas uz G. Rao grāmatu par hinduistu ikonogrāfiju, minot astoņas Šivas formu krāsas no Vidješvaras: asinssarkanā, baltā, zilā, dzeltenā, melnā, aveņkrāsa, sarkanā un tumši brūnā.

Sandersonam ir vēl viens brīnišķīgs darbs, kas veltīts vizualizācijai Kašmīras sistēmā *Trika*. Interesanti, kā tieši Kašmīras shēmās izpaužas klasifikācijas. Tur tak viss ir uzkonstruēts pēc klasifikācijām. Izskatu klasifikācijas pēc roku, seju skaita, pēc krāsām. Krāsa dažkārt izvēršas par viltīgu raksturojumu. Vienam no *Parā* izskatiem nav krāsas. *Her color is not stated precisely. She is said to be radiant with the lustre of gold and to resemble a mass of lightning*. Tantriskajās shēmās burtu (alfabēta) kodējumi parasti ir daudz striktāk noteikti nekā krāsu kodēšana.

Atšķirīgums rada vajadzību pēc klasifikācijas.

Kašmīras klasifikācijās ir viegli nogrimt. Pastāv shēmas, līdzīgas jogini shēmām pēc *Kaulajnananiraya*: 1) kšetradža (dzimusi sakrālajās vietās), 2) pitradža (dzimusi pithās), 3) jogadža (dzimusi no jogas), 4) mantradža (dzimusi no mantras), 5) sahadža (dabiskā, iedzimtā). *BraYā*-tantrā ir slepeno nektāru apraksts, arī strikts. Visādas viltīgas dakini shēmas: khaganana (ar putna seju), surabhakši (reibusi), čakravega (ātra kā ritenis), vajuvega (ātra kā vējš), mahabala (jaudivā), mahanasa (ar lielu degunu), čandakši (drūmacainā).

Interesanti ir, lūk, kas. Kad tika sastādītas šīs klasifikācijas, vai tās sekoja novērojumu vai simetriju principiem? Teiksim, zooloģijā retu dzīvnieku atlanti netiecas ne pēc kādām iekšējām simetrijām. Zinātnieki apmeklē vietas, pēta paradumus, uzskaita redzēto. Matemātikā var noģist eksotisku objektu pastāvēšanu, izejot no „vispārīgajiem principiem”, simetrijām, „vispārīgo klasifikāciju” harmonijas. Kuru no ceļiem izvēlējās pirmie šo jogini un dakinu klasifikatori? Dabiskās atpazīšanas vai noteiktas ģeometrijas ceļu?

Jūs varat atnākt pie Kašmīras pestēja, pastāstīt par problēmām. Piemēram, katru nakti jūs redzat sapni, kurā parādās sieviete

ar drūmām acīm. Tīri tā nekas, ja neieskatīties viņai acīs, bet ja paskatīsies – pārņems šausmas. Burvis nemaz nebrīnīsies, izrakstīs vajadzīgu jantru-mantru un novārijumu no saknītēm. Un jūs viņu vairs neredzēsiet.

MELISENDA

Pirms vairāk nekā desmit gadiem man bija iespēja aprunāties ar vienu Izraēlas virusologu. Viņš pastāstīja par savu darbu, par vīrusiem kā koda anomāliem pārveidojumiem. Ir garš teksts, un šajā tekstā vienā brīdī notiek pārveidojums, kas izjauc kopējo struktūru. Koda laušana. Teksts saslimst, piedzīvo mutācijas.

Virusologs daudz stāstīja par mutējošiem kodiem, es to visu uztvēru intuitīvi, bet tā sakrita, ka tieši tajā laikā es interesējos par mistiskajiem ebreju strāvojumiem, sabatiešu kustību, lasīju Šolemu, Rabi Nahmana pasakas. Arī tikai ziņkārības līmenī, ne vairāk. Bet nākusi dabiska analogija. Daži ebreju mistiķi pārkarvoja Toras burtus, atklājot citādu jēgu.

Īpašu lomu viduslaiku kabalas vēsturē spēlēja Īpatnējs 13. gadsimta mistiķis Abrahams Abulafija. Geršoma Šolema ievērojamā grāmatā *Galvenās tendences ebreju mistikā* Abulafijas dzīves aprakstam un doktrīnai ir veltīta nodaļa. Viņš bija apbrīnojams mistiķis, kas klejoja pa Austrumiem, ebreju mistiskajiem tekstiem līdzās studējot arī kristīgo literatūru un austrumu meditācijas prakses. Nabadzība, ieslodzījums cietumā, fanātisks darbs pie jaunas kabalistiskās metodes, desmitiem uzrakstītu grāmatu. Abulafija izstrādāja metodi augstākās realitātes aptveršanai, ko viņš nodēvēja par *khokhmat ha-tzeruf* jeb „burtu kombinēšanas zinātne”. Lai apzīmētu savas mācības mērķi, viņš izmantoja to pašu metaforu, kas sastopama Tibetas doktrīnās: „mezglu atšķetināšana”. Darbs ar burtiem iespēja mezglu atšķetināšanu:

– *Abulafija formulē metodi, kas paredz, ka adepts pāriet no burtu faktiskās izrunāšanas – to permutācijās un kombinācijās –, uz to uzrakstīšanu un uzrakstītā apcerēšanu un, visbeidzot, no rakstīšanas uz pārdomāšanu un tīro*

meditāciju par visiem šiem „Mistiskās loģikas” objektiem.

Izrunāšana – mivta, uzrakstīšana – mikhtav un doma – makhshava veido trīs meditācijas slāņus, secīgi cits uz cita pozicionējamus. Burti ir elementi katrā no šiem slāņiem, elementi, kuri izpaužas arvien garīgākā formā. Domu burti pārvietojas un ģenerē prāta patiesības.

Koncepcija *mivta-mikhtav-makhshava* uzprasās uz salīdzināšanu ar vaišnavu koncepciju *sravanam-kirtanam-smaranam* (klausīšanās, atkārtošana-cildināšana un atcerēšanās), kā sniegta Bhagavata Purānā.

Interesanti, ka Abulafija savos pētījumos nekoncentrējas uz ebreju burtiem vien, viņš izmanto arī sengrieķu un latīņu burtus. Pie tam arābu un ebreju gematrijas ir ļoti līdzīgas. 28 arābu alfabēta burtiem tiek piešķirtas skaitliskās vērtības, turklāt pirmajiem 22 burtiem tādas pašas kā ivritā.

G. Šolems citē fragmentu no Abulafijas anonīmā mācekļa grāmatas, kurā sīki aprakstītas šīs prakses.

Es tā savā sirdī spriedu: es šeit varu tikai iegūt, nevis zaudēt. Redzēsim, vai es visā šajā atradīšu kaut ko, tad tas būs tīrs ieguvums man, bet, ja nē, tad manējais paliks pie manis. Es piekritu, un viņš mācīja man burtu permutēšanas un kombinēšanas veidus, skaitļu mistiku un citus „Sefer Yetzirah” ceļus. Pa katru ceļu viņš ļāva man klejot divas nedēļas, līdz katra forma bija iespiedusies manā sirdī, tas kopumā aizņēma četrus mēnešus, un tad viņš man lika visu „izdzēst”...

Un viņš man parādīja grāmatas, kas sastāvēja no burtiem (to kombinācijām), vārdiem un mistiskajiem skaitļiem – gematriot, kuras neviens nekad nevarētu izprast, jo tās nebija sastādītas tādā formā, lai būtu apjēdzamas. Viņš man teica: „Šis ir (nesagrozītais) Vārdu ceļš.”

Sekojoj burtu meditācijas tehnikai, mācekļi sasniedza dziļu mistisko pārdzīvojumu.

Nākamajā rītā es par to pastāstīju savam skolotājam un atnesu viņam

lapas, kuras biju noklājis ar burtu kombinācijām. Viņš mani apsveica un sacīja: „Mans dēls, ja tu veltīsi sevi Svēto Vārdu kombinēšanai, ar tevi notiks vēl lielākas lietas. Un tagad, manu dēliņ, atzīsties, ka tu nespēj atteikties no kombinēšanas. Sadali nakti uz pusēm: pusi nakts kombinē, bet pusi nodarbojies ar permutācijām.”

Tālāk mācekļi apraksta „mistiskās grafomānijas” stāvokli, kurā viņš bija iekritis. No viņa izlējās burtu kombinācijas, kuras viņš tikko paspēja pierakstīt. Tas noveda pie fiziska izsīkuma, viņš pakrita, nemācēdams piecelties kājās, un uzdeva sev jautājumu par sava prāta kondīciju – vai tas nav ārpārsts? Nāca atbilde: „Tas ir gudrības gars.”

B. ir mans draugs, viņš pasniedz Toru un ivritu. Es viņam uzdevu noteiktus jautājumus un saņēmu noteiktas atbildes.

„To spēj izdarīt ikviens. Tālāk viņš mēģina atkārtot slepenās domāšanas ceļu. Taču viņam trūkst intelektuālā godīguma. Aptvēris pamatprincipus, viņš sāk virzīties uz priekšu un nespēj sevi apturēt. Viņš sāk gūt baudu no saviem atklājumiem. Viņš vairs necenšas pārbaudīt sevi atkārtoti. Un viņš zaudē prātu.” B. runāja par maģiskajām praksēm, kas aprakstītas *Berakhot* pirmā traktāta 5.-6. lapās.

„Viņi slikt savās vīzijās.”

B. vārdos man šķita ārkārtīgi interesanti šādi momenti: „to spēj izdarīt ikviens... nespēj sevi apturēt... zaudē prātu”. Šos vārdus var saprast tā: ir sava veida mentālā mehānika, kura neprasa īpašu intelektu. Ja nav nepieciešamā filtra, tā noved pie apziņas bojājumiem. Ir plastilīns, kas neierobežotā daudzumā tiek smelts no kaut kurienes, no tā var veidot patikamas pasaules. B. teica, ka ir Toras slānis, tur – veselas jūras šī plastilīna, un, ja pret tekstu izturies savtīgi, vari šajā plastilīnā noslikt. Tiks zīmētas skaistas mistiskās gleznas, tekstos atradīsies apstiprinājumi atklājamām metafiziskajām shēmām, viss saskanēs ar gematrijām, bet tā būs ne vairāk kā rotaļāšanās ar plastilīnu. Ir nepieciešams paties godīgums, lai to atņemtu un dotos tālāk.

No kuras puses lai netuvotos šai tēmai, visur sastapsies un liks par sevi domāt Šabata Cvi (Shabbatai Tzvi) noslēpumaina figūra.

Šabtajam Cvi ir veltītas grāmatas, apjomīgi pētījumi. Aculiecinieki vēstīja par brīnumiem, ko viņš darīja. Runā, ka viņš pacēlās virs zemes savu sprediķu laikā, bet viņa dziesmas bija tik valdzinošas, ka mainīja apziņu. Daudzi Eiropas ebreji izpārdeva savu īpašumu, pameta darbus, lai dotos uz Jeruzalemi, lai kļūtu par ebreju pasaules atdzimšanas daļu. Viņi uzskatīja, ka ir atnācis Mašiahs, un tas esot Šabtajam Cvi. Dabīgi, viņam bija ne tikai piekritēji, bet arī dedzīgi pretinieki. Bet par pretiniekiem arī stāsta, ka, tiklīdz tie dzirdēja viņa dziesmas, uzreiz tika savaldzināti, kļuva par viņa uzticīgiem sekotājiem.

Vēl Šabtajam Cvi piemita īpašas dāvanas: rādīties cilvēkiem sapņos. Tieši tā notika ar Rabi Natanu, varenāko kabalistu, kurš tapa par sabatiešu kustības prievieti.

Daži pētnieki tur aizdomās, ka Šabtajam Cvi cieta no maniakāli depresīvās psihozes, šīs aizdomas apstiprina dzīves apraksti. Viņš patiešām uzvedās stipri atšķirīgi dažādos dzīves posmos. Lāgiem viņš atradās depresīvos stāvokļos, jūta iekš sevis kaiti, alka pēc izdziedēšanas. Un tieši izdziedēšanas dēļ viņš atnāca pie Rabi Natana. Ļoti metaforisks, dziļš moments. Pacients ierodas pie ārsta ar lūgumu par izdziedēšanu, bet ārsts viņu uztver kā tautas glābēju. Vēl vairāk, ne tikai pats uztver, bet arī pārliecina pacientu, ka tas tā ir, pārliecina viņu intelektuāli, precīzi, pamatoti.

Šolems prāto, kā būtu, ja būtu, ja nu Šabtajam Cvi būtu ieradies pie turku sultāna savas maniakālās, nevis depresīvās fāzes brīdī. Tas ir labi zināms stāsts, negribas kavēties pie satura, tā simbolisms nav visai skaidrs, bet vēsturiskā puse mani neinteresē.

Gribētos parakņāties tieši šī fenomena simbolismā. Viena no Šabata Cvi slavenākajām performancēm notikusi Izmiras sinagogā. Viņš izvilcis Toras vistokli, apskāvis to un sācis ar to dejojot, dungodams romanci „Melisendas peldēšanās”.

Melisenda – imperatora meita. Viņa iemīlējusies grāfā un, kaislības vadīta, devusies pie

viņa, izliekoties par prastas izcelsmes meiteni. Viņai nācies izlikties par plebejieti, jo grāfs bija zvērējis, ka nestāsies sakaros ar imperatora meitu. Pa ceļam Melisenda satikusi kalpu, kuru nogalinājusi, lai šis neizpaustu viņas grēku. Grāfs, uzzinājis patiesību jau no rīta pēc viņu kaislīgās nakts, rūgti nožēlojis notikušo, nobijies, gājis pie imperatora un visu tam pastāstījis. Bet imperators visu izvērtējis gudri, nevienu nesodījis, turpretim atdevis savu meitu grāfam par sievu.

Bez šaubām, Šabtajam Cvi neizvēlējās nejauši šo spāņu romānu mistiskajai performancē. Aizliegtā mīlas saikne – dziļa metafora, uz kuras balstās milzīgs skaits pasaku, sižetu, eposu gan hinduistu, gan eiropiešu tradīcijās. Ir Melisendas sižeta acīmredzamā interpretācija, tā pat nav jākomentē. Tiesa, tur paliek neskaidrs kalpa slepkavības moments. Laikam viss nav tik vienkārši. Laikam, lai izprastu Šabata Cvi idejas, ir jārakņājas gematrijās. Var aprēķināt vārda „Melisenda” gematriju; kalkulators rāda, ka ebreju gematrija ir 204, tāpat kā vārdam *tzchok* (smiekli), taču, iespējams, tas nav pareizs rakstījums.

Ja kāds nopietni strādā ar gematrijām, viņa izteikumi, lai cik ērmīgi tie arī šķistu, spēj nest pavisam citu jēgu. Piemēram, ja viņš runā angļiski un aprēķina pēc latīņu gematrijas, vārds „draugs” var nozīmēt „gaisma”, bet „pīle” – „eņģelis”. Draugs, kas pārvērties par pīli, var nozīmēt eņģeli, noaustu no gaismas.

Ebreju valodā vārdam „pīle” – *barvaz* – ir gematrija 221, tāpat kā vārdam „varonis” – *gibbor*. „Pārvērties par pīli” var būt slēptais „kļuva par varoni”. Starp citu, šeit mēdz rasties interesantas shēmas: tiek kodēti tieši lietvārdi, bet attiecības starp tiem paliek tuvas. „Draugs pārvērtās par pīli” – „draugs kļuva par varoni”, draugs paveica varoņdarbu.

Maija Migla-Streiča – televīzijas žurnāliste, rakstniece. Izdotas četras prozas grāmatas un viens lirikas krājums. Romāns *Matildes gadsimts* saņēmis Egona Līva prēmiju „Krusta ļaudis”.

Skat. arī „Dvīņu brāļi Streiči” 2025. g. pavasara numurā (JG320). Fotografijā Ēriks un Jānis Streiči.

Maija Migla-Streiča

VECOMĀTI GOVS SABADIJA

Atmiņu stāsts.

Ēriks skatījās platām acīm, lai vēlākajos dzīves gados šo skatu kā filmas kadru, atmiņā iemūžinātu, draugiem pārstāstītu vēl un vēlreiz...

Viņi ar brāli sēdēja vilcienā. Priekšā nostājušās divas dusmīga paskata biļešu kontrolieres melnos formas tērpos ar uzšuvēm. Brālis Jānis, trulu skatienu vērdamies griestos, maļ un maļ rinķi:

– Vecomāti govs sabadija. Brālis brauc pie vecāsmātes. Es viņu pavadu...

Ērika pirmā doma bija par vecomāti. Kā Jānis zina, ka viņu govs sabadījusi? Kāpēc viņš pirmīt par to neko netika teicis? Un tad viņš saprata. Talants brālim bija jau gēnos ielikts... maza epizodīte, bet tik spilgta!

Tas notika pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados. Ērika brālis Jānis Streičs tikko bija uzsācis darba gaitas Rīgas Kinostudijā. Pie lielajām mākslas filmām “zaļajiem gurķiem” nebija ko domāt pat tuvumā tikt. Sākotnēji viņam kā režisora asistentam savas spējas bija jāpierāda kinohroniku jomā. Vienā no scenārijiem iegadījās patētisks stāsts par darba pirmrindniekiem Rēzeknē. Filmēšanas grupa, kurā iekļauts arī Jānis Streičs, turp devās jau iepriekšējā vakarā. Jānis, kārtojot nez kādus dokumentus, bija aizkavējies Rīgā, lai nākamajā dienā ar vilcienu pievienotos pārējiem. Bet te no jūras gaitām Vladivostokā kur bijis, kur ne, uzradās brālis Ēriks!

Brāļi nebija ilgi tikušies, stāstāmā sakrājijs bezgala daudz, bet prieku aptumšoja doma, ka tūliņ atkal jāšķiras. Ēriks, triekdam savus dzirkstošos piedzīvojumu stāstus citu pēc cita, devās pavadīt Jāni vismaz līdz vilcienam. Abi jau bija nonākuši pie vagona durvīm, kad notikums ar Ērika drauga Paulīša neveiksmīgo precēšanos ar Vladivostokas meiču, bija vēl tikai pusē. Jānim ļoti gribējās to noklausīties līdz galam, un viņš ierosināja:

– Brāl, brauc taču līdzī uz Rēzekni! Naktsmājas būs, man esot ierādīta istaba celtnieku kopmītnēs, gan jau kāds lieks matracis arī viņiem atradīsies. Pa ceļam visu izrunāsim. Varēsi kādas dienas ar mums kopā padzīvot. Tev patiks. Ko tu te Rīgā darīsi?

Ērikam pēc isām pārdomām piekrita.

– Labi, braukšu. Pase un nauda ir kabatā, bikses kājās, ko man vēl vajag?

– Jā, bet tev nav biļetes, – Jānis, atcerējies, žēli noteica. – Vairs nevari paspēt nopirkt, vilciens pēc piecām minūtēm atiet. Es jau vakar iegādājos...

– Ja es līdz Vladivostokai aizbraucu bez biļetes, vai tad nu līdz Rēzeknei neaizbraukšu, – Ēriks pasmējās.

– Tā nevar. Ko darīsi, ja būs kontrole?

– Samaksāšu sodu smiedamies, naudas pietiks, – Ēriks lielīgi noteica.

Tikmēr vilciena pavadonis jau steidzināja: – Vai nu iekšā, vai ārā, tūlīt durvis vērsies ciet!

Brāļi ielēca vilcienā, nosēdās gala sēdekļi, kur neviena nebija, un, vilcienam nežēlīgi klabot, devās ceļā. Aiz loga sākotnēji nekāda pievilcīga ainava nebija – noplukušas mājas, rūpnīcu un noliktavu ēkas... Jūrnieks turpināja iesākto stāstu, un jau bija ticis līdz tai vietai, kur meiča gaida bērnu, vecāki viņu izdzen no mājām, un Ērikam jāiet palīgā visus salabināt un Pauli apprecināt. Bet tad nākamajā stacijā vilciens apstājās un iekāpa divas melnos dzelzceļnieku formas tērpos ģērbtas biļešu kontrolieres. Sāka kontroli no vagona otra gala, daudz braucēju nebija. Viss gāja raiti, līdz nonāca pie kādas kundzes, kurai klēpī sēdēja liels, melns runcis.

– Vai dzīvniekam ir biļete? – Dūšīgākā kontroliere, kratīdama galvu ar dzintara auskarīņiem, bargi uzjautāja. Runcis, it kā saprazdams, ka „brauc par zaķi”, nemierīgi sarosījās.

– Nekur nav teikts, ka kaķiem vajadzīgas biļetes, – atteica ne mazāk dūšīgā runča saimniece, noglaudīdama savu lolojumu.

– Kaķiem nē, bet dzīvniekiem jā. Un runcis ir dzīvnieks, tāpat kā suns, – labi nostādītā skolotājas tonī noskaldīja otra kontroliere, kas pati bija tieva, bet ar resnu balsi.

– Ūja! No kura laika mans runcis palicis par suni? Reksis ir mājās pie būdas, jūs man te nejaucat galvu! – Pasažiere pretojās, ciešāk piespiezdama savu mīluli pie kuplajām krūtīm, kas bija ietēptas brūnā, adītā jakā.

– Būs jāmaksā sods! – dzintara auskarīņi kratījās kopā ar kontrolieres apaļajiem vaigiem. – Gatavojiet naudu, mēs pie jums vēl atgriezīsimies, – viņa noteica un devā nopakaļ otrai, kura steidzināja, jo vēl bija jāapstaigā viss vilciens, nevarēja pie viena runča apstāties.

Tikmēr Ēriks jau meklēja naudu, jo juta, ka bez soda neiztik, bet Jānis viņu apstādināja, iespiezdams rokā savu biļeti.

– Sēdi rāms. Skaties un mācies, – viņš teica, ieņemdamas neitrālu pozu un vienaldzīgi blenzdamas ārā pa logu.

– Biļetītes! – Tievākā kontroliere, uzmetusi skatu abiem brāļiem, uzsauca.

Ēriks pasniedza Jāņa biļeti – taisnstūrainu, brūnu kartona gabaliņu ar uzrakstu „Biļete” un ciparu rindu zem tā. Kontroliere ar knaiblītēm izknieba tai caurumiņu. Kur palika izkniebtais aplītis, Ēriks tā arī nesaprata. Laikam jau pilns vagona bija ar šādiem aplīšiem...

Viņš nespēja aplīšu domu izdomāt līdz galam, kad abas dzelzceļnieces piestāja pie Jāņa, kurš pat negrasījās viņām rādīt biļeti, bet truli blenza uz vagona griestiem.

– Jūsu biļeti, pilsoni, – tagad abas noaurējās vienbalsīgi, laikam jau garos darba gados bija ietrenējušās sajūst bezbiļetniekus. Jānis, nenovērsdam skatu no griestiem, monotoni sāka skaitīt:

– Vecomāti govs sabadīja. Brālis brauc pie vecāsmātes. Es viņu pavadu.

– Slikti, ka sabadīja. Bet kur jūsu biļete? – neatlaidās slaidākā un, šķiet, arī jaunākā kontroliere, savus gludi pieglaustos matu nervozi cenzdamās pieglaust zem cepures vēl gludāk.

– Vecomāti govs sabadīja. Brālis brauc pie vecāsmātes. Es viņu pavadu, – Jānis tikpat monotoni sāka visu no sākuma.

– Bet kur biļete? – nu iejaucās arī otra.

– Kam man biļete? Es pavadu brāli! Vecomāti govs sabadīja. Brālis brauc pie vecāsmātes. Es viņu pavadīšu un braukšu atpakaļ! – Jānis nenovērsa skatu no vagona griestiem. Abas kontrolieres nevilšus arī palūkojās uz augšu, it kā cerēdamas tur ieraudzīt neesošo biļeti.

– Bet biļeti taču vajadzēja paņemt! – Dzin-tariņi gar vaigiem, kas kļuva aizvien sarkanāki, dzelzceļniecei sāka vēl stiprāk drebēt. Ēriks skatījās un atcerējās kādas Vladivostokas meitenes sarkanos kristāliņus mazajās austiņās...

Topošais režisors beidzot paskatījās uz abām kontrolierēm, bet bija jūtams, ka viņš tās neredz. Viņa acis bija bezgalīgas sāpes par vecomāti...

– Bet es taču braukšu atpakaļ, kam man biļete? Vecomāti govs sabadīja. Brālis brauc pie vecāsmātes, es tikai viņu pavadu!

Abas kontrolieres saskatījās, nezinādamas, kā šādā gadījumā rīkoties. Tas nevienā ins-

trukcijā nebija lasīts. Tuvāk sēdošie pasažieri klusi ķiķināja.

Ērikam apnika šī muļķošanās, un viņš sāka pogāt vaļā rūtaino pavasara mētelīti, lai tiktu pie naudas, kas bija iepogāta iekšējā kabatā.

– Brāl, rimsties! – viņu apturēja topošā izcilā latviešu kinorežisora sauciens. – Te nedrīkst čurāt! Tantes rāsies! ...

Nu jau aizmugurē sēdošie braucēji vairs nevarēja novaldīties un smējās skaļā balsī. Divi raupjos darba kombinezonos tērpti vīri, kas atgādināja mežstrādniekus, smeļoties gandrīz nokrita no sēdekļa.

– Ejam! Nav jēgas! Tie ir no Strenčiem! (Tur toreiz atradās psihoneiroloģiskā slimnīca). – Un abas kontrolieres, nikni atrāvušas durvis, kas atšķīra vagonus, izsoļoja ārā.

– Kā viņas mūs pazina? – jautāja Ēriks.

– Kāpēc tu domā, ka pazina? – brīnījās Jānis.

– Nu viņas taču teica, ka mēs esot no Streičiem! – Ēriks bija pārklaušījis (Strenči un Streiči), par ko arī abiem brāļiem uznāca liele smieklis.

No vagona otrā gala vispārējai jautrībai pievienojās vēl viena bezbiļetnieka skaļais: – Ņau!

Jānis Sanders. *Vakara zāle. (Evening Grasses). e/a*

Skat. Lindas Treijas rakstu 81. lpp.

Jānis Zālītis

PAR PUTLOSU, ZĒDELGEMU UN VALDAS MOORAS „ZILO LAKATIŅU”

Šis Latvijā mazzināmais literāts, vēlāk trimdā – arī aktīvs teātra darbinieks, dziesminieks, vairāku vērtīgu atmiņstāstu autors, dziļāku interesi raisīja, gatavojot apceri jaunam Valdas Mooras (1902-2001) dzejas izdevumam. Runa ir par Robertu Zuļģi (1921-2004), bijušo Latviešu leģiona karavīru, Putlosas un Zēdelgemas nometņu ieslodzīto, kura vienīgais, gūstā tapušais dzejoļu krājums *Aizmirstās pērles* (1946), gan uzrādīts B. Jēgera sagatavotajā *Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfijā* (kā publicētājus minot piecpadsmit ar iniciāļiem parakstītus „manuskripta atradējus”), bet šodien nevienā no Latvijas bibliotēkām grāmatu sarakstā nav reģistrēts. Interesi vēl pastiprināja kopš aprīļa Latvijas Kara muzejā skatāmā izstāde *Izdzīvošanas māksla. Zēdelgema*, tāpat portāla <Latviesi.com> ziņas par Beļģijā mītošajiem tautiešiem, kuri pēta savu radnieku gaitas kara gūstekņu nometnē. Atcerēsimies arī pavisam neseno pagātni ar Zēdelgemas pašvaldības padošanos politiskā spiediena priekšā un lēmumu par Kristapa Gulbja veidotā, 2018. gadā uzstādītā pieminekļa „Latvijas stāvstrops brīvībai” pārvietošanu.

Bet sāksim ar Valdu Mooru, ar viņas dzejoļa „Zilais lakatiņš” vārdiem tapušo vispirms Viktora Sama (1919-1991) tango romanci, tad – par leģionāru neoficiālo himnu dēvēto, ik latvietim vairākās paaudzēs pazīstamo Eduarda Rozenštrauha (1918-1992) komponēto lēno valsī. No Konservatorijas sola vācu armijā iesauktais Viktors Sams, saņēmis uzdevumu noorganizēt un vadīt Frontes teātra vīru vokālo kvartetu, par piemērotu muzikālo materiālu gādājot, lūdzis skolotājai, dzejoļu krājuma *Svešam draugam* (1930) autorei Valdai Moorai atbilstošus dziesmas vārdus. Jau sirmmais komponists redzams fotomākslinieka un fotovēsturnieka Pētera Korsaka (1937-2024) videofilmā *Jel balsi pace-*

liet, kas dzīvi palikuši (1990), bet pati Valda Moora trimdā atminējusies laiku, kad „Zilo lakatiņu” „Rīgas radiofona karavīru pusstundās, frontes apciemojumos un citur izpildīja Viktora Sama kvartets.” (*Latvija Amerikā*, 1967, 27. maijā)

Viktora Sama vienaudzis Eduards Rozenštrauhs 1943. gada vasarā nesen apņemtajai sievai Elvirai veltītajā dziesmā ar dzejnieces atļauju piešķīris jaunu skanējumu, turklāt atmetot pēdējo pantu, kurš īsti neiederoties valša ritmā:

Nu dziļa nakts.
Kas pelnos vairs dzirkstelī šķīls?
Sirdī – kā maldi –
Plīvo vēl saldi
Atmiņu lakatiņš zils.

Nereti tieši šis – jau formas ziņā mazliet citādi veidotais pants – ticis uzskatīts par „karavīru piedziedātu” un Valdas Mooras labvēlīgi pieņemtu: sak, ko lai dara, tā iegājies... 1984. gadā (*Londonas Avīze*, 1984, 2. martā) Roberts Zuļģis publicē rakstu „Kam īsti pieder Zilais lakatiņš?”, tā nobeigumā rezumējot: „Visus šos gadus esmu dzirdējis minam daudzus vārdus, kam piedēvēts ‘Zilā lakatiņa’ komponista gods. Par tekstu visi esam vienisprātis, ka divu pirmo pantu autore ir Valda Moora, bet trešo ‘piedzejojis’ šo rindiņu autors.”

Valdas Mooras otrajā, Helmara Rudziša „Grāmatu Drauga” apgādā Bruklinā publicētajā krājumā *Apburtais laiks* (1980) dzejolim „Zilais lakatiņš” ir divi četrriņdu un divi piec-riņdu panti, Rozenštrauha priekšnesumā tradicionāli skan trīs un piedziedājums: „Atmiņā lakatiņš zilais, / Mati kā saulstaru riets...”. Bet kurš tādā gadījumā ir trešais, respektīvi, „piedzejotais”, pants, ja rēķinām pēc Roberta Zuļģa vēstītā? Acimredzot viņš ārpus kopskaita atstājis „Zilā lakatiņa” piedziedājumu, savukārt Valda Moora, dzejoļa publikācijai liekot datējumu „1942”, atjaunojusi dziesmas vārdu sākotnējo variantu – ar Rozenštrauha atņemto pantu, bet bez „piedzejotā”. Un Robertam Zuļģim „paliek” četrriņde, kura tik brīvi un dabiski iekļaujas Rozenštrauha komponētajā dziesmā:

Tā pagāja vasara zaiga
Un novīta pļavas un sils.
Vairs nenāca meitene maiga,
Kam galvā bij lakatiņš zils.

Roberts Zuļģis vēl dara zināmu, ka 1943. gada sākumā frontes laikraksta *Daugavas Vanagi* redakcijā viņš iepazīsies ar Eduardu Rozenštrauhu un tagad sliecas domāt, ka tobrīd vēl mazpazīstamais komponists tā arī nav izkļuvis no soda bataljona elles. Rozenštrauhs esot rakstījis mūziku Zuļģa dzejolim „Brūnacītei” (*Daugavas Vanagi*, 1943, 15. oktobrī), dziesma tikusi atskaņota radio. (Nejaukt ar dziesmu „Brūnacīte”, kam vārdus savā stāstā „Benedikta ermoņikas” devis Jānis Klīdzējs, bet mūziku Tālis Matīss!)

1944. gada 21. jūlijā *Daugavas Vanagos* publicēta „Dziesma meitenei dzimtenē” (citi viet presē ar nosaukumu „Stāsti, nakts...” u.c., vairāk pazīstama ar tās pirmo rindu:

Kad pār austrumiem nakts krēslot sāk,
Mīļā meitene man prātā nāk:
Dziļi krūtīs liesmo sapnis kvēls,
Acu priekšā zaigo mīļās meičas tēls.

Teic, ak, nakts, vai mana meitene
Uzticīgi gaida dzimtenē,
Vai varbūt jau citam mīļi smaida tā
Un ir aizmirsusi, ko man solīja.

Vai tā par savu zēnu nedomā,
Kuram skūpstus deva Gaujmalā, –
Nakts, jel stāsti visu, neslēp it neko,
Stāsti man par meiču, meiču mīļoto.

Dzejolis lasāms laikraksta rubrikā „Ko frontē dzied”, publikācijai pievienota redakcijas piezīme: „Šī dziesma, kuras teksta autors ir kar[eivis] R. Zuļģis, bet mūziku devis dižkar[eivis] A. Melbārdis, bieži dzirdama kādas leģiona divīzijas bunkuros. Taču vairākkārt nācies dzirdēt, ka, nezinādami visu tekstu, puīši daļu piecerējuši klāt pēc savas patikas. Tādēļ arī radušās vairākas variācijas. Lai visi iepazītu pareizo tekstu, sniedzam dziesmas oriģinālu”.

Dažus vārdus gribas pievienot arī par šeit minēto komponistu Albertu Melbārdi (1922-1961), jo vairāk tādēļ, ka Alfrēda Vintera (1908-1976) Zviedrijā izdotajā *Melvaton* skaņuplatē, ko iedziedājuši *Divi Vinteri* ar Arvidu Sundina (1914-1999) orķestri, viņš kļūdaini norādīts kā „Zilā lakatiņa” melodijas autors. No Konservatorijas, kur apgūst trombona spēli, 1943. gada maijā Alberts Melbārdis nonācis Frontes teātra ansambli, kura repertuāram sniedzis vismaz astoņas dziesmas (jau atzīmēto „Dziesma meitenei dzim-

tenē”, „Latviešu leģionāru dziesma”, „Latvju vīriem” u.c.), vairākas no tām skanējušas radio un izdotas platēs. Vārdu un mūzikas sacerētājs ziņģei, kuras piedziedājumu daudz, iespējams, atceras vēl šodien, „– Kāda ruņa, Mārtiņ!” . Vadijies arī divīzijas kori. Kara beigās atstājis Latviju, taču kritis krievu gūstā pie Dancigas. 1946. gadā atsācis studijas Konservatorijā, strādājis ar vairākiem koriem un vokālajiem ansambļiem. Miris pēkšņi, diriģējot kori.

Ap 1944./1945. gada miju rakstnieks Alfreds Dzijums (1907-1976) aicinājis Robertu Zuļģi līdzdarboties pulka žurnālā *Kurzeme*, bet sarkanarmijas straujais trieciens notikumu gaitu pavērs citādi: Roberts Zuļģis nonāk internēto karavīru nometnē Putlosā (Šļēsviģā Holšteinā). Salīdzinot ar turpmāko, tas vēl tikai tāds „pusgūsts”, bijušie karavīri, ja vēlas, var nodoties arī radošām izpausmēm, teātrim, citām aktivitātēm. Žurnālists un redaktors Alberts Raidonis (1914-2011), kurš vairākkārt rakstījis par latviešu preses izdevumiem gūstekņu nometnēs, stāsta: „Labā atmiņā palicis dzejnieks un aktieris Roberts Zuļģis. Ar dzejošanu vairāk nodarbojās Putlosā. [...] Pēc ilgjiem gadiem uzzināju, ka viņš vēl ir dzīvs un vesels, dzīvo Lielbritānijas karaļvalstī (*Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1997, 12. janvārī)

1945. gada septembrī no Putlosas un citām nometnēm uz Zēdelgemu Beļģijā, Flandrijas provincē, tiek pārvietoti gandrīz 12 tūkstoši latviešu karavīru. Egīls Kalme (1909-1983), rakstnieks un gleznotājs, bijušais Zēdelgema gūsteknis, izteicies: „Vārds Zēdelgema vairāk pieder mums, latviešiem, nekā beļģiem. Pēdējiem tā ir tikai sādža, mums tas ir simbols!” Var, protams, sākumā uz to paskatīties arī ar vieglu humoru, kā Roberts Zuļģis „Gūsta dziesmā”:

Kad bānīts galā piestāja,
Mūs rindā lika, skaitīja.
Cits prātoja: „Nu paiku dos!”
Dažs atkal: „Tūlīt uzpipos!”
Bet paikas vietā – ak tu posts! –
Mums vērās dzeloņdrāšu sprosts.

Neskatoties uz skarbjaiem apstākļiem, nometnē darbojies koris, varietē un teātris, tapušas gleznas un amatniecības darinājumi. 1945. gada nogalē izveidojusies iniciatīvas

grupa, kas nāk klajā ar ideju dibināt latviešu karavīru aprūpes organizāciju „Daugavas Vanagi”, kas vēlāk kļūst par vienu no lielākajām trimdas latviešu organizācijām, apvienojot ap desmit tūkstošiem biedru.

Roberta Zuļģa intereses lielākoties saistītas ar žurnālu *Nameja Gredzens* un varietē kopu *Runcis sprostā*. Te arī strādāts pie dzejoļu krājuma, par kura likteni rakstnieks Jānis Sudrabiņš (1912-1999), kam pašam vairāki darbi palikuši manuskriptā, apcerē „Spalvas bruņinieki aiz dzeloņžoga” (*Daugavas Vanagu Mēnešraksts*, 1966, 2. nr.) raksta: „Rai-bāko gaitu laikā piedzīvoja Zuļģa sakārtotais krājumiņš, ko viņš gribēja izdot rotatora tehnikā: tas matricē apgūla pie 1. divīzijas apgāda ‘Burtnieks’. Sākoties atbrīvošanai, pašam autoram varbūt vēl šodien to nezinot, gan nepilnīgs, manuskripts pavisam niecīgā eksemplāru skaitā ieraudzīja dienas gaismu ar nosaukumu ‘Aizmirstās pārles’ un iztirgots par cigaretēm pārējiem kanakiem.” Citviet (*Londonas Avīze*, 1967, 6. janvārī) minēts, ka „Aizmirstās pārles” „20 eksemplāros laiduši klajā pēdējie cēdelghēmieši”.

1947. gada decembrī Roberts Zuļģis ieceļojis Anglijā, piecus gadus strādājis ogļraktu-vēs. Iesaistījies latviešu teātra darbībā, vadījis Līdsas „Daugavas Vanagu” dramatisko kopu, bijis tās režisors un aktieris. 1969. gadā pārcēlies uz Brandfordu, nodibinājis un vadījis ansambli „Jautrais desmitnieks”. Iestudējis Rūdolfā Blaumaņa *Skroderdienas Silmačos*, Mārtiņa Ziverta *Kurrpurru*, paša sacerēto trīscēlienu komēdiju *Sarežģīti radu raksti*. Regulāri publicējies presē, 1995. gadā laikraksta *Brīvā Latvija* vairākos numuros iespiestas viņa atmiņas „*Runcis*” aiz dzeļoņdrātīm.

Bet nobeigumam gribu likt Roberta Zuļģa Putlosas noietnē tapušo un laikraksta *Trimda* 1945. gada 25. augusta numurā lasāmo dzejoli „Iedegsim sirdis”:

Vienoti garā un ticībā svētā,
Stāvot par spraustajiem mērķiem kā klints!
Iedegsim sirdis to mūžīgo gaismu,
Gaismu, ko nes sevī latviešu ģints.

Laikmetu plūdos lai tumsa un vētras
Nevar šīs liesmas vairs apslēpt un dzēst;
Lai tās kā zvaigzne caur melnājo nakti
Mirdzot mūs spētu uz dzimteni vest.

Tā pagāja vasara zaiga

Un novīta pļavas un sils.

Vairs nenāca meitene maiga,

Kam galvā bij lakatīnš zils.

P.S. 2025. gada JG 321. numurā bija lasāms mans raksts „Edvīns Teivens – no Mežotnes Teiveniem”. To sagatavojot publicēšanai, diemžēl „nokritušas” visas avotu norādes. Par to lūdzu piedošanu pirmām kārtām novadpētniekam Edgaram Strazdiņam, no kuragrāmatas *Mežotnes zemes Lielupes krastos* (izd. Madris, 2023) biju patapinājis vairākus būtiskus faktus.

Jānis Zālītis (1951) – literatūrvēsturnieks, filoloģijas doktors, Rakstnieku savienības biedrs. Piedalījies Raiņa Kopotu rakstu akadēmiskā izdevuma un Imanta Ziedoņa Rakstu sagatavošanā. Sastādītājs, priekšvārda vai pēcvārda autors vairāk nekā piecdesmit grāmatām. Kopkrājumos un presē publicējis daudzus rakstus par latviešu un cittautu literatūras un kultūras vēstures jautājumiem. Monogrāfiju *Kam puķe zied...* (2021) un *Pasaule uz spārna jeb Grāmatu draugs Helmārs Rudzītis* (2025) autors.

Atis Rozentāls

AR SKATU UZ PASAULES DRAMATURĢIJU

Pārdomas pēc Latvijas amatierteātru iestudējumu skates „Gada izrāde 2025” fināla

Šajā pavasarī Latvijas amatierteātru skates „Gada izrāde 2025” fināls notika Jūrmalā un atnesa zināmu pārsteigumu – rekordmazu oriģināldramaturģijas iestudējumu skaitu starp desmit labākajām izrādēm, toties veseli trīs amatierteātri bija ķērušies pie amerikāņu autora Treisija Letsa (Tracy Letts) lugas *Augusts: Osedžas zeme* un darījuši to tik veiksmīgi, ka nokļuva finālā.

Lasītājam, kam ikdienā nesanāk sekot līdzī Latvijas amatierteātra kustībai, jāatgādina

dažas gluži tehniskas detaļas, kas palīdzēs saprast, cik liela ledus kalna galotne ir tās desmit izrādes, ko žūrija, kurā strādāja arī šī raksta autors, noskatījās.

Atlasi no daudzām

Pēc oficiāliem datiem Latvijā darbojas apmēram 420 amatierteātri. Zināmu daļu no tiem nekāda līmeņa žūrijas neredz, jo šie kolektīvi par mērķi izvirza spēlēšanu pašu priekam. Ja tomēr teātra kopa vēlas pretendēt uz nelielu, taču garantētu valsts finansējumu, tai periodiski ir jāpiedalās skatēs un jāsasniedz tajās zināmus rezultātus, kas liecina par kvalitāti. Pēc novada skatēm nāk reģiona skates, kurās vērtšana notiek jau centralizēti, ar Latvijas Nacionālā kultūras centra (LNKC) izraudzītu žūriju, un tad no reģionu posma, kurā 2025. gada skatē bija 67 izrādes, desmit labākās atlasa finālam. Reģiona skatēs neiespējami ir nodrošināt vienu un to pašu trīs cilvēku sastāvu žūrijā, jo grafiks ir blīvs, tās ir vairākas nedēļas nogales pēc kārtas un dažreiz strādā pat divas žūrijas paralēli vienā dienā. Tādējādi žūrijas saliktie punkti un pirmajam desmitam izvirzītās izrādes vienmēr

Augusts: Osedžas zeme, Liepājas amatierteātris „Projekts”

būs lai arī klusu, bet neizbēgamu diskusiju objekts. Arī šoreiz finālam atlasīja desmit izrādes ar vērtējumu no 45 līdz 50 punktiem, bet tūlīt zem svītras palika veselas deviņas izrādes ar 44 punktiem un vēl četras ar 43. No diasporas, kas konkursā drīkst piedalīties ar izrāžu video ierakstiem, vislabāk veicās Sanfrancisko Jaunajam teātrim ar Žana Anuija lugas *Orķestris* iestudējumu Jūrmalas teātra režisora Imanta Jaunzema vadībā.

Runājot par repertuāra izvēli, skatoties tikai pirmo desmitnieku, var rasties aplams priekšstats, ka labākie Latvijas amatiereteātri latviešu oriģināldramaturģiju vairs neiestudē nemaz. Tā tas nav – starp tiem, kam pietrūka pavisam maz, lai tiktu finālā, ir gan Saldus novada Druvas amatiereteātris ar Mārtaņa Zīverta *Minhauzena precībām*, gan Cesvaines Tautas teātris ar Ādolfa Alunāna *Draudzes bazāru*, savukārt Liepājas Neatkarīgajam teātrim ir sarūpēta izrādes Karostas cietuma spoks tieši Liepājas Karostas cietuma teritorijā, tās literāro materiālu veidojusi Inese Ķestere. Latvijā aktīvi darbojas arī Dramaturgu asociācija, kuras biedru iestudējumi arī parādās amatiereteātru skatēs, ir tikuši rīkoti lugu konkursi, kas uz īsu brīdi tiešām ir dažiem kolektīviem palīdzējuši – joprojām vēl nav pilnībā beidzies Ineses Tālmanes lugas *Cerību ēnā* popularitātes vilnis, jo tā patiešām ir laba luga, tajā darbības vairākas sievietes, un tā atsaucas uz Rūdolfa Blaumaņa *Nāves ēnā*, notikumus rādot no mājās paliņēju skatpunkta.

Un tomēr, runājot ar režisoriem, vienmēr nākas nonākt pie atziņas, ka atrast lugu, ko iestudēt, nav viegli, jo jārēķinās ar konkrētu aktieru – amatieru sastāvu, lai iespējami daudzi tiktu nodarbināti un lomas atbilstu aktieru vecumam un dotumiem. Un tieši tāpēc pārsteidzoša ir veselu trīs kolektīvu apņēmība iestudēt *Osedžas zemi*, ko iepriekš nekad amatieri nebija izvēlējušies. Liels ansamblis, diezgan daudz vīriešu, kas daudzos amatiereteātros ir problēma, dažādas paauzdes – un tomēr visas trīs Letsa lugas interpretācijas tika līdz finālam un tajā arī patiesi labi izskatījās. Liepājas amatiereteātris „Projekts” ar Letsa lugas iestudējumu Leldes Kaupužas režijā galu galā tika atzīts par labāko.

Attiecību drāma

Latviešu dramaturģijā ir savi dzimtu stāsti, piemēram, padomju laikā sarakstītā un gana populārā Harija Gulbja luga *Cīrulīši*, kurā bērni sapulcējas pie mātes, jo viņa grasās atstāt lauku mājas. Pasaules dramaturģijā arī netrūkst sižetu, kur tāda vai citāda iemesla – kāzu, bērnu, skolas salidojumu utt. - dēļ savācas cilvēki, kas ikdienā nav ciešā kontaktā, un tad risina savstarpējo attiecību mezglus. No šāda viedokļa *Osedžas zeme* ir izdevīga, jo tajā samezģlojumu netrūkst, taču tie jāprot parādīt uz skatuves, un jāteic, ka visiem trim teātriem tas bija izdevies. Režisora Oskara Bērziņa iestudējums Līvānos izcēlās ar stilizāciju kostīmos – no bērnu mīlasta ainas līdz izrādes beigām ģimenes sievietes bija rotājušās ar masīvām kreļļu virtenēm, kas izcēlās uz melnajiem kostīmiem, tāpat interesanti bija risināta telpa ar stiklotām istabām un gaismas partitūru. Šī iestudējuma mātei Birutas Krūmiņas atveidojumā bija salīdzinoši mīkstināta zāļu iedarbība uz viņas uzvedību, izceļot skarbā rakstura veidošanos no jaunības pārdzīvojumiem un vēlākās laulības, ne tik daudz narkotikām. Lai arī ansamblī dažā aktrise varbūt ir vecāka par savu lugas varoni, tomēr kopumā aktieru ansamblis pārlicināja.

Un tad ar pusstundas starpbrīdi – Liepājas teātra versija par šo pašu lugu. Lelde Kaupuža ar Liepājas amatieriem ļoti rūpīgi sastrādājusi psiholoģiskās nianšes, kas ļāva skatīties tikko redzēto lugu vēlreiz kā no jauna. Šīs versijas centrā – pavisam cita māte – šķietami maza, trausla (bet tikai fiziski) un diemžēl ļoti zāļu ietekmēta, kā to interpretēja Ivetta Ļesina. Režisore apjomīgo ainu pie galda risina nevis frontāli pret skatītāju, kā to darīja pārējie divi teātri, bet, iegriežot galdu pa diagonāli, radot atšķirīgu skatpunktu. Nākamajā dienā redzējam arī Ādolfa Alunāna Jelgavas teātra *Osedžas zemi* Sanda Kalniņa režijā un trešo Violetu – šoreiz Lolitas Muižnieces izpildījumā, kas attiecībā gan pret varoni, gan viņas ģimenes locekļiem bija nežēlīgākais. Arī jelgavniekiem ir pārlicināošs izrādes ansamblis, kas prasmīgi atklāj ģimenes noslēpumus un savstarpējos aizvainojumus.

Visplašākajā spektrā

Amatierteātru skates finālā Jelgavas teātris piedalījās arī ar franču rakstnieka Žeralds Sibleirasa drāmas *Papelēs šalko vējš* iestudējumu Aijas Treijas režijā. Trīs kara veterānu sarunas pie milzīgas suņa skulptūras (spilgts mākslinieka Ivara Pirvica veikums) atklāj kara izraisītās traumas un ilgas pēc kaut kā nesasniedzama – jo ir taču skaidrs, ka viņi ārpus dziednīcas teritorijas tālu nekur neaizies. Jelgavas aktieri Roberts Avots (Gada aktiera tituls skatē), Ansis Griķis un Jānis Dūrējs smalkjūtīgi atklāja savu varoņu emocionālo pasauli, ko, tāpat kā veselību, neatgriezieski iedragājis karš.

Smalkos pustoņos aizritēja arī Jūrmalas teātra izrāde Mīlestības vēstules, kurā epistulārā formā atklātas vīrieša un sievietes attiecības mūža garumā. Imanta Jaunzema iestudējums pārlicināja tieši ar savu smalkjūtību un emocionālo niansētību. Kameržanrā strādā arī Salaspils teātris, no kura divām ļoti kvalitatīvajām izrādēm finālā nokļuva režisores Edītes Neimanis veidotā *Atmiņu mirkli krāsās* – aktrises Janas Kolbinas-Birznie-

ces monoizrāde par mākslinieci Frīdu Kalo. Salaspils teātris jau otro reizi iestudē izrādi par Frīdu Kalo, jo viņiem ir aktrise, kas šķiet dzimusi, lai šo lomu nospēlētu – gan vizuāli, gan mentāli.

Ventspils teātris režisora Kārļa Neimaņa vadībā ķēries pie Bertolta Brehta *Kuražas mātes un viņas bērniem*. Vērienīgā iecere līdz Jūrmalai gan nonāca mazliet „apcirtā” versijā bez dzīvā orķestra, un varbūt tāpēc, vai arī agrā rādīšanas laika dēļ izrāde neizskanēja tik precīzi, kā varētu vēlēties, vienlaikus gan jāatzīmē, ka arī ventspilniekiem jau gadu gadiem ir pamats lepoties ar varenu aktieru ansambli.

Energijas sprādzienu uz skatuves uznesa Valmieras novada Kauguru kultūras nama amatierteātris „Vīzija” Oskara Hofmaņa vadībā, kas parādīja serbu dramaturga Branislava Nušiča komēdiju *Ministrienes kundze*. Gandrīz pirms simts gadiem sarakstītā politiskā satīra iestudēta izkāpinātā groteskā, bet noturoties labas gaumes robežās, kas ir ļoti grūts uzdevums. Kauguru aktrise Odetta Ore lielā konkurencē ieguva skates Gada

Ministrienes kundze, galvenajā lomā Odetta Ore, Kauguru kultūras nama amatierteātris „Vīzija”

Atmiņu mirkļi krāsās, Salaspils teātris

aktrises titulu. Režisors bija atradis spilgtu mūsdienu zīmi tam cilvēku tipam, ko vēlējās attēlot uz skatuves – treniņtērpus, bet trakuļīgā Balkānu mūzika palīdzēja uzturēt temporitmu.

Komēdijas žanrā veiksmīgi darbojas arī Lielvārdes Tautas teātris, kurā režisore Sarmīte Mončaka atjautīgi iestudējusi Latvijas amatierteātros ļoti daudz uzvesto Marka Kamolēti lugu *Pidžama sešiem*. Režisore ir nodrošinājusi galveno, ko šādās izrādēs vajag – temporitmu un spēlēšanu ansambli, nevienam aktierim nevelkot „deķīti” uz savu pusi. Tādā veidā var panākt patiešām smieklīgu situāciju komēdijas iestudējumam.

Un visbeidzot – kas tad bija šīs skates vienīgais oriģināldarbs? Ķekavas jaunajā Miltu teātri strādājošā režisore Līga Milta ar dažādu paaudžu dalībniekiem izveidojusi autobiogrāfisku stāstu kolāžu Jūsu krātuvē sāk trūkt vietas. Izrāde sākas ar diezgan ilgu kartona kastu pārcilāšanu, katrā no tām ir kādas atmiņas, bet vietas trūkuma dēļ jāsāk vētīt, kuras ir atstājamas, kuras – sadedzināmas. Daļa stāstu skar aktieru bērnību, tie ir naivi, brīžiem pārsteidzoši savā pārdrošībā. Pakāpeniski stāstu nopietnības pakāpe pie-

aug, nonākot arī līdz tik sensitīvām tēmām kā tēva nāve un pat dzimuma maiņa. Lai arī formas ziņā izrādei piemīt zināms haotiskums, tā kā šāda žanra paraugs pilnīgi noteikti kopējo ainu kuplināja.

Latvijas amatierteātri turpina savu misiju – sniegt iespēju radoši izpausties tiem, kam tā nav pamatprofesija, bet sirds aicinājums, ne velti pēdējos gados amatierteātri stabili iekļaujas arī Dziesmu un deju svētku kustībā. Esmu drošs, ka nekur nepalikis arī interese par latviešu oriģināldramaturģiju, jo tāda, kā iepriekš norādīju, jau pastāv, vienkārši pērnā gada izrāžu kārtis salikās tā, kā salikās. Amatierteātri turpina rīkot arī festivālus, apmaiņties ar pieredzi, tā ka viss turpinās, neraugoties uz to, ka pašvaldību iespējas finansiāli atbalstīt ir atšķirīgas un reizēm nākas samest naudu pašiem, lai aizbrauktu kādās viesizrādēs. Un, kas ir ļoti svarīgi – šiem teātriem ir sava publika. Aizbrauciet uz tiem pašiem Līvāniem, Jelgavu vai Kauguriem – skatītāju netrūkst. Un tas ir ārkārtīgi svarīgi amatier-teātru kustības pastāvēšanai.

Atis Rozentāls ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors un *Jaunās Gaitas* redkolēģijas biedrs.

Kuražas māte un viņas bērni, Ventspils Tautas teātris

Jānis Sanders. *Gaisma un ēnas. Fragments. e/a*

Linda Treija

JĀNIS SANDERS. VISS SĀKAS AR DEBESĪM

Jaunanglijas piekrastes ikoniskie motīvi, sākot no akmeņainām Meinas klintīm, sāls purviem līdz saules pielietām, smilšainām pludmalēm, vēja un viļņu sadzītām kāpām un pļavām, no bākām, zvejnieku būdiņām un laivām līdz vasaras mājām un piekrastes ciematīņiem – tie ir galvenie temati mākslinieka Jāņa Sandera (Janis Sanders) daiļradē. Viņa glezniecība izceļas ar vienkāršu, bet iedarbīgu kompozīciju, spontanitāti un spēju skatītājam nodot ne tikai īpašos piekrastes skatus, bet arī notvertā mirkļa sajūtu.

Debesis.

Visi sākas ar debesīm. Tās māksliniekam nozīmē ļoti daudz. Jau agrā bērnībā, atlaides zālē, viņš varēja stundām ilgi vērot bezgalīgi zilās debesis, kurās skrien dažādu formu mākoņi. Vēl aizvien mākslinieku sajūsmīna agra rīta saullēkti virs okeāna un saulrietī, kad saule krīt Keipkodaš līcī. Debesis ir kā gaisma, dažas dienas tās var būt viegli violetas, citreiz miglaini pelēcīgas, dzidras akvamarīna vai spīgti zilas, rožainas, lillīgi tumsnējas kā pirms negaisa, vai saules pielietas persiku krāsā. Tās ir kā atslēga, kas nosaka visu gleznas atmosfēru, vizuāli un praktiski nodrošinot fonu citiem redzamajiem objektiem. Tas ir pamats, lai tālāk varētu uzburt vietas un mirkļa sajūtu. Parasti Jāņa gleznās debesis ir vienmērīgi noklātas un tikai reizēm debess jumā iekļūst pa kādam mākonim, negaisa padebešiem vai arī tikko manāmam gaismas atspulgam. Ainašs horizonts pāršķēļ debess un ūdens virsmu, un tajā tad tiek ielikti raksturīgie piekrastes objekti – sala ar kokiem un kādu māju, šķūnis, ieputināts smilšu kāpā, koka laiva un reizēm arī bāka okeāna krastā.

Gaisma.

Gaisma spēlē lielu lomu mākslinieka gleznās. Saules elpa uz māju sienām, kāpu malām, klintīm. Nāk prātā rietumkrasta Kalifornijas līča piekrastes vai Sanfrancisko figuratīvās skolas (Bay Area Figurative Movement) pārstāvja Ričarda Dībenkorna (Richard Diebenkorn) vai Raimonda Staprāna saulainās Klusā okeāna piekrastes ainavas. Savā ziņā līdzīgas, bet reizē ar tik atšķirīgu pieeju. Gaisma ir izteikti savādāka. Liekas, ka Jaunanglijas okeāna krasta ainavās vēsums ir izteiktāks, krāsu gamma jūtas cita un kompozīcija kārtojas atšķirīgi.

Gleznotājs Jānis Sanders par savu mērķi uzskata panākt ēterisko gaismas sajūtu ar krāsas un gaismēnas palīdzību.

Paletes nazis un krāsa.

Galvenais mākslinieka „ierocis” ir *špaktele* jeb paletes nazis. Ar to viņš veikli un ātri iekļāj laukumus. Gleznotājs izmanto paletes naža plakano daļu lielākiem krāsu klājumiem, ar sānu ievēl taisnas asas līnijas un ar galu ievēd detaļas. Mākslinieka gleznojums ir enerģisks, izteiksmīgs, kas tiek panākts, liekot krāsu ar paletes nazi plašiem

rokas vēzieniem, žestiem. Viņš cenšas minimāli izlīdzināt un sapludināt uzliktos krāsu triepienus, tā saglabājot gan kolorīta, gan tekstūras, gan triepiena vilciena pirmreizību, spontanitāti.

Krāsas kārtojas un mijiedarbojas uz audekla vai koka plāksnes. To saspēles process ir radošs un bieži pārsteidzošs, gandrīz kā fotogrāfijā, attīstot filmu. Mākslinieks atzīst, ka „spēle un mijiedarbība sākas nekavējoties, un krāsa mani vada tikpat daudz, cik es to vadu.”

J. Sanders meistarīgi savieno debess iekļūdma zilganos un lilligos laukumus ar dzeltenīgi zaļganajiem pļavu, tumšajiem koku vai gaišo māju toņiem.

Viņa gleznās vienmēr var saskatīt starp zilajiem, dzeltenīgi zaļajiem toņiem kādu pretkrāsas triepienu, kas ainavas atdzīvina. Tas var būt oranžs skurstenis vai sārts zieds pļavā, vai vienkārši neliels oranža triepiena atspulgs vēso toņu jūrā.

Mirklis.

Mākslinieks strādā ātri, lai notvertu mirkļa burvību. Jānis daudz glezno plenērā, kas ir jūtams viņa glezniecībā. Parasti tie ir mazāka izmēra darbi, bet pie lielākām gleznām viņš piestrādā darbnīcā, jo tās prasa citādu pieeju. Neatkarīgi no tā, vai glezna ir tapusi plenērā un tiecas pēc vietas kopējās noskaņas un atmosfēras, vai arī ir plašāks, nedaudz vairāk pētīts studijas darbs, kas cenšas nodot skatītājam mirkļa interpretāciju, skatītājs vienmēr atpazīst J. Sanderu īpašo gleznošanas stilu. Mākslinieks saka: „Es lielā mērā paļaujos uz intuīciju; tas ir viss, kas man ir. Es pievienoju tehniku un teoriju. Un tad sākas nopietnā spēle. Man it kā tas viss ir tik pazīstams, bet tomēr neparasti jauns. Katrs jauns žests ir unikāls pats par sevi, nekad nav bijis iepriekš, nekad nebūs pēc tam. Tukšā, baltā virsma mani gan aicina, gan izaicina.”

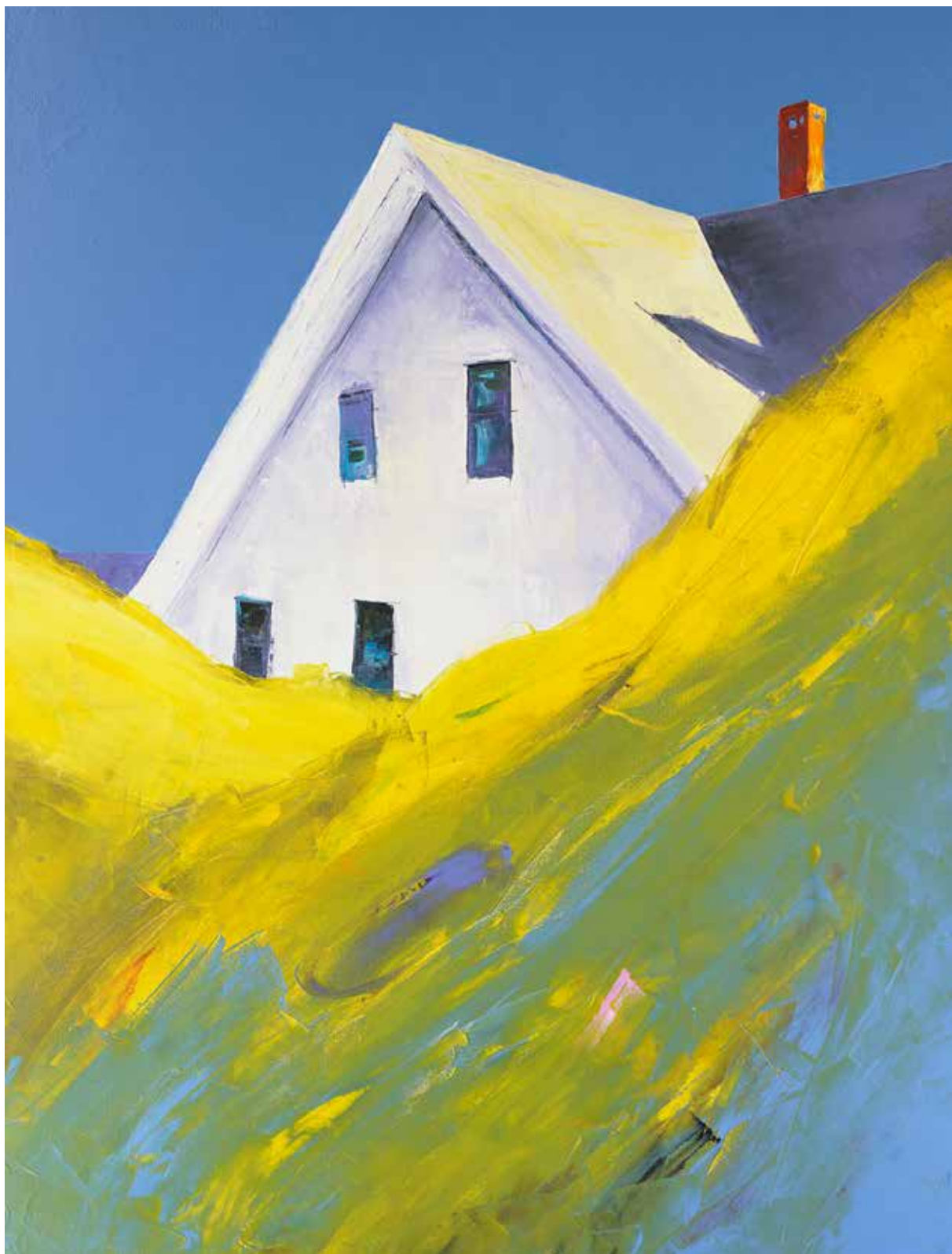
Nebaidīties no iespēju izmantošanas, lai izbaudītu dzīves momentus māksliniekam bijusi raksturīga jau no bērnības. Zēna gados Sirakūzās (Syracuse NY) viņš būvēja un izkrāsoja automašīnu modeļus, no koka atgriezumiem uzbūvēja nelielu, „ātri grimstošu” lai-

vu, kopā ar draugu filmēja videoierakstus, neatkarīgi no gadalaika spēlēja futbolu bez ķermeņa aizsargiem, bet ar ķiveri, minās ar velosipēdu dažreiz pat divas reizes dienā pa Sirakūzas pakalniem, lai izdzertu glāzi šokolādes piena kokteiļa. Ceļā uz glezniecību viņš paguva piedalīties vīriešu a cappella, operetē, muzikālajā teātrī un rokoperā gan kā dziedātājs, gan dejojājs. Jāņa īpašā peeja glezniecībai attīstījās, mācoties Masačūsetsas mākslas koledžā (Mass College of Art), kur viņš nesekoja kādam noteiktam, izstrādātam stilam, bet gan apzināti attīstīja savu gleznošanas izpausmes veidu.

Mākslinieks, esot okeāna piekrastē, jūtot sājo ūdens aromātu, vēja smaržu, saules elpu, sāls purva klusumu, kuru tikai reizēm pāršķeļ kāda putna balss, uzsūc šīs sajūtas sevī un piefiksē, lai to visu varētu ielikt savās gleznās.

Jāņa Sanderu glezniecība ir kā apliecinājums mākslinieka radošumam un spējai novērtēt dabas un dzīves skaistumu.

Gleznotāja, mākslas kritiķe, Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības (ALMA) vadītāja Linda Treija ir JG mākslas redaktore.

Jānis Sanders. *Māja jūras krastā*. e/a

ANTIŅA SPĒKS UN MAIGUMS

Valters Nollendorfs *Piezīmes. Dzejoļi 1976, Rūgtā maize. Dzejoļi 1975-1985*, Rīga, „Laika raksti”, 2026

Dzejnieki mēdz pārsteigt. Arī Valters Nollendorfs, kurš pēc skaistās debijas ar krājumu *Atspīdumi* pagājušā gada rudenī, tagad, 95. gadu jubilejas gaisotnē, publicējis otru dzejoļu krājumu. Tas ir divdaļīgs krājums, kura pirmajā daļā „Pieraksti un ieraksti”, „Murgi un redzējumi”, „Piezīmes pie filmām...” un „P.S.” apkopoti 1976. gada dzejoļi, bet otrā daļa „Rūgtā maize” aptver 1975.-1985. gadā rakstītos dzejoļus. Tie ir Valtera vīra pilnbrieda gadu dzejoļi, kas radušies trimdā, taču nav tikai ar kultūrvēsturisku vērtību, bet izteikti paplašina priekšstatu par Valtera tematisko un poētisko amplitūdu.

Abu daļu ievadvārdos dzejnieks raksturojis tos apstākļus, kādos dzejoļi tapuši. Latvijas lasītājiem šie raksturojumi ir lietderīgi – tiek dota atslēga, kā „ieiet” šīs dzejas tematikā, kā izprast šo pirms pusgadsimta brīvajā pasaulē tapušo dzeju. Ar pirmās daļas dzejoļiem viņš varējis trimdā spēcīnāt „(..) garīgu saiti ar zaudēto Latvijas zemi un tautu”, savukārt otrās daļas dzejoļi radušies dzīves diktāta ietekmē – pēc pamatdarba Viskonsinas Universitātē mācot latviešu bērnus 130 km attāļajā Vauvatosā, rakstot dzejoļus skolēnu runas korim, kā arī raksturojot trimdas situāciju ar arhetipisko mūsu kultūrā Antiņa tēlu un atsaucoties uz 70. gados Rietumu sabiedrībā aktualizēto holokausta tēmu.

Krājuma ekspozīciju ievada erotisku mīlas dzejoļu virkne – tajos atklājas dzejnieka jūtīgums, taču, kā pats autors uzsvēris, viņam ir divas mīlestības – pret sievieti un pret Latviju, tāpēc šo dzejoļu kopa principiāli finalizēta ar trīs dzejoļiem dzimtajai zemei. Ar erotiski intonēto mīlestības tēlojumu, tās lakonisko ekspresivitāti Valters ir tuvs B. Bičoles 70.-80. gadu lirikai. Jāpiebilst, ka tieši ar mīlas dzejoļi „Divas ābeles par ciešu dārzā kopā” Valters guvis pirmo ievēribu kā dzejnieks. Viņam par pārsteigumu šis 1959. gadā rakstītais dzejo-

lis pārpublicēts 60. gados izdotajā, Veronikas Strēlertes sastādītajā latviešu mīlas lirikas antoloģijā *Paradīzes meklētāji*. Arī tagad šo dzejoļi, tāpat kā vēl citus jaunajā krājumā publicētos, drīkstam uzskatīt par piederīgu pie vispaliekošākā, ko Valters radījis šajā tematikā. Pamatoti dzejnieks norādījis, ka sadaļā „Murgi un redzējumi” būtiska ir politikā satīra par trimdas paradoksiem. Lasot šo sadaļu, domāju, ka mūsdienu Latvijas tēlojumā arī derētu sabiedriski angažēta satīriskā dzeja kā pretstats tagadnes latviešu dzejas diezgan biežajam hermētiskumam un introspekcijai. „Murgu un redzējumu” sadaļā Valtera dzeja pārsteidza (un iepriecināja!) ar izvērsto tēlainību, publicistisko degsmi, polemiku kā jaunās paaudzes pārstāvim ar trimdas konservatīvajiem spēkiem, vispārinot – ar laikmeta notikumu aso izpratni. Tie raksturo to Valtera dzejas īpatnību, kas *Atspīdumos* palika tālākā plānā, bet viņa personības daudzveidības izpratnei ir simptomātiski. Būtiski pirmajā nodaļā ir arī šķietami vienkāršie dzejoļi sadaļā „Piezīmes pie filmām,

ko mans draugs atveda no Eiropas 1968. gadā" un kuru impulss ir profesora Paula Lazdas nelegāli atvestās 8 mm dolumentālās filmas par okupētās Latvijas nospiedošo, varmācīgo realitāti. Šie dzejoļi likumsakarīgi kontrastē ar tās Latvijas jūtīgi sirsniņo skatījumu, kas tik ļoti fascinēja 1996. gada Latvijas tēlojumā krājumā *Atspīdumi*. „Piezīmes pie filmām...” ir emocionāli spēcīgs un paties laimmeta dokuments, nežēlīgas patiesības atklāsme par okupācijas nebrīvo, bailpilno garīgo gaisotni.

Otro krājumu daļu „Rūgtā maize” ievada pārliecinoši ietekmīgais dzejolis „Rūgtā pelavu maize”, kas formā atdarina pasaulslaveno Paula Cēlana epitāfiju-lūgšanu „Nāves fūga”. Izcilu paraugu stilizēšana nereti ir emocionāli deklaratīva, nesasniedz pamatteksta spriedzes intensitāti. Valtera stilizācija ir personiski izspēta, emocionāli piepildīta, patiesa, konkrēta, sāpīga, tāpēc nerada iebildes. Teikšu pat pretēji – par šo dzejoli autors ir jācildina, jo panāk arī lasītāja emocionālu līdzpārdzīvojumu, būdams formā perfekti izstrādāts. Tikpat rūpīgi ir izstrādāts arī dzejolis „Kamīna meistara rudens”. Lasot šo un radniecīgus dzejoļus gribējās, lai tādu – izvērstu un smalki instrumentētu – dzejoļu autora devumā būtu bijis vairāk, jo arī tajos atklājas Valtera talanta cita, mazāk ievērota šķautne. Nozīmīga ir arī sadaļa „Antiņš”, kurā redzam gan patriotu, gan kādu ļoti būtisku Valtera personības īpatnību – pārliecinošu ideālisma nepieciešamības prasību. Tomēr par otrās daļas emocionāli aizkustinošāko kopu minēšu tikai piecus gadus dzīvojušās meitiņas Margas piemiņai veltīto ciklu „*Kindertotenlieder*”, traģisku reminiscenču un alūziju cauraustu vēstījumu par aprautu bērna dzīvi un vecāku sāpēm. Šie dzejoļi pieder pie visizcilākā, ko Valters devis mūsu literā.

Uzsvērsim arī otrās grāmatas daudzveidību – smalkjūtīgo, poētiski delikāto lakonismu, kas, manuprāt, ir Valtera dzejas alfa un omega. Tieši šis klusinātais, izjūtu atklāsmē precīzais tēlojums parāda Valtera organisko saikni ar latviešu dainu, taču arī ar K. Skalbes, varbūt arī ar J. Ziemeļnieka mentālo topogrāfiju – empīriskās dzīves un pārdzīvojumu situācija tiek nofiksēta emocionāli uzvertā ainā, kurai tiek dots šis ainas vispārinājums, dažkārt ar tendenci. Varam šādā

poētikā akcentēt dainu paralēlisma tradīciju, tādējādi akceptējot Valtera dzejas latviskumu, kāds tas mūsu dzejā funkcionēja līdz pat gadu tūkstoša mijai, bet tagad aizvirzīts (aizvirzījies?) mūsu dzejas perifērijā. Taču jaunajā krājumā pievilcīgi ir arī plašākie, izvērstākie dzejoļi, kas liecināja par Valtera poētiskā diapazona atvērtību citādākai stilistikai, par gandrīz vai liroepisku orientāciju.

Valtera jaunajā grāmatā mani visvairāk suģestēja tas cilvēciskais maigums, tā labestība un tas sirsniņgums, kas caurauž un apstaro visu viņa dzeju. Valters, būdams tradicionālists tematikā, ir moderns tradicionālists formas ziņā. Tas rotā viņa dzeju, padara to „siltu” un pretimnākošu lasītāja emocionālajai uztverei. Tas viss kopā rada valdzinājumu. Valtera dzejas intimitāte ir pārliecinoša, „ievelkoša” savā gaisotnē, kad dzejnieks atklāj savas dvēseles visskaistākās un patiesākās izjūtas. Jaunais krājums mani patiesi gandarīja kā sirdsgudra (!) dzejnieka skats gan savā dvēseles iekšpasaulē, tās priekos un arī sūrumā, dažbrīd pat traģiskumā, gan arī ārpusaulē, kad Valters raksta par sev organisko un tik patieso latvisko piederības sajūtu savai tautai, fiziski būdams šķirts no Tēvzemes. Taču ne garīgi šķirts. Jo piederība Tēvzemei dzīvo viņā pašā.

Viesturs Vecgrāvis

VIENS PAMATĪGS KUIĻA RŪCIENS

Evija Martukāne. *Četrdesmit burkas gurķu*.
Zvaigzne ABC. 2025.

Iesākumā jāuzsver, ka *Četrdesmit burkas gurķu* ir jauna latviešu oriģinālprozas grāmata. Tās nosaukumam dots titullstāsta virsraksts, es savukārt recenzijai aizņēmos šī stāsta galvenā tēla raksturojumu: „Virtuvē uguni iekurt viņai bija viens kuiļa rūciens” (9.lpp.). Evija Martukāne mūsdienu it bieži intelektuāli un gaudeni samežģītājā latviešu prozā iesviež vitālu, bagātu valodu un tēlus.

Autore ir gana spilgti atainojusi izvēlēto raksturu enerģiskumu, tiešumu, arī naivu sirdšķīstību savienojumā ar asprātīgu dzīves filozofiju, kas izriet izvēlētās vides ierāžām un morāles. Katra atsevišķā tēla un situācijas oriģinalitāti raksturo reti lietoti apvidvārdi un savstarpēja ironija. Dažu vārdu lietojums saprotams tikai kontekstā.

Tāpat titullstāstā Jadviga visus izrīko kuiļa rūciena ātrumā un stingrībā. Saime vēlas nogaršot sāļtos gurķus, bet – nekā - Jadviga neļauj līdz Ziemassvētkiem. Un tad „tie gurķi tak garšo pēc mēslu!” (10. lpp.) Jadviga atbild: „Va ta’?” Tātad gurķi ir izdevušies, ēdējiem nav pareizās garšas kārpiņas.

Titullstāstā jau iezīmējas visai grāmatai raksturīgais stils un vairākas kopīgas iezīmes. Galvenie tēli ir paraupji, monolīti, pakļauti jutekliskumam vai arī praktiskā prāta kontrolei. Varoņu valoda vaļīga, Latgales lauku vidē noklausīta. Autore labi papildina to kolorītu, ko esam iepazinuši Jāņa Streiča filmās.

Rakstnieces četrdesmit burkās iekonservēti 12 īsi/dadziski, un mazliet garāki stāsti ar novelisku piešprici kā sāli gurķiem – ilgai glabāšanai, kraukšķīgai baudīšanai un domāšanai, dažu ierastu situāciju pārskatīšanai.

Stāstus labprāt sadalītu vairākās daļās: vieni ir mūsdienās speciāli prozas lasījumiem radīti, tiem ir pienākums būt kodolīgiem, atbilst noteiktam zīmju skaitam un stāsta norunāšanai atvēlētajam laikam. „Četrdesmit burkas gurķu”, „Garnadzis”, „Sieva”,

„Satikšanās”. Tie ir izteikti dadziski – īsi, asprātīgi, gardus smieklus raisoši. Šai grupai pievienojas izvērstāki kariķējumi: „Birutiņas laime”, „Gurmāns”, „Nesasiename”, „Viriešu patversme”.

Kādreiz ļoti populārs bija žurnāls *Dadzis*, kurš publicēja nprus smejamstāstus par dzīvē noskatītām vai piedzīvotām situācijām. Tas izaudzināja vairākus latviešu literatūrā pazīstamus rakstniekus. Īpaši izcili ir Andreja Skaiļa ironiskie romāni *Cilvēks, kas izlīda no Daugavas*, *Septiņas bīstamas jaunavas*, *Čūsku didītājs un svētā*. Romāni aizrāva ar humora un satīras bagātību. Arī Skaiļa atmiņu stāsti *Toreiz blusas lēca augstāk un Mēnesstaru atspīdums uz lakstīgalas zobiem* neļāva grimt pesimismā. A. Skaiļa neparasti elegantais sarkasms un bagātā valoda ir jaušama Evijas stāstos. Viņu varētu dēvēt par sekmiģāko Skaiļa skolnieci, Skaiļa stila turpinātāju.

Viņā burkā labi ieslid trīs dūšīgākie gurķi, veidojot dramatisku fonu: stāsts „Paps” Latgales prozas lasījumos 2021. gadā ieguva II

vieta. Evija ir arī Velgas Kriles dzejas konkur-
sa (2022) uzvarētāja.

Tātad radošais devums jau ir gana augsti no-
vērtēts. Stāsta „Paps” pamatsizēts klasiski
tīrs un literatūrā pazīstams dažādās versijās.
Papa dramatiskais dzīvesstāsts pilns sāpju un
mīlestības, jo pēc sievas jaunos gados aizie-
šanas taisaulē viņš viens ir izaudzinājis četrus
bērnus. Nule pieaugušajiem, spēkpilnajiem
bērniem jāizlemj, ko darīt ar veco, nevarīgo
tēvu – vai atstāt vienu ar mājas gariņu dzim-
tas mājā, vai kādam ņemt pie sevis aizgādī-
bā; diemžēl „pie mums ne pie viena isti ne-
var.” (19. lpp.), vai arī – un visi vienojas par
diezgan mājīgu pansionātu, kur „Večuki tādi
kopti, paēduši, siltumā...” (18. lpp.)

Interesanta stila iezīme gan šajā stāstā gan
„Voloģa” un „Sieva skalu grozā” ir sakāpi-
nāta tēla psihosomatika, novietojot viņus at-
pazīstamā un tomēr no cita redzesleņķa vē-
rojamā situācijā. Stāsts „Sieva skalu grozā”
varētu likties sadzīviski autobiogrāfisks, jo
ļauj vairākām sievietēm paaudzēm identificē-
ties ar stāstītājas izjūtām. Tas ir par sievieti,
kurai laulības laikā bērnu nav un laikam ne-
būs. Viņa nespēj un arī baidās skaļi paust sir-
di plosošas jūtas, dzirdot bērnu balsis, viņa
pacietīgi turpina kopdzīvi ar vīru, kura rak-
sturs un attieksme pret sievu grauj perso-
nību. Labāk ir paklusēt, piekrist un izlikties
šķietami laimīgai, kad tas dodas komandē-
jumā. Stāstu noslēdz skumja padošanās: „Es
baidos, tāpēc palieku tepat – sava vīra ska-
lu grozā, kuru viņš pienākuma apziņas dzīts
katru dienu uzveļ plecos un sola nest tālāk.
Līdz kaut kas mūs šķirs”. (110. lpp.) Rakst-
niece vairākos stāstos apliecina prasmi pētīt
cilvēku iekšējo monologu.

E. Martukānes stāsts „Voloģa” ir rūgta hu-
mora caurausts stāsts par tikšanos slēgtā
darba komūnā, kur ļaudis labprātīgi ierodas
ārstēties no atkarībām. Komūnas iemītnie-
ki ne tikai strādā, bet arī cenšas ieraudzīt to
īsto, vienīgo otro pusīti, ar kuru varētu vei-
dot dzīvi ārpus atkarībām. Voloģas vēlme ir
ne tikai sava laika domāšanas liecība, bet arī
visa nelāgā mantojums, kas velkas kā aste no
„padomijas” laikiem. Un tikai tādi Voloģas
pēc neveiksmīgas luncināšanās spēj uzbrēkt:
„Pošla vienreiz nahuj, bļaģ!” (29. lpp.)

Humorīgais vēstījums stāstā „Birutiņas lai-
me” izturēts. Ironija mijas ar mājīgu satīru

par draudzeņu centību sarūpēt Birutiņai vī-
rišķi. Savukārt „Upesciema Līziņa” šķiet maz-
liet senīli saldsērīga. No smieklīgām situā-
cijām par potenciālajiem līgaviņiem, kuri
drūzmējas pie baznīcas, lai sagaidītu skai-
tumskaisto daiļumdaino Līziņu. Līgaviņas no-
lūkošanas aina brīžiem kļūst absurda. Te la-
sītājs tiek atrauts no stāsta, lai nonāktu fi-
lozofiskā pašrefleksijā par baznīcas lomu un
vieta mūsdienu pasaulē. Jā, baznīcas pie-
sauksana kā darbības vieta mūsdienu jauna-
jai paaudzei arī Latgalē man nešķiet aktuāla.
Tā lai paliek Klīdzēja romāna ekranizējumā
kā izsmelta tēma. Baznīcas varoņu dzīvē ir
mazliet par daudz. Tā dievbijāšana man šķiet
vecišķa, piederīga aizlaikiem, citiem gadsim-
tiem.

Kā atsvars ir Amora vietas izpildītāja kļūmī-
gais darbs stāstā „Nesasiemamie”. Nabaga
centīgajam Amoram nevedas savest kopā
Pačūliju un Ludiņu. Veiksmīgi, labas kvalitā-
tes ironiski veidots teksts, „sprādziens” no-
tiek varoņu iekšējā pasaulē, nevis ārējā plak-
nē. Amora vietas izpildītājam vien galīgi sa-
šļukušam jādodas pie Tēva galda, lai iemestu
„Pačulijas un Luda vārdus atpakaļ Bezcerīgo
trauka zelta bunduļos”. (68. lpp.) Šo stāstu
varētu salīdzināt ar Andra Zeibota mistifikā-
cijām, taču autorei vēl jācenšas mākslinieciski
pilnveidoties neatkarīgi no košajiem reklā-
mās lasītajiem vārdiem par spriganu, izteiks-
mīgu pieteikumu latviešu literatūrā. Pagai-
dām tas ir pieteikums.

Vienlaikus Evija Martukāne tiešos tekstos
modina latviešu literatūrā mazliet padziļā
miegā iegrimušo ironisko un pat sarkastisko
stāstu rakstīšanas modi. Jāpiekrīt rakstnieces
Janas Egles vērtējumam, ka „stāsti būs īsts
saldēdiens tiem, kas novērtē humoru, asprā-
tīgas vārdu spēles un smalku satīru. Vērīgs
lasītājs pamanīs arī stāstos eleganti iepītās
atsauces uz kultūras vēsturi, un noteikti jā-
piemin autores sirsnības pilnais skatījums uz
cilvēku attiecībām, kas lasot saviļņos ne vie-
nu sirdi vien.”

Eva Mārtuža

„PAR SEVI, PAR SAVU SIEVU VELTU UN PAR STAĻINU”

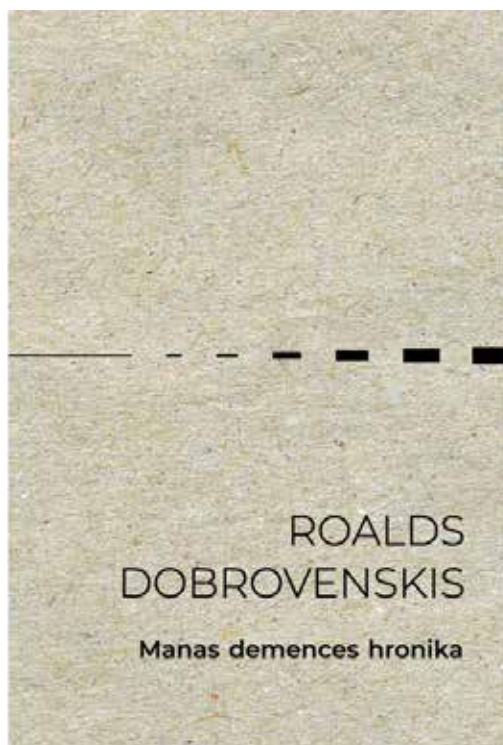
Roalds Dobrovenskis. *Manas demences hronika*. Zvaigzne ABC. 2026

Roalda Dobrovenska pārdomu, atmiņu un personīgo pārdzīvojumu atklātības grāmata demence ir viena no daudzstāvīgā pīrāga galvenajām sastāvdaļām. Otra pīrāga gardā sastāvdaļa ir stāsts par dzejnieces Veltas Kaltiņas klātbūtni mūža garumā un trešā – iesākumā visnotaļ mulsinošākā sastāvdaļa ir Staļina zemapziņā paslēptās slepkavnieciskās būtības analīze.

Uzskaitījums ir nepilnīgs. Precīzāk būtu uzsvērt, ka autors meistarīgi apvieno biogrāfiju, vēsturi un psiholoģiju, te lasītājs atradīs paralēles ar savu dzīvi: apslēptajiem tumšumiem, dzīvesprieku, mīlestību, mūža novakari un skaidrā prāta zaglīgo ārdītāju – demenci. Te būs rodama neizpušķota vēsture ļoti personiskā skatījumā, te uzpeldēs atrastās un nojaustās likumsakarības, kas pārtapušas literārajos darbos par talantiem un ģēnijiem.

Dobrovenska grāmatai nav piekarams konkrēts žanra apzīmējums. Varbūt psiholoģiskais romāns, vai tomēr autobiogrāfiskas atmiņas? Ne romāns, ne biogrāfija. Norāde, kam pievērst uzmanību rodama grāmatas anotācijā, kur uzsvērts, ka autors raksta „par sevi, par savu sievu Veltu un par Staļinu. Vēl tiešāk – par demenci, par sevi, par savu sievu Veltu, par vecumu un par Staļinu.” Mulsinoši un kairinoši. Sieva, vecums, demence un piepeši tautu bende? Kādā veidā Maskavas un visas tā laika valsts galvenā kora viens no koristiem Roalds Dobrovenskis saistīts ar Staļinu?

Grāmatas sižets nav lineārs, drīzāk fragmentārs, notiek spēle ar retrospekcijām; autora stāstījums visu laiku atgriežas pagātnē, lai parādītu notikumus pirms demence būs kļuvusi par galveno virzītājspēku. Jā, pēdējo gadu laikā demence ir ieguvusi literārā tēla godu gan latviešu rakstniecībā gan kino, gan analītiskajā un praktisko padomu vidē.

Rakstnieks tiešā valodā atklāj, cik stipra ir demence, kā demence pamanās ievilkta cilvēka ikdienas aizmirstības mūklājā. Pagātni gan demence skar vismazāk. Kā absurda teātrī demence izceļ no vēstures mūklāja bērniņu un sasienu ar šodienas, kura ir kļuvusi trausla un netverama; mērķis zibenīgi pazūd, lietas noslēpjas neatrodamā vietā, reizes trīs jānokāpj pagrabstāvā, lai beidzot paveiktu ikdienas sadzīvisko darbiņu. Pāri visam ir mīla mūža garumā – Velta, kuras dzeja iedvesmo, Velta, kura prot ieklausīties rakstnieka balsī, Velta, kura turas pie Roalda rokas, bet abi kopā kā nosirmojuši Romeo un Džuljeta – vienmēr tikko iemīlējušies. Skaists stāsts skaistā valodā – dabisks, dzirds, pārliecinošs. Taču arī to jau skar nelietīgā demence. Un tā nav tikai medicīniskais vai sociālais gadījums, tā skar atmiņas, identitātes un cilvēka cieņas jautājumus. Mēs esam sabiedrība, kas noveco, un šī tēma kļūst arvien aktuālāka – Dobrovenskis palīdz par to runāt nevis sausā, bet dziļi cilvēciskā valodā.

Darba struktūra balstīta uz pastāvīgām pārejām starp tagadni un pagātni. Atmiņu epizožu iestarpinājums palīdz labāk saprast rakstnieka tapšanu no kora zēna laikiem, ļauj iepazīt dzīvi, pretrunīgu personību, kura nevēlas tikt uztverta kā simbols vai piemineklis. Roalds atskatās uz savas dzīves

laikā radītajām literārajām virsotnēm; romāniem par Raini, par komponistu Musorgski un Borodinu, par Magnusu – dāņu princi un personīgo saiti starp abiem, par Servantesa donu Kihotu. Kļūst skaidrs, kāpēc rakstnieks Raini atdzīvināja caur šaubām, kaislībām un laikmeta spriedzēm. Manuprāt Dobrovenska radītā universālā pasaule caur personisko piedzīvojumu rezonē ar latviešu pieredzi par talanta un vides konfliktu. Viņa darbi ir kvalitatīvi un intelektuāli izaicinoši. Tā nav viegla lasāmviela – tie prasa domāšanu, konteksta izpratni, refleksiju – tie uztur augstu literāro latīņu latviešu lasītājam un veicina intelektuālu dialogu.

Domāju – grāmatas dominante ir drosmīga atzišanās par autora bērniībā piedzīvoto kora zēna situāciju, kura bijusi veiksmīgi paslēpta zemapziņas dzīlēs, taču urdīja un gruzdēja mūža garumā, un kura sasaucas ar kādu citu „vienkāršu stāstu par ļaunīgu un nelaimīgu bērnu”. (217. lpp.) Situācija īsumā ir sekojoša; koristam Roaldam uz skatuves jāsaņem apsveikuma runa, tā ir godam pabeigta, vēl tikai jāpaklanās publikai, taču uztraukumā puisēns aizmirst paklanīties. Zālē atskan čuksti: „Paklanies, paklanies, paklanies!” (..) „Varbūt tā bija manas bērniības un pusaudzības vislielākā sakāve; es izblamējos milzīgas publikas priekšā (..) visas manās lielajās grāmatās publiskas izgāšanās un kauna skats atkārtojas” (207. lpp.) Beidzot tas ir norakstīts un novelts kā smaguma nasta no paša autora pleciem. Izjusti un saprotoši aprakstītas gan kora gaitas, gan puisēlis Soso, dzērājkurpnieka dēls ar brīnišķīgu balsi pirms balss lūzuma iestāšanās.

Šī lappuse (207.) ieliek rokās citādu atslēgu uz daudzo biogrāfu radītajām versijām par Staļina ilgo varas gadu aizsegā nogalinātajiem miljoniem vienkāršu ļaužu, turīgu zemnieku, talantu un zinātnieku. Viņa drausmo atriebes saldmi inspirē bērniībā piedzīvotie pazemojumi: „Bērni nepavisam nav eņģeļi. Un šis nebija parasts bērns, šim bērnam piemita ārkārtīgi ilga, neticami ļauna un atriebīga atmiņa.” (219. lpp.) Dobrovenskis analizē Staļina bērniību, kad tam pirms balss lūzuma bija brīnišķa balss. Tālāk seko balss lūzums un topošas personības kritiens nekuriēnē. Dobrovenskis uzsver kauna, ievainojumu, noraidījumu ietekmi un tādejādi viņš literāri atveido cilvēku, kurš jūtas pazemots un sāk

meklēt kontroli ne tikai pār pazemotājiem. Tas ietekmē visas pasaules likteni. Atriebība un bailes tikt atklātam kā diletantam kļūst par Staļina ieroci. Dobrovenskis piedāvā vienu no spēcīgākajām idejām – mēģinājumu saprast, kā no ievainotas, iespējams pat apdāvinātas bērna personības izaug vēsturiska mēroga tirāns, proti, Josifs Staļins. Rakstnieks neveido Staļina biogrāfiju, bet cēloņsakarīgu metaforu: neliels, personiskas dabas pāridarījums var izaugt līdz globālai katastrofai.

Dobrovenskis izteiksmīgi provocē lasītāju: vai tiešām pasaules vēsturi var ietekmēt šķietami tik niecīgs, personisks lūzuma punkts? Atbilde nav „jā” vai „nē” – drīzāk tas ir aicinājums domāt par to, cik liela nozīme ir agrīnajai pieredzei. Reālajā vēsturē Staļina represijas un viņa režīma brutalitāti skaidro daudz sarežģītāku faktoru kopums – ideoloģija, vara struktūras, revolūcijas konteksts, personības iezīmes, nevis viens biogrāfisks notikums. Rakstnieks ļauj ieraudzīt totalitārismu ne tikai kā abstraktu ļaunumu, bet kā spēku, kas sakņojas cilvēkā. Tas ir neērti, bet svarīgi – īpaši sabiedrībā, kuras vēsturi tieši ietekmēja Staļina režīms. Tomēr svarīgi ir nošķirt literāro interpretāciju un vēsturisko realitāti. Ideja par „skaisto balsi pirms lūzuma” un tam sekojošo psiholoģisko sabrukumu ir vērtējama gan kā īstenība gan centrālā metafora par „pazaudēto harmoniju”: „Cilvēks jāmīl no dzimšanas. Neviens nemīlēts cilvēks ir baiss.” Dobrovenska versijā Staļins atklājas gandrīz kā traģēdijas varonis – nevis attaisnots, bet izskaidrots caur iekšējo loģiku. Visbeidzot darba autora gala secinājums par tautu vadoni ir vairāk nekā skarbs: „(..) kurpnieka dēlam nav vietas cara tronī. (..) Paskatīties, kas no tā iznāca.” (219. lpp.)

Dobrovenska darbs nav tikai atmiņas, bet interpretētas atmiņas – ar jēgu, skatījumu un košu valodu. Lai paldies tulkotājiem Gundegai Blumbergai un Gundaram Āboliņam, ka *Manas demences hronika* ir latviskota. Tā patiesi ir nozīmīgs papildinājums latviešu literatūrā, jo ne tikai aptver rakstnieka paša dzīvi, ievērojamus cilvēkus un smagas tēmas, bet palīdz latviešu auditorijai dziļāk saprast pašiem sevi – savu kultūru, vēsturi un cilvēcisko pieredzi kopumā.

Eva Mārtaža

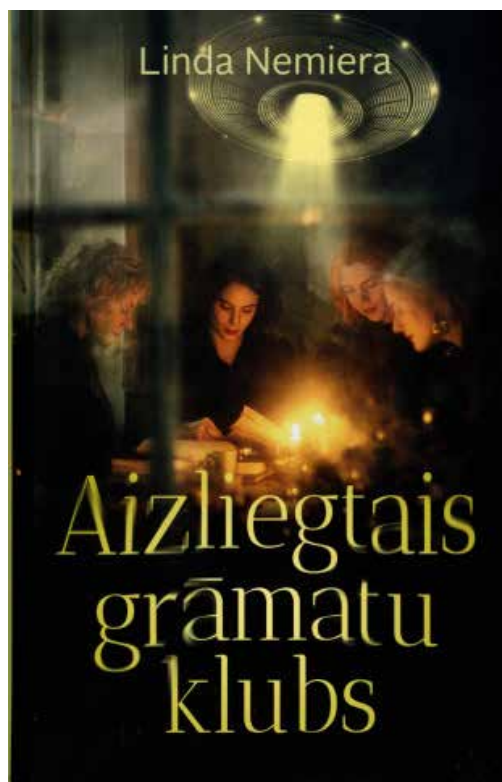
PASARGĀT SEVI NO PĀRDABISKĀ

Linda Nemiera. *Aizliegtais grāmatu klubs*.
Zvaigzne ABC, 2025. 478 lpp.

Nesen ceļu pie lasītājiem sācis rakstnieces Lindas Nemieras jaunākais romāns *Aizliegtais grāmatu klubs*. Zinot, ka viņas žanri literatūrā ir fantastika un fantāzija, jau, pirms atvērt grāmatu, rodas vēlme uzminēt – diez, kas autorei interešu lokā būs nokļuvis šoreiz. Iespējams, tādas izjūtas varēja rasties īpaši jau tiem lasītājiem, kuri atceras L. Nemieras darbu „Rīgas raganas” (2021), kur Latvijas galvaspilsēta ar vairākiem tās rūpīgi glabātiem noslēpumiem bija gandrīz vai kā viens no romāna varoņiem. Šoreiz gan Rīgas vietā rakstniece izvēlējusies nelielu apdzīvotu vietu Ziemeļvidzemē netālu no Limbažiem, kam devusi nosaukumu „Sēna”. Nē, nepārprotiet, runa nav par Francijas upi, bet gan apdzīvotu vietu Latvijā

Tas, ka dzīves ritms lielās pilsētās un lauku novados rit ļoti atšķirīgi, ir vispārzināms fakts. Īpaši to izjūt cilvēks, kurš izvēlējis no galvaspilsētas pārcelties uz mazpilsētu. Līdz ar dzīvesvietas maiņu, mainās arī paradumi un ar laiku pat domāšana. Romānā šādu pieredzi gūst angļu valodas skolotāja Sintija.

Galvenais temats, ap ko koncentrējas romāna darbība ir, ko darīt apstākļos, kad gan tev pašam, gan apkārtējiem cilvēkiem regulāri jāsaskaras ar ko pārdabisku, kam loģisku skaidrojumu neatrast. Ja kas savāds ir piedzīvots vienreiz, vari to „norakstīt” uz sagādīšanos vai arī sev iegalvot, ka tā jau tikai šķita, taču ja jocīgas lietas sāk notikt gandrīz katru dienu un pat nakts stundās, nekas neatliek, kā meklēt cēloni. Ar to arī nodarbojas romāna varones – samērā atšķirīgas sievietes, kuras vieno vietējās bibliotēkas grāmatu klubīšs. Katru no viņām ir piemēlējis kad ļoti dīvains, pat biedējošs. Viena pa savas mājas logu vairākkārt pamana gigantisku vilkati – mutantu, otram, braucot uz Valmieru, pa ceļam gadās mistisks pasažieris, citai pilnīgi neloģiskos apstākļos iet bojā viņas trušis un papagaiļi. Un kur nu bez pēkšņām veselības problēmām, kas raksturīgas cilvēkiem, kuri saņēmuši lielu radioaktīvā staro-

juma dozu. To visu kopsavelkot, grāmatu klubīņa dāmām kļūst skaidrs, ka šīm problēmām, kas piemēlējušas Sēnas iedzīvotājus, sakne meklējama padsmī kilometrus attāļajā eksperimentāli pētnieciskajā armijas bāzē meža vidū. Tur slēpjas ļaunums, kas piemēlējis šo apdzīvoto vietu.

Šķiet neticami, ka dāmas ir tās, kuras nodarbojas ar tik netipisku problēmu cēloņa meklēšanu, taču rakstniece to uzticējusi piecām ļoti atšķirīgām dāmām – skolotājām Sintijai un Dainai, policistei Agnesei, zobārstei Aijai un bibliotekārei Baibai. Vispirms lasītājs tiek iepazīstināts ar šo dāmu ikdienu, viņu darba specifiku, kas, jāatzīst, autorei ir izdevies ļoti labi. Lasītājs nokļūst gan pašvaldības policijas iecirknī, gan skolotāju istabā, gan zobārstes kabinetā, gan bibliotēkas lasītavā. Rodas izjūta, ka visas šīs tik atšķirīgas vides autorei ir labi, labi pazīstamas. Arī varoņu raksturojumā iekļautas tās īpašības, kas katrai savas profesijas pārstāvei ir būtiskas viņas darbā. Piemēram, zobārste Aija ir ļoti precīza, nekad nekavē, visus darbus veic skrupulozi un atbildīgi. Savukārt policiste Agnese ir ļoti zinātkāra, drosmīga, nebaidās uzņemties risku, lai noskaidrotu patiesību. Vienīgais, kas mazliet mulšina, ir tas, ka pēc brāļa Ritvara bezvēsts pazušanas viņa māsa, kas pati ir

policiste, tā arī nesaņemamas uzrakstīt iesniegumu par sava radnieka pazušanas faktu.

Romānā darbība noris paralēli divās plaknēs – tam ir divi sižeti. Viens no tiem atspoguļo mazpilsētas dāmu, grāmatu kluba dalībnieču, ikdienu, savukārt otrs – augstas raudzes zinātnieku darbību, kur visaugstākā mērķa sasniegšanai tiek ziedots pilnīgi viss. Lasītājs ne tikai tiek aizvests līdz kodolraķešu bāzēm Koteljinjā un Ureļņikos, bet arī uz laiku, kad noris Otrais pasaules karš, un pat tādu pasaulē atpazīstamu zinātnieku kā fiziķa un „Bīfelda-Brauna efekta” atklājēja Tomasa Taunsenda Brauna un matemātiķa, datorzinātnieka Mstislava Keldiša mājokļiem. Rodas izjūta, ka esi nokļuvis laika mašīnā, kas aizved uz nacistu un PSRS zinātnieku pētnieciskajām laboratorijām, turklāt šis vēstījums ieintrigē tik ļoti, ka rodas vēlēšanās meklēt papildus informāciju, kas tas īsti notika ar Rīgā dzimušo ģēniju Keldišu viņa nāves dienā – 1978. gada 24. jūnijā. Padomju Savienībā bija norma sabiedrībā zināmu cilvēku pašnāvību gadījumus izziņot kā nelaiemes gadījumus vai skaidrot, ka nāve iestājusies veselības stāvokļa pasliktināšanās dēļ. Viens no šādiem gadījumiem bija Mstislava Keldiša bojāeja, kas oficiāli tika skaidrota sirdstrieķa rezultāts, ne pašnāvība, taču šajā romānā zinātnieks pats izvēlas noslēgt rēķinus ar dzīvi. Kas notika patiesībā, to droši vien nekad arī neuzzināsim.

Rakstniecei izdodas noturēt lasītāja uzmanību līdz darba pēdējai lappusei, jo gribas uz zināt, vai un kā tiks atmaskota slepenās bāzes noziedzīgā darbība, citiem vārdiem, vai šo ļaunumu būs iespējams uzvarēt. Līdzīgi kā romāna varonēm, arī lasītājam var rasties šāda izjūta: „Piepeši sagribējās būt atpakaļ mājās, aiz aizslēgtām durvīm un aizvilktiem aizkariem, kas nošķirtu viņu no sarmainā ļaunuma, kurš plūda pāri šosejai. (..) Neatkāpās sajūta, ka baltā migla sev līdzī nes nelaimi.” (265. lpp.)

Lāsma Gaitniece

Recenzija tapusi, tās autorei atrodoties Tukuma Literātu apvienības un UNESCO Literatūras pilsētas Tukums piedāvātajā rezidencē Jaunpils pilī. Rezidences nosaukums – „Jaunpils Rakstnieku pils”.

KĀ ES IEPAZINOS AR BRĀĻIEM VEIDENBAUMIEM

Arno Jundze. *Es nemiršu nekad*. Dienas Grāmata, 208 lpp., 2022.

Arno Jundze. *Kārļa grāmata*. Dienas Grāmata, 232 lpp., 2026.

Izdevniecībai „Dienas Grāmata” ir divas grāmatu sērijas, kas piesaistīja manu uzmanību – *Mēs. Latvija. XX gadsimts* un *Es esmu.....* Grāmatu sērijas, kas veltītas vēsturisko notikumu atspoguļojumam un izcilām vai pret-runīgām radošām personībām Latvijā. Šo sēriju grāmatas izmantoju savā profesionālajā darbībā –vidusskolēni analizē kādu no sērijas romāniem.

Bet tagad par diloģiju. Abas diloģijas grāmatas ir apjomā nelielas, mazliet vairāk par 200 lapaspusēm, bet saturiski piesātinātas, leksiski savdabīgas. Abi romāni uzrakstīti pirmajā personā. Lasot man bija sajūta, ka abi brāļi, Eduards un Kārlis, ar mani sarunājas klātienē. Katrs pastāsta par saviem pārdzīvojumiem, raizēm, izvēlēm. Lasot diloģijas pirmo grāmatu man prātā ik pa brīdim atausa atmiņā Eduarda Veidenbauma dzejolis:

Kā gulbji balti padebeši iet,
Tiem vēlētos es līdza tālu skriet,
Tur tālumā, kur ziemas nepazīst,
Kur rozes mūžam zied un nenovist. (...)

Šīs dzejas rindas, manuprāt, prasmīgi raksturo pirmās grāmatas noskaņojumu – atskats uz savu dzīves ceļu pēdējās mūža dienās. Tomēr grāmata ir nevis pesimistiska, bet optimistiska – nav nožēlas par izdarīto vai neizdarīto. Par diloģijas pirmo grāmatu *Es nemiršu nekad* atsauksmju un viedokļu šķēpi laužti diezgan daudz. Tāpēc es pievērsīšos diloģijas otrajai grāmatai.

Kārļa grāmata mani iespaidoja emocionāli stiprāk nekā *Es nemiršu nekad*. Grāmatai par Kārli Veidenbaumu mans moto būtu – „aiz katras talantīgas personības stāv kāds viņu atbalstošs cilvēks”. Un tāds Eduardam Veidenbaumam bija viņa brālis Kārlis, kurš

Eduardu atbalstīja emocionāli, viņš brālim ticēja pat tad, kad dzejniekam varbūt kādreiz zuda ticība sev, daļēji uzņēmās ikdienas rūpes, uzklausa brāli, sniedza padomu. Tomēr man arī jāatzīst, ka diloģijas abās grāmatās, tiek arī parādīts, ka brāļu lomas mainās – Eduards atbalsta un palīdz Kārlim. Brāļiem pieaugot, uzsākot patstāvīgas dzīves gaitas, jūtams, ka saikne starp Eduardu un Kārli bija emocionāli spēcīga.

„Vienīgais, kurš par mani šajā laikā cīnījās, bija Eduards. Brālis vienā naktī burtiski izstudēja likumu krievu valodā, lai viņam būtu vieglāk cīnīties par manu atbrīvošanu no armijas un rakstīt sūdzības Vidzemes gubernatoram...”
(*Kārļa grāmata*, 136. lpp.)

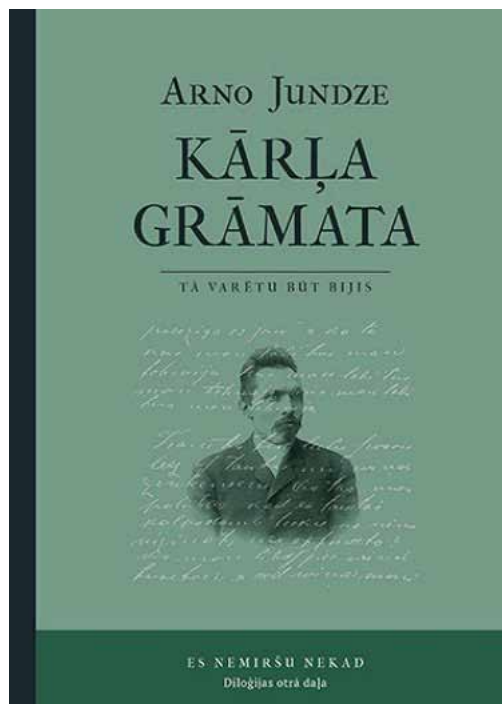
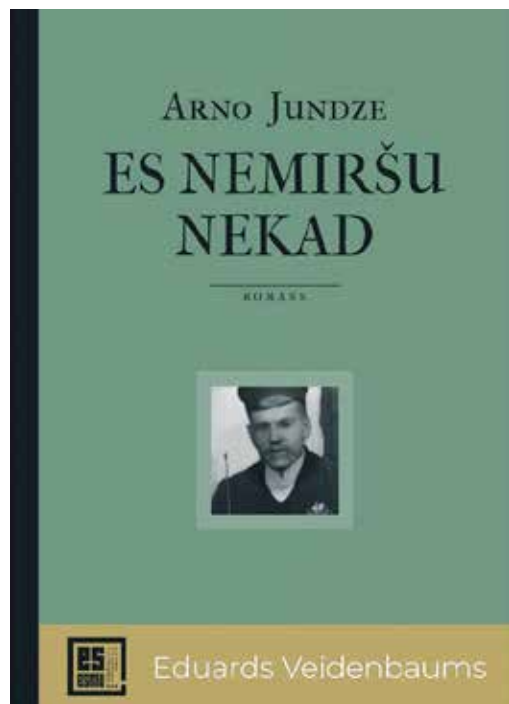
Tomēr Eduards attieksmē pret savu brāli ir savtīgs. Diloģijā Arno Jundze attēlo vienus un tos pašus notikumus no abu brāļu skatpunkta un tā mēs varam uzzināt abu brāļu izjūtas un attieksmi pret notikušo.

„...Kad dzīve liek, tad izvēles nav...
Ardievu, sapni par Maskavu un studijām!
Mani šausmināja iespēja iestrēgt Kalāču saimnieku kārtā! Viss tomēr beidzās

laimīgi... Kārlis atgriezās mājās.” (*Es nemiršu nekad*, 94. lpp.)

„Mani darīja krenķīgu arī tas, ka prombūtnes laikā saimniekošanu Kalāčos dabūja uzņemties Eduards. Brālis nav un nekad nebūs saimnieks, lai ko pats par sevi domātu. Es būtu vēlējis, lai viņš vairāk mācās un gatavojas augstskolai, nevis tērē laiku un spēkus, vadot saimniecības darbus, no kuriem saprot mazāk par mani.” (*Kārļa grāmata*, 139. lpp.)

Notikuma apraksts no abu brāļu skatpunkta ir dažāds – Eduards pauž nožēlu, ka netiks mācīties, Kārlis – ka brālis netiks galā ar saimniecību. Šī iemesla dēļ brīžiem abas diloģijas grāmatas lasīju vienlaicīgi. Izlasīju kāda notikuma aprakstu *Kārļa grāmatā* un, lai labāk to izprastu, meklēju šī paša notikuma aprakstu diloģijas pirmajā daļā. Tā varēju iztēloties un gūt pilnvērtīgu priekšstatu par aprakstīto. Iesaku tiem, kuri pirms kāda laika izlasīja pirmo grāmatu *Es nemiršu nekad*, vēlreiz to pārlasīt pirms „ķeraties klāt” diloģijas otrajai daļai.

Arno Jundze *Kārļa grāmatā* spilgti atklāj vecāko brāļu atbildību par jaunākajiem brāļiem un māsām. A. Jundze diloģijas otrajā grāmatā atklāj tā vēsturiskā laika traģismu attiecībā pret vecākajiem dēliem – viņu liktenis jau nolemts kopš dzimšanas, savi sapņi un vēlmes jāaizmirst. Mūsdienās abi brāļi varētu kļūt par dzejniekiem, katrs realizētu savu radošo potenciālu. Šeit es varētu pieminēt – Klāvs Elsbergs un Jānis Elsbergs, vai Viktora Kalniņa un Imanta Kalniņa radošā sadarbība.

Lasot *Kārļa grāmatu*, brīžiem man radās sajūta, ka Kārlis Eduardam ir nevis brālis, bet tēvs. „... Eduards pamazām mainās un aprod ar jauno dzīvi, kaut sākumā sūdzas, ka nesaprot, ko te vispār skolā dara... Diezgan grūti ir viņu pārliecināt, ka skola tomēr ir vajadzīga... – Eduard, ja tu nepieradīsi pie skolas Cēsīs un neapgūsi gudrību pareizi mācīties, kā tu domā tālāk studēt augstās skolās? Profesori pie tevis Kalāču klētiņā nenāks!... Kad to pasaku, redzu, ka brālis kļūst domīgs un kluss. Tā ir parasti, kad viņš kādu patiesību sāk pieņemt par savu. Droši vien Eduardam nav viegli mainīties, tomēr viņš cenšas. Man par to tiešām ir liels prieks, jo būt par aukli Eduardam reizēm ir stipri apgrūtināši.” (*Kārļa grāmata*, 111. lpp).

Šo atbildības nastu Kārlim ir „uzlicis” tēvs: „Kārlī! Tev ir jāpabeidz vismaz draudzes skola, jo mūsdienās mājas saimnieks, kas nav ne dienas gājis skolā, ir kaut kas neiedomājams! Zābaks nevar būt saimnieks!” (*Kārļa grāmata*, 110. lpp.)

Kārļa liktenis ir nolemts. Apspriežot šo teksta fragmentu ar vidusskolēniem, viņi bija neizpratnē – kā tad tā? Vai patiešām nevarēja mācīties tālāk, izvēlēties sev tīkamu nodarbošanos?

„Savukārt par Eduardu man nav divu domu – vispirms draudzes skola, tad apriņķa skola, ģimnāzija un pēc tam arī kāda augstā skola, kas nu tobrīd būs pa kabatai. Un tev, Māriet, ir rūpīgi jāseko, lai abi zēni pilda manu gribu godprātīgi.” (*Kārļa grāmata*, 110. lpp.).

Jaunieši atzina, ka grāmatas autors spilgti attēlojis nevienlīdzību starp bērniem ģimenē 19. gs. Mūsdienu jaunieši pat nepieļāva domu, ka viņiem būtu liegta iespēja iegūt izglītību vai būtu nevienlīdzība starp bērniem

ģimenē. Jāatzīst, ka abas diloģijas grāmatas spilgti atklāj 19. gs. sociālos, vēsturiskos notikumus, kas ļauj jauniešiem iepazīt Latvijas kultūrvēsturisko fonu, salīdzināt to ar mūsdienām, izvērtēt savu dzīvi un iespējas 21. gs.

„Esmu jau pieminējis – paliku Kalāčos galvenokārt tāpēc, ka tas bija mans vecākā dēla pienākums pret ģimeni. Varbūt tagad, kad klāt divdesmitais gadsimts, šī piespiedu tradīcija mainīsies un vecāko dēlu liktenis netiks izlemts jau šūpulī.” (*Kārļa grāmata*, 207. lpp)

19. gs. vecākajam dēlam nebija izvēles. Viņa pienākums bija pārņemt ģimenes īpašumu un saglabāt ģimenes tradīcijas. Jundze atklāja tēva gaidas attiecībā pret Kārli, proti, Kārlim jābūt visstrādīgākajam, visnopietnākajam, jāpieskata brālis. Vecākajam dēlam agri tika uzticēti pieaugušo darbi un atbildība, viņš bieži vien ātrāk zaudēja bērnības bezrūpību.

Kā jau minēju iepriekš, abas diloģijas grāmatas apspriedu ar saviem vidusskolēniem. Un viss nebija tik „rožaini”. Mūsdienu jauniešiem iepazīt tekstu brīžiem bija problemātiski, jo autors tekstā izmantoja leksiskos valodas līdzekļus, kas raksturīgi latviešu valodā 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Piemēram, „Rīgā es tiešām ierados ar *diližansu* (šeit un turpmāk izcēlums mans (M. A.), *Es nemiršu nekad*, 66. lpp), Noriju lepnumu dodos uz *telegrāfu*. (*Es nemiršu nekad*, 119. lpp.);Dieva priekšā aizgājušais brālis vienu summu naudas dabūjis no *kroņa* (*Kārļa grāmata*, 15. lpp.).

Leksiskās īpatnības rosināja mūs pārrunāt izmaiņas latviešu valodā – kādi vārdi jau „pazuduši” no latviešu valodas, kādus vēl joprojām lieto noteiktas paaudzes cilvēki. Tekstā izmantoto leksisko valodas līdzekļu dēļ abu grāmatu teksti ir burvīgs materiāls, ko var izmantot mācību procesā – tā neviļus skolēnus iepazīstinot gan ar radošo personību dzīvesgājumu, gan apgūstot latviešu valodu.

Abas diloģijas tomēr būs interesantas šauram lasītāju un noteikta vecumposma personām – literātiem, pedagogiem, tiem, kuri interesējas par literatūru. Vai ieinteresēs jauniešus? Varbūt... Kāds izlasīs „piespiedu kārtā” – lika skolā. Kāds, jaunais dzejnieks vai

rakstnieks, izlasīs, lai iepazītu dzejnieka dzīvesgājumu.

Noslēgumā vēlos teikt: Ogres novada sauklis „Šeit dzimst leģendas” atbilst manam šī brīža novadniekam Arno Jundzem. Rakstnieks, kurš ar katru savu nākamo literāro darbu spēj pārsteigt. Diloģiju man lasīt bija interesanti, jo vienkopus dokumentēts izziņošs materiāls par Eduardu Veidenbaumu un viņa brāli, par kuru diemžēl man bija tikai virspusējas zināšanas. Vēlu veiksmi Arno Jundzem radošajā darbā! Gaidīšu nākamo romānu, pasaku, stāstu...

Marika Aņisko

Pasniedzēja Rīgas Reinholda Šmēlinga vidusskolā

NELĶU UGUNĪS, NELĶU UGUNĪS¹

Inga Žolude. *Tēvs*. Literārais redaktors Arvis Kolmanis, vēstures konsultants un pēcvārda autors Kaspars Zellis, „Dienas Grāmata” 2026, 240. lpp.

Sarkanās nelķes uz vāka saplūst un saraujas zem baltajiem burtiem, kas vēsta: TĒVS. Pazīstamā rakstniece Inga Žolude šoreiz pievērsusies nevis literatūras, bet savas dzimtas vēsturei, radot romānu, kurš stāsts par divvalodīgas ģimenes ikdienu agrāk un šobrīd, kad karš Ukrainā sašķēlis sabiedrību.

Deviņpadsmit nodaļās lakoniski izklāstīta ne vien ģimenes, bet arī mūsu visu vēsture, un sāpīgas tajā ir ne vien atmiņas par pagātni, bet arī šodiena un pavisam drīzā rītdiena, kurā galvenās varones Agneses tēvs Valērijs būs iegājis demences valstībā tik dziļi, ka pametīs šo nīcīgo ķermeni un dosies prom. Uz kuriem? Varbūt uz paralēlu pasauli, kurā uzvarējusi vispasaules revolūcija, kur svētkos

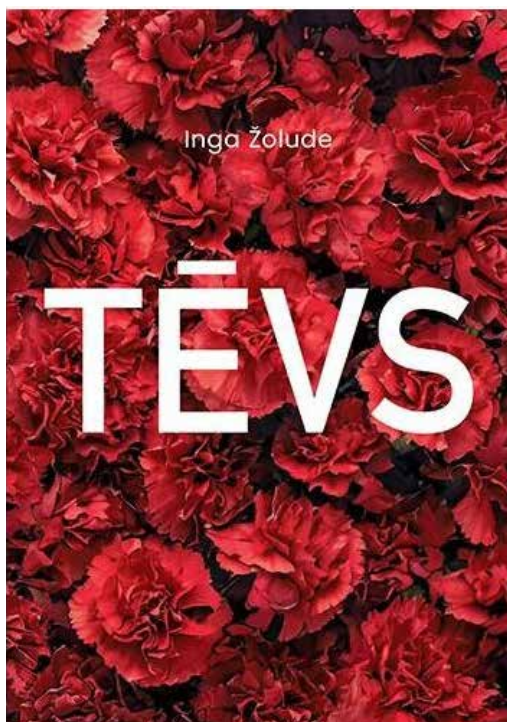
joprojām plīvo sarkani karogi un vara pieder vienai vienīgai partijai, bet darbā un sadzīvē izmanto vienu vienīgu valodu. Varbūt tieši otrādi – viņš nokļūs pasaulē, kurā atmiņas par bijušo būs skaudras un tiešas, atgādinot par izsūtīšanām, miljoniem gulaga upuru un viņu rokām raktajiem kanāliem, būvētajiem dzelzceļiem un Krievijas plašumos iedēstītajiem kaulu kauliem. Kas zina?

Pagaidām viņš ir kļuvis par sāpīgu jautājumsīmi romānā, no mīloša un mīlama tēva mazpamazām, slimības iespaidā, kļūstot par pretinieku. Varbūt pat naidnieku – ja tā var sacīt par tuvinieku. Tuvinieku, kurš maz pamazām attālinās pats no savas dzīves un ģimenes, kļūstot par... jā, par ko tad Valērijs kļūst? Par būtni, kas pieķeras savai dzimtajai valodai kā pēdējam glābiņam, būtni, kas reizē ar iemācīto svešo valodu zaudē arī toleranci pret svešo valsti – un līdz ar to sava bērna mīlestību.

Emocionāli šis meitas-tēva stāsts ir ļoti ietilpīgs un domāšanu raisošs. Te nav gatavu atbilžu vai ieteikumu, ir tikai situācijas un notverti mirklī. Un tēva dziestošais prāts, kas Agnesi mudina uzmeklēt un sakrāt itin visas tēva atmiņas, kuras izdosies sameklēt. Uztaisīt tādu kā kopiju viņa dzīvei – un jau pašā iesākumā skaidri apzinoties, ka tas nav iespējams. Gan tāpēc, ka atmiņas vispār ir subjektīvs lielums, gan tāpēc, ka nav iespējams izziņāt otra dzīvi. Taču Agnese cenšas. Un, lai gan spāņu rakstnieks Manuels Vilass savā vecākiem veltītajā romānā *Ordessa* skaidri saka, ka „dēls nedrīkst būt klāt brīdī, kad viņa māte kļūst maza meitene,” Agneses ceļš ir tieši tāds. Viņas tēvs pamazām sarūk, sarūk un kļūst par puiku. Tieši Agnesei, jaunākajai no meitām, samierināties ar šo pārvērtību kļūst pārlieku grūti un viņa pēta tēva personīgo vēsturi, reālajā dzīvē atsakoties ar viņu tikties.

Tas, ka Inga Žolude šo ārkārtīgi personisko un smeldzīgo vēstījumu ir atšķaidījusi ar vairākiem vēsturiskiem ekskursiem, lasītāju kaut kādā mērā izsit no sliedēm – vēl tikko līdzdzīvojis Agnesei, viņš pēkšņi nonāk vienā telpā ar jauno Aloizu Alcheimeru un viņa pacientiem. Vēlāk sastopas ar Kārli Marksu un Frīdrihu Engelsu, izziņā kā un kāpēc radās „Komunistiskās partijas manifesti”, iepazīst Padomju Savienības ikdienas ēnainākos no-

¹ Nelķu ugunīs – Andreja Lihtenberga un Māras Krievkalnes dziedāta dziesma ar Alfrēda Krūkļa vārdiem un Edmunda Goldšteina mūziku.

stūrus. Nebiju pārliecināta, ka šīs starpspēles ir nepieciešamas, ja nu vienīgi tiem, kas nekad nav dzīvojuši Padomju Latvijā. Taču saruna ar kolēģi, kas arī bija lasījusi „Tēvu” sniedza pavisam citu skaidrojumu romāna uzbūvei. Tā kā arī kolēģe ir piedzīvojusi vecāka iegrimšanu aizmirstības valstībā, šo sāpīgo atsvešināšanos un kļūšanu citam, viņa ar pārliecību sacīja, ka bez atelpas, kad runāts tiek par ko citu, viņa nebūtu spējusi grāmatu izlasīt. Tāpēc pieļauju, ka arī autorei tas bija nepieciešams tādēļ, lai kaut uz brīdi atgrieztos pasaulē, kur notiek kas cits, nevis pašas tēva pakāpeniska garīga izzušana.

Savukārt LPSR laiku autore apraksta atbilstoši pēdējā laika latviešu literatūrā izplatītajam piegājenam: tolaik bija slikti un visi cieta. Man, kā šo laiku piedzīvojušai, bija sajūta, ka ir radusies tāda kā vispārīga tendence padomju laiku atainot kā tādu, kura pastāvīgās ikdienas neērtības pilnībā aptumšoja tālaika cilvēku dzīvesprieku. Pelēkā masa jūtas nospiesta, nomākta un pusdzīva. Taču tā nemaz nebija. Cilvēki tāpat mīlējās, ķīvējās un priecājās, jo bija jauni un dzīvi. Iekārta vienkārši bija visapkārt un ar to nācās rēķināties, taču lielākoties tas notika, ļaudīm

īpaši neaizdomājoties par to, kāpēc ir tā, kā ir. Jā, ģimenēs, kas bija cietušas izsūtīšanās, protams, nedzīstoši gruzdēja naidis un bailes, taču tikai retais veica ko reālu pret pastāvošo varu. Drīzāk pieņēma to kā neizbēgamību, kurā jāiekārtojas pēc iespējas ērtāk. Aprakstītās realitātes: mazītiņie dzīvokļi, produktu un citu preču deficīts, blata sistēma, studentu „sadale” un pārējais bija kaut kas neizbēgams un tādēļ pat īsti neapspriežams. Lai apietu šīs sadzīviskās neērtības, cilvēki bija gatavi uz visu ko. Lielākas un mazākas blēdības bija ikdienu vienkārši tāpēc, lai ikdienu padarītu drusku patīkamāku. Tiesa, romāna varoņu lēmums apprecēties, lai paliktu Rīgā, manuprāt, nebūt nebija pārāk izplatīts, lai gan nostāsti par to ir dzirdēti.

Kopumā *Tēvs* ir grāmata, pie kuras noteikti gribēsies atgriezties, jo tā rosina pārdomas ne tikai par vēsturi un politiku, bet – galvenokārt! – par cilvēku attiecībām. Par to, cik svarīgi mēs esam viens otram, cik svarīga ir ģimene un tuvinieki. Laikmetā, kad tas vairs nav pašsaprotami, šis ir arī atgādinājums par to, ka savējie ir un paliek savējie pat tad, ja viņu darbības kļūst divainas un nepieņemamas. Par to, ka ģimene ir diezgan plašs jēdziens un tajā ietilpst ne vien vecāki un brāļi/māsas, bet arī vecvecāki, tantes un onkuli. Ka tajā ir ne vien vājums un nepatīkšanas, bet arī spēks un mīlestība. Un varbūt tieši tas mums visiem pietrūkst šajā steidzīgajā un aizņemtajā laikā: kopā būšana un rūpes vienam par otru.

Par vēsturnieka Kaspara Zeļļa pēcvārdu jau diezgan daudz putu noskrējis sociālajos tīklos, tāpēc par to daudz neizteikšos, pieminēšu vienīgi, ka arī viņš uzsver: „Ja mēs no sava atmiņu mantojuma izvelkam tikai deportētās vecmāmiņas stāstu, bet aizmirstam kompartijas biedra vectētiņa dzīves gājumu, tad neko daudz no šava mantojuma neesam izmantojuši.” Inga Žolude izmanto. Viņa pēta savas saknes un līdz ar to iestaigā taku arī turpmākajiem darbiem par laiku, kas nu jau paliek arvien tālāks un svešāks. Ir izaugusi vesela paaudze, kas to iepazīst tikai filmās un grāmatās – laiku, kad bija „bezmaksas izglītība, medicīna, sports” un vienlaikus ar to pastāvēja blats, kukuļdošana, atpirkšanās no armijas un citi „labumi”.

Kristīne Ilziņa

PIRMS PILSĒTA IZDZER SAVU KAFIJU

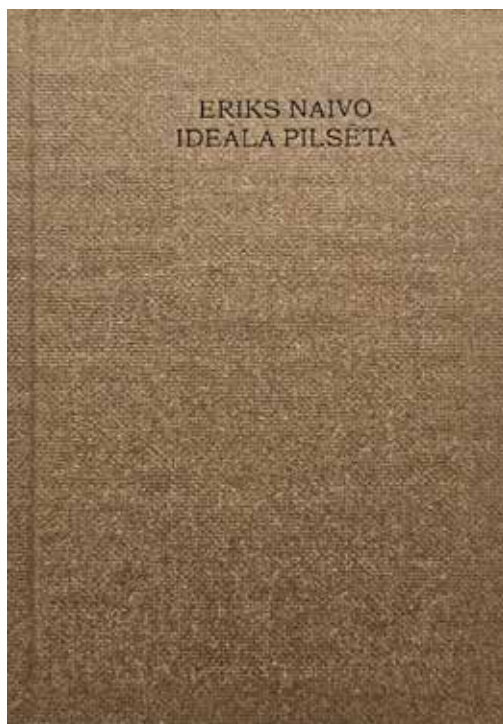
Eriks Naivo. *Ideālā pilsēta*. 2025, „Valodu māja”

Erika Naivo (1988) otrais dzejoļu krājums *Ideālā pilsēta* ir kā atpakaļskata spogulis, kurā pagātne ieguvusi tagadnes intensitāti. Veltīts mūžībā aizgājušajai vecmāmiņai, kas dzejnieka dzīvē ieņēmusi ļoti būtisku lomu, tas veltījuma rindās iezīmē izdomātu „otro realitāti” kā urbānu, viegli romantizētu vidi. Tā kalpo kā estētisks patvēriņš no ikdienas izaicinājumiem, vienlaikus saglabājot pastāvīgu nospriegojumu starp aizsardzību un deformāciju – starp vietu, kur iespējams paslēpties, un vietu, kas pati nepārtraukti pārveido refleksivitāti.

Dzejnieka pirmais krājums *Ritms* (2022) iznāca tekstgrupas „Orbīta” paspārnē, bilingvālā formātā, piesakot literatūrā dzejas rok rakstu, kas izceļas ar augstu koncentrētības līmeni, refleksijām par dabiskās un mākslīgās pasaules mijiedarbībām, rimtu un suģestīvo refrēna poētiku, tāpat jāmin arī blīvais alūziju lietojums, kas krievu valodā rakstīto un latviešu dzejnieku – Kārļa Vērdiņa, Eināra Pelša un Arvja Vigula – atdeju dzejoļu grāmatu veidoja par spilgtu un bagātīgi zemdegotu lasījuma pieredzi.

Arī otrajā krājumā Naivo ir palicis uzticīgs pirmajā krājumā pieteiktajiem rakstīšanas principiem, taču jāatzīmē pievēršanās īsākām dzejas formām, kas poētiskās refleksijas ļauj ieraudzīt koncentrētākā un fokusētākā veidolā. Šī formālā sašaurināšanās vienlaikus nozīmē arī uztveres pastiprināšanos – teksts kļūst mazāk izplūdis, bet vairāk kā optiski nostādīta sistēma, kurā katrs tēls darbojas kā signāls. Urbānajai videi šeit vairs nav tikai fona vai dekorācijas funkcija, tā ir uztveres mehānisms, kas nepārtraukti maina identitātes un kustību trajektorijas, padarot skatījumu par nestabilu, taču strukturētu plūsmu.

Īpaši raksturīgs šīs uztveres režīmam ir spoguļa un šķelšanās motīvs, kas formulējas lakoniski eksistenciālā attēlā: „spogulis asara šķeļas / divās vienādās daļās / vienā – bērns / otrā – dzīvnieks” („bērns = dzīvnieks”, 8.

lpp). Te identitāte netiek attēlota kā kaut kas stabils, bet kā sadalīšanās process, kurā cilvēka tēls tiek pārvērst divos savstarpēji nesamierināmos stāvokļos. Bērns un dzīvnieks nav vis dekoratīvi tēli, bet gan robežfigūras – tie iezīmē apziņas pirmssociālo un instinktīvo slāni, kas tiek ietverti vienā spoguļa virsmā, bet vairs ne vienā subjektā. Spogulis šeit nevis atspoguļo, bet gan šķel, un tieši šajā šķelumā veidojas krājuma pamata spriegums.

Šī šķelšanās turpinās arī sociālajā telpā, kur indivīds tiek absorbēts pilsētas mehānikā. Dzejoļos „pase” un „vīstoklis” ikdienas struktūras – rinda, birokrātija, „numuriņi” – pārvēršas par absurda sistēmu, kas vienlaikus ir komiska un vardarbīgi bezpersoniska. Īpaši dzejoļa „pase” fragmentos runas plūsma kļūst par kolektīvu troksni, kurā vairs nav iespējams izšķirt individuālu balsi – fiksējamas tikai darbības un aizkavētas kustības: „vai šī ir dzīvā rinda?” / „nē, noformēšanas numuriņi beigušies / nāciet rīt no rīta”. Šī birokrātiskā valoda, kas atkal un atkal atkārtojas, rada sajūtu, ka realitāte darbojas kā pašregulējoša sistēma, kurā cilvēks ir darbību nesejošs elements, kas nepārtraukti tiek pārlūkts nākamajā pozīcijā, bet nekad nepagūst uzsākt rīkoties.

Pretstatā šai sistēmiski aukstajai telpai krājumā regulāri parādās estētiskas intensitātes

„pīki”, kuros pilsēta vai daba uz mirkli zaudē savu funkcionalitāti. Dzejolī „Rīta roze” šī pāreja tiek panākta caur hiperuzlādētu urbānu kustību: „pirms pilsēta nav izdzērusi savu pirmo kafiju / viņa var būt nemirstīga”. Šeit pilsēta tiek antropomorfizēta, bet vienlaikus arī apturēta laikā – tā vēl nav „ieslēgusies” dienas produktīvajā ritmā, un tieši šajā islaicīgajā pauzē iespējama nemirstības sajūta. Estētika darbojas kā islaicīgs sistēmas pārtraukums, nevis pastāvīga transcendence, un tāpēc šie brīži krājumā vienmēr ir trausli un pārejoši.

Līdzīgi kinematogrāfiska skatījuma loģika strukturē dzejoli „Dejotājs” (16. lpp), kur ķermenis tiek uztverts kā matemātisks kustības atlikums: „kad labā roka pārvēršas spārnā / kreisā kāja stieg laika elementā”. Šeit ķermenis vairs nav psiholoģisks subjekts, bet filmas montāžas vienība, kas pastāv tikai kustības fragmentos. Skatījums nav iekšējs, bet ārējs – it kā kamera sekotu ķermenim, kas pats kļūst par kadru, un katra kustība vienlaikus ir gan izpausme, gan izzušana. Tieši šajā režīmā krājums pietuvojas vizuālās domāšanas formai, kur valoda funkcionē kā kustību pieraksts.

Šī vizuāli strukturētā uztvere krājumā konsekventi turpinās arī plašākos pilsētas attēlos, kur telpa tiek organizēta ģeometriski un plaknēs. Dzejolī „kvadrāts” (22. lpp) cilvēks tiek burtiski reducēts formā: „re / cilvēka te vairs nav / vien ģeometriski precīzas līnijas”. Šis fragments iezīmē krājuma radikālāko punktu – cilvēka pārvēršanos abstraktā struktūrā, kur identitāte vairs nav psiholoģiska, bet topoloģiska. Šāda reducēšana nav tikai atsvešinājuma efekts, bet arī konsekventa poētiska pieeja, kas ļauj pasauli uztvert kā konstrukciju, nevis pieredzi.

Kopumā *Ideālā pilsēta* lasāma kā konsekvents urbānās uztveres modelis, kurā pilsēta vienlaikus darbojas kā visaptverošs kontroles mehānisms un vienlaikus estētiskas norobežošanās telpa. Naivo dzeja balansē starp urbānās sistēmas aukstumu un islaicīgu tēlainības uzplauksnījumu, kur „otrā realitāte” nav alternatīva pasaule, bet drīzāk plaisa pašā uztverē – vieta, kur realitāte uz brīdi pārstāj būt viennozīmīgi organizēta, un tieši tāpēc kļūst intensīvāka, nevis vienkāršāka.

Kristaps Vecgrāvis

KAS NOTIEK, KAD „NEKAS NENOTIEK”

Pauls Daija. *Apgaismības starpnieki. Vācbaltiešu mācītāji latviešu rakstniecībā. 1815-1848.* Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2025

Latvijas Nacionālās bibliotēkas pētniecības vadītāja un vadošā pētnieka, filoloģijas doktora Paula Daijas apjomīgā monogrāfija *Apgaismības starpnieki* (2025) tapusi programmas „Latviešu grāmatai 500” ietvaros un jau pelnīti saņēmusi Latviešu literatūras gada balvu (LALIGABA) kategorijā „Literatūras pētniecība”. Atturēšos no plašākām pārdomām, kas nu jau puslīdz norimušas sociālajos tīklos un citviet par balvas pasniegšanas ceremonijai „netradicionāli” izraudzīto vietu, proti, Rīgas Centrāltirgus gaļas paviljonu. Kas līdzīgs jau tika piekopts kādās pasenās Dzejas dienās; varbūt šoreiz iemesls tajā, ka literāro tekstu ķidāšana žūrijā norisinājusies līdzīgi profesionāla gaļas izcirtēja veikli un precīzi mērķētajām darbībām?!

Izteikšu vēl neizpratni par ko citu – kādēļ jau tā pieticīgajā nominantu skaitā (trīs) ārpus pieteikuma palikuši vairāki, jau gadiem tapuši nopietni pētījumi; vai pie vainas būtu izdevniecības, kas nav darijušas zināmus pašu reprezentētos autorus?

Paula Daijas monogrāfija pirmām kārtām piesaista jau ar savu vielas izklāsta veidu, proti, ar apliecinājumu un uzskatāmu piemēru, ka arī tā sauktais akadēmiskais pētījums var tikt iedzīvināts saistošā lasāmvielā, it īpaši, ņemot vērā, ka pētījuma objekta laika nogrieznis – 19. gadsimta pirmā puse, precīzāk, no 1815. līdz 1848. gadam – šķietami nepieder literatūras vēstures izziņāšanā „aktuālākajam” posmam, parasti jau – jo tuvāk mūsdienām, jo aktīvāk esam gatavi vērtēt, salīdzināt, secināt. Nosacīts „pieklusuma” laiks starp Garlība Merķeļa un Krišjāņa Valdemāra darbošanos jeb, nedaudz poētiski izsakoties, starp „Eiropas apgaismības vecumdienām” un latviešu „nacionālās kultūras jaunību” monogrāfijā izzīmēts ar desmit Vidzemes un Kurzemes mācītāju klātbūtni. Ja vairāk vai mazāk tie jau agrāk zināmi vārdi (Johans Gotfrīds Agelūts, Kristofs Reinholds

Girgensons, Kārlis Frīdrihs Vatsons, Konrāts Šulcs, Kārlis Hūgenbergers, Jākobs Florentīns Lundbergs, Johans Teodors Bērents, Vilhelms Pantēniuss, Gustavs Braše), tad Durbē dzimušo Otto Bernhardu Frīdrihu Runcleru, kurš bijis starp Latviešu literārās biedrības dibinātājiem un kura laikā draudzē atvērta divpadsmit skolas, Pauls Daija pirmoreiz ievēd kultūrvēsturiskajā aprītē.

„Savas monogrāfijas nosaukumā emu vācbaltiešu mācītājus nosaucis par starpniekiem,” raksta autors. „Tādi viņi bija pat vairākās nozīmēs. Laikmets, kurā viņi strādāja, vēlāk kļuva par starpposmu starp citiem – lielākiem – vēsturiskiem pagrieziena punktiem, un šīs grāmatas varoņi kļuva par tilta būvētājiem no dzimtbūšanas atcelšanas uz nacionālas atmodas kustību (pat ja viņi neaizdomājās, ka tas, ko viņi būvē, ir tilts, un vēl jo mazāk – kur tas ved). Viņi bija starpnieki, kas apgaismības idejas no vācu saloniem aizvadīja līdz latviešu zemnieku istabām.” Un tomēr attiecībās starp muižu un zemniekiem viņu, mācītāju, statuss abām pusēm paliek kā „savējie” un „svešie” vienlaikus, turklāt

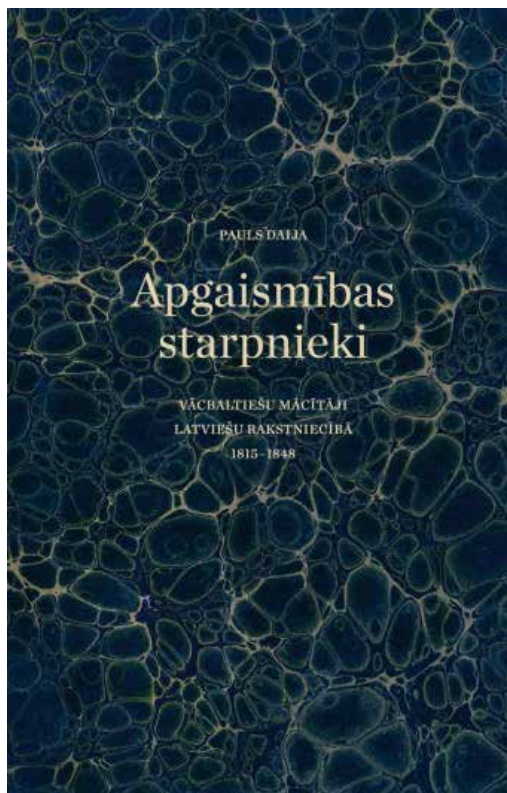
viņiem līdzās par arvien pamanāmāku (dažkārt – arī pa pusei slepenu) intelektuālu spēku kļūst hernhūtiešu rokkrakstu literatūra, kā arī par veclatviešiem vēlāk dēvētie latviešu pirmās paaudzes autodidakti. Līdz ar to monogrāfijas lasītāja priekšā atveras aizraujoša, nereti noslēpumaina un labirintam līdzīga ainava, kurā it kā iestaigātas takas pēkšņi var aprauties strupceļā vai novest teritorijā, kas prasa pēc jauniem pētījumiem.

Vērigāk ielūkojoties monogrāfijas portretu galerijā, reljefi kļūst redzama arī tautas apgaismības saikne ar vēlāko latviešu kultūras virzību, gan atstājot jautājumu, vai, teiksim, Jura Alunāna *Dziesmiņas*, *Mājas Viesa* iznākšana vai Tērbatas studentu pulcēšanās vairāk ir apgaismības noslēgums vai – drīzāk – tās turpinājums jaunā kvalitātē. Un no šāda skatpunkta joprojām vieta diskusijai par nacionālās literatūras robežu paplašināšanu, ietverot tajā arī vācbaltiešu mācītāju paveikto.

Sīka piezīme. Nodaļā par Kārli Frīdrihu Vātsonu varētu vēlēties izvērstāku raksturojumu par viņa veikto Donelaiša *Gadalaiku* fragmentu tulkojumu, kas parādījās visai drīz pēc oriģināla publikācijas. Bez Ernesta Dinsberga recepcijas procesā varētu pieminēt vēl virkni literātu, kas ķērušies pie šī arī latviešu kultūrā tik būtiskā darba latviskošanas. Monogrāfijas autors gan devis vairākas avotu norādes, to skaitā atsauci uz Māras Grudules pētījumu LFMI kopkrājumā „Latvieši, igauņi un lietuvieši: literārie un kultūras konteksti” (2008), tomēr lasītājam būtu ērtāk visu materiālu iepazīt vienviet.

Īpaša atzinība Inesei Hofmanei un Reinim Hofmanim par plašā un unikālā fotomateriāla kvalitatīvo apstrādi un grāmatas dizainu.

Jānis Zālītis

Lilija Berzinska

(1978.18.XII-2026.09.III)

Mijā, mūžam dzīvespriecīgā un smaidīgā Lilija!

Tava aiziešana no šīs saules man bija ļoti smags trieciens. Kad uzzināju par Tavu aiziešanu, nespēju uzrakstīt ne rindiņu, jo vēl nes – Tavā dzimšanas dienā (2025. gada 18. decembrī) sarakstījāties. Tagad žēl, ka tikai rakstiski, jo pēdējos Tavus gadus, kamēr biji laimīga savā miera ostā Kurzemē, mēs reti tikāmies, savukārt Tavā Rīgas dzīves laikā mūsu tikšanās un sadarbība bija intensīva (krietnu laiku pirms Tavas uzņemšanas LRS): gan LRS mēnešrakstā *konTEKSTS* Tu biji viena no autorēm, grāmatu recenzentēm, veidoji intervijas, gan mūsu ciešā sadarbība izveidojās, kad uzrunāju ilustrēt savu dzejas krājumu *Šķietami klusu*. Mums bija ļoti draudzīgas, sirsnīgas, atklātu sarunu piesātinātas tikšanās.

Tava dzimtene bija Kazahstāna, bet bērnībā ar māmiņu pārcēlies uz Latviju. Jā, Tevī ritēja divu tautību asinis, Tu biji citāda un vienmēr zināt un pilnveidoties alkstoša: 2012. gadā ieguvi Teoloģijas doktora zinātnisko grādu, bet galvenais dzīves aicinājums Tev bija radoši strādāt: rakstīt un ilustrēt.

Tu latviešu literatūru bagātināji ar vienpadsmit bērniem (un ne tikai!) domātām pasaku jeb tavas brīnišķīgās iztēles grāmatām un vienu romānu pieaugušajiem *Putnu osta* (2015). Tavs maizes darbs bija tulkošana – tu daudz tulkoji no angļu valodas.

Man ļoti patika Tavas ilustrācijas, ko radīji savām grāmatām. Un tā vienreiz ierosināju pamēģināt vizualizēt cita autora tekstu. Lilija, Tu ar prieku, daudz nedomājot, piekriti šai avantūrai (kā pati teici). Tev izdevās! Pēc šīs grāmatas, es savai nākamajai jau zināju, kurš būs ilustrators. Mana dzejas krājuma *Pastkastīte nenosūtītām vēstulēm* atvēršanas svētku laikā tika ierosināts arī trešo krājumu veidot tandēmā. Acīmredzot šie abi dzejas krājumi ir vienīgie pieaugušajiem domātie literārie darbi, kurus Tu ilustrēji kādam citam...

Nerealizētas palika vizuālās idejas (ir tikai Tavas skices) manai grāmatai par jūgendstilu

literatūrā – fantastiskas augu stilizācijas! Tu spēji iedzīvoties un vizualizēt ne vien savus tekstus, bet Tu izjuti un iedzīvojies arī manos tekstos – šis aizrautīgais, radošais un grodais kopsadarbības laiks man paliks atmiņā uz mūžu!

Nereti autorus asociē ar kādu no pašradītajiem tēliem, Tu daudziem noteikti paliksi atmiņā ar saviem fantāzijas tēliem, īpaši Lamzaku, jo tie ir tik patiesi un dzīvesgudri! Grāmatas *Putnu osta* un *Lamzaks meklē Lamzaku* (2016) bija nominētas Latvijas Literatūras gada balvai, savukārt par grāmatu *Skelets skapī* (2018) tika saņemta Latvijas Literatūras gada balva kā labākais Latvijas autora oriģinālliteratūras darbs bērniem. Tavu daiļradi iepazīna arī ārpus Latvijas robežām – biji tik priecīga, kad 2025. gada pavasarī saņēmi ziņu par grāmatas *Skelets skapī* tulkojumu itāliski! Un nebūt tās nav tikai bērniem domātās grāmatas, jo atceros mūsu sarunu, kad Tu teici, ka raksti savas pasakas arī pieaugušajiem, un, ka šīs grāmatas, ja uzskata tikai par pasaku grāmatām bērniem, Tevi skumdina. Es vienmēr priecājos par Tavu apbrīnojami precīzo, liegi plūstošo, frazeoloģismu apspēles pilno valodu! Tavi teksti ir tik garšīgi, Lilij, ka tos var baudīt vēl un vēl, un vēl!

Lilija, lai Tev gaišs ceļš mūžībā! Tu vienmēr būsi ar mani savos tekstos un brīnišķīgajās ilustrācijās!

Sandra Ratniece

Latvijas Literatūras gada balvas (2026) Speciālbalva – rakstu krājumam kultūrai un brīvai domai *Jaunā Gaita*

Latvijas Literatūras gada balva (LALIGABA) tiek piešķirta kopš 2000. gada, un tā ir augstākā, nozīmīgākā balva un novērtējums ikgadējam literatūras procesam Latvijā. LALIGABAS apbalvošanas ceremonija notika 7. aprīlī literatūrai šķietami netipiskā vidē – Rīgas Centrāltirgus gaļas paviljonā, kuru veidoja sadarbībā ar dzejas un mūzikas pasākumu „Dzejas pusnakts”.

Šogad LALIGABAS žūrija Speciālbalvu nolēma piešķirt žurnālam *Jaunā Gaita*, kas iznāk jau vairāk kā 70 gadus – kopš 1955. gada, kā raksta žūrijas LALIGABAS Ekspertu komisijas priekšsēdētāja tulkotāja, publiciste, redaktore Ieva Lešinska:

„ir visilgmūžīgākais literatūrai un kultūrai veltītais periodiskais izdevums latviešu valodā. Izdevums, kas daudzus gadu desmitus uzrunāja brīvdomīgākos trimdnieku vidū, nekad nav vairījies no polemikas vai nostāšanās pret konjunktūru,

taču vienmēr saglabājis uzticību Latvijas brīvībai un latviešu valodai. Arī tagad, kad Latvijā pašā ar kultūras periodiku nav spoži, *Jaunā Gaita* turpina uzsākt – mainīties tikai formāts, bet ne prasība pēc augstvērtīga satura.”

Attālināti no ASV domās klātesošs bija žurnāla galvenais redaktors Juris Žagariņš, bet ceremonijā klātienē balvu ieradās saņemt žurnāla pirmais atbildīgais redaktors Valters Nollendorfs, viņa līdzgaitniece Lalita Muižniece un tagadējā literatūras redaktore Sandra Ratniece, tādējādi apliecinot nesaraujamo un ilglaičīgu tiltu starp redakcijas paaudzēm un visu pasauli, kurā mīt latvieši, kam latviešu valoda, literatūra un kultūra ir latviskās identitātes apliecinājums. Sveicam visus jaungaitniekus visā pasaulē! Paldies par atbalstu, lasītprieku un latvietības nosargāšanu daudzu gadu garumā! Paldies LALIGABAS žūrijai par novērtējumu!

Sandra Ratniece

LATVIJAS LITERATŪRAS GADA BALVAS (2026) LAUREĀTI

- Labākais dzejas autordarbs latviešu valodā — **Artis Ostups *Patiesība*,**
- Labākais prozas autordarbs latviešu valodā — **Vilis Kasims *Svešuma grāmata*,**
- Labākais literatūras autordarbs bērniem latviešu valodā — **Ivars Šteinbergs *Ams, ams, ams!*,**
- Labākais ārvalstu daiļliteratūras atdzejojums latviešu valodā — **Ingmāra Balode, Jānis Elsbergs, Māra Poļakova, Māris Salējs un Arvis Vīguls par Ostapa Svilinska dzejas atdzejas krājumu *Ziemas karalis un citi dzejoļi*,**
- Labākais ārvalstu daiļliteratūras tulkojums latviešu valodā — **Māra Poļakova par Maika Johansena darba *Mācītā doktora Leonardo un viņa nākamās mīļākās, daiļās Alčestes ceļojums uz Slobodu Šveici* tulkojumu,**
- Spilgtākā debija literatūrā latviešu valodā — **Kirils Ēcis par dzejas krājumu *Te nu ir tā vasariņa*,**
- Spilgtākais darbs dramaturģijā — — — — — **Inga Gaile *Sliktā māte*,**
- Spilgtākais darbs literatūras pētniecībā — — — — — **Pauls Daija *Apgaismības starpnieki: vācbaltiešu mācītāji latviešu rakstniecībā 1815-1848*,**
- LSM lasītāju simpātiju balva — — — — — **Inese Ķestere *Pirkstainītis, Dūrainītis*,**
- Mūža balva Latvijas literatūrā — — — — — **tulkotājam no čehu un slovāku valodas Jānim Krastiņam,**
- Speciālbalva — — — — — **žurnālam *Jaunā Gaita***

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagarinš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktore:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
2804 NE 172nd St.
Ridgefield, WA 98642, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt pie Jura Žagariņa (skat. augstāk).

Nota Bene!

Jauno Gaitu kopš 2023. g. pavasara numura (*JG312*) izdodam tikai e-formātā, vairs ne apdrukāta papīra formātā.

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ
NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

Lilita Zaļkalne

Himlabacken 10, Solna

S-170 78 Sweden

e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it, and it will be available for downloading on our website <jaunagaita.net>. The contents will be available there in HTML format as well.

LITERATURE

Poetry offerings are from Dagnija Dreika, Aivars Krūkliņš, Dita Putniņa, Aija Rozena and Kristers Bērzs.

Prose offerings are from Andra Manfelde, Ēriks Kūlis, Elīna Kokarēviča, Linda Tīmane, Guido Drage & Tatjana Zaharova, Uldis Ozolants, Evelīna Stiene, Lelde Logina and Līga Rimša.

TRANSLATIONS

Jānis Elsbergs puts into Latvian ten poems by the Lithuanian poet Antanas A. Jonynas, taken from his book *Naujieji sonetai* (*New Sonets*).

Dainis Deigelis translates poems by the Belorussian poet Maria Malinovskaya from her 2024 book *Линия бегства* (*Line of Escape*).

Sergejs Moreino offers, in Latvian, three "little chapters" from a book by the Russian writer Roman Mikhailov.

REMEMBRANCES

Maija Migla Streiča tells a funny story of how the movie director Jānis Streičs once, on a train with his brother Ēriks (her husband), bamboozled the ticket controllers.

HISTORY

At the end of World War II, some 12,000 soldiers of the Latvian Legion were encamped for nine months in Zedelgem, Belgium as prisoners of war. Historian Jānis Zālītis writes about the work done by one of them, Roberts Zuļģis, to document the ordeal, and about the origins of the legionnaires' unofficial "hymn" about a girl with a blue scarf.

THEATER

Theater critic Atis Rozentāls reports on his impressions from the 2025 annual competition among Latvian amateur theaters, including productions of Tracy Letts' *August: Osage County*, Jean Anouilh's *l'Orchestre*, Gerald Sibleiras' *Le Vent des Peupliers*, Bertold Brecht's *Mother Courage and Her*

Children, Branislav Nušić's *The Cabinet Minister's Wife*, Marc Camoletti's *Pyjama Pour Six*, and Edīte Neimane's *Memory glimpses in Colors* (about Frida Kahlo) – all, of course, in Latvian.

VISUAL ART

In words and in pictures, art editor Linda Treija presents the art of painter Jānis Sanders, a Latvian New Englander, who takes a modernistic palette to the scenery of the Atlantic seaboard from the dunes of Cape Cod to rock-bound coast of Maine.

BOOK REVIEWS

Viesturs Vecgrāvis reviews *Piezīmes. Rūgtā maize* (*Commentaries. Bitter Bread*), writings by Valters Nollendorfs 1975-1985.

Eva Mārtuža reviews two books: *Četrdesmit burkas gurķu* (*Forty Jars of Pickles*) by Evija Martukāne and *Manas demences hronika* (*A Chronicle of My Dementia*) by Roalds Dobrovenskis.

Lāsma Gaitniece reviews *Aizliegtais grāmatu klubs* (*Forbidden Book Club*), a novel by Linda Nemiera.

Marika Aņisko reviews Arno Jundze's two novels *Es nemiršu nekad* (*I Will Never Die*) and *Kārļa grāmata* (*Karlis' Book*), about the life of the nineteenth century poet Eduards Veidenbaums and his brother Kārlis.

Kristīne Ilziņa reviews *Tēvs* (*Father*) a biographical novel about her own family by Inga Žolūde.

Kristaps Vecgrāvis reviews *Ideālā pilsēta* (*The Ideal City*), poetry by Eriks Naivo.

Jānis Zālītis: *Apgaismības starpnieki. Vācbaltiešu mācītāji latviešu rakstniecībā 1815-1848* (*Agents of the Enlightenment. German Pastors in Latvian Literature 1815-1848*).

IN MEMORIAM

Sandra Ratniece Mourns the passing of writer / translator / artist Lilija Berzinska (1978-2026)